

PLAN ÖFVER DRUMSÖ

Lauttasaaren alueen vuoden 1913 asemakaavaluonnoksen nimistö

Pro gradu -tutkielma
Terhi Särmäntö
Helsingin yliopisto
Suomen kieli
Joulukuu 2017

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos	
Tekijä – Författare – Author Särmäntö, Terhi-Venla Kaarina			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Plan över Drumsö – Lauttasaaren vuoden 1913 asemakaavaluonnoksen nimistö			
Oppiaine – Läroämne – Subject Suomen kieli			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro Gradu -tutkielma	Aika – Datum – Month and year Joulukuu 2017	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 64 + 5	
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Tutkielma käsittelee Helsingin Lauttasaaren kaupunginosalle vuonna 1913 tehdyn asemakaavaluonnoksen nimistöä. Asemakaavaluonnoksessa on 111 nimeä. Luonnoksen nimet ovat ruotsinkielisiä, mutta kahta nimeä, <i>Casino</i> ja <i>Lökholmsvägen</i>, lukuun ottamatta saaneet suomenkieliset vastineet myöhemmin, ensimmäiset vuosina 1929–32.</p> <p>Tutkimuksen tavoitteena on selvittää luonnoksen nimien tausta vuonna 1913 ja nimien käyttö Lauttasaaren myöhemmässä asemakaavaluonnoksessa ja virallisissa asemakaavoissa. Tutkimusaineistona on käytetty arkkitehti Birger Brunilan suunnittelemaa asemakaavaluonnosta, luonnoksesta vuosina 1936 ja 1942 tehtyjä versioita ja Helsingin kiinteistölautakunnan kadunnimikomitean Lauttasaarta koskevia asiakirjoja. Lauttasaaren liittyessä Helsingin kaupunkiin vuonna 1946 kadunnimikomitea suunnitteli ensimmäisen virallisen asemakaavan nimet saarelle. Lauttasaaren ensimmäinen virallinen asemakaava astui voimaan vuosina 1950–51.</p> <p>Tutkimus on etymologista ja paikannimien muutosta tutkivaa. Moni asemakaavaluonnoksen nimistä pohjautuu Lauttasaarella käytössä olleeseen nimistöön, mutta luonnos on myös luonut alueelle uusia nimiä. Keskeisenä nimistönä sekä luonnoksessa että nykyisessä asemakaavassa ovat alueen ja lähialueiden perinnäisiin paikannimiin pohjautuvat nimet, vaikka niissäkin on tapahtunut muutoksia.</p> <p>Vuoden 1913 kaavaluonnos suunniteltiin huvilakaupunginosaksi vailla siltayhteyttä kaupunkiin ja saarta rakennettiin sen mukaan monta vuosikymmentä. Sillan rakentamisen ja alueliitokset myötä Lauttasaaren tilanne muuttui. Nykyisessä asemakaavassa esiintyy 15 nimeä asemakaavaluonnoksen nimistä, mutta alueliitos Helsinkiin ja kaupungistuminen ovat aiheuttaneet suurimman osan nimistä pois jäämisen jo ensimmäisestä virallisesta asemakaavasta.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Paikannimi, toponymy, nimistöntutkimus, kaupunki, Helsinki, Lauttasaari, kadunnimikomitea			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällys

1 Johdanto	1
1.1 Tutkimuskysymykset	1
1.2 Aiempi tutkimus ja lähdeaineisto	2
1.3 Tutkimuksen kulku	3
2 Lauttasaaren historiaa ja henkilöitä	4
2.1 Lauttasaaren vaiheita	4
2.2 Lauttasaaren nimi	7
2.3 Tallbergit	10
2.4 Birger Brunila	12
2.5 Asemakaavaluonnos Plan öfver Drumsö	13
3 Asemakaavaluonnoksen nimistö	16
3.1 Perinnäisien paikannimien mukaan annetut nimet	17
3.2 Teemoittaiset nimet	23
3.2.1 Puut	23
3.2.2 Linnut	25
3.2.3 Kalat	27
3.2.4 Ilmansuunnat ja sijainnit	29
3.2.5 Kylpylä, meri ja satama	30
3.2.6 Henkilönnimet	34
3.3 Analogiset nimet	37
4 Luonnoksen nimistö nykyisin	39
4.1 Perinnäisiin paikannimiin liittyvät nimet	40
4.2 Nykyisessä asemakaavassa näkymättömät nimet	45
4.3 Yksittäiset yhä esiintyvät nimet	51
4.4 Luonnoksen innoittamat uudet nimet	53
5 Tutkimustulokset	56
5.1 Luonnoksen nimistö silloin ja nyt	56
5.2 Kaavaluonnoksen vaikutukset	58
5.2 Katsaus tulevaan	59
Lähteet	60
Liitteet	64

1 Johdanto

Helsingin 31. kaupunkinosan, Lauttasaaren, nimistössä huomaa nopeallakin silmäyksellä useita historiallisia kerrostumia. Pääosa nimistä pohjautuu alueen alkuperäisiin paikannimiin, kuten vaikka *Lauttasaarenmäki* - *Drumsöbacken* tai *Ruukinlahdentie* - *Bruksviksvägen*, mutta joukossa on myös muunlaisia nimiä, esimerkiksi *Otavantie* - *Karlavägen* tai *Lentokapteenin kuja* - *Flygkaptens gränd*. Osan alueen nimistön erikoisuuksista selittää arkkitehti Birger Brunilan vuonna 1913 laatima Lauttasaaren asemakaavaluonnos, *Plan öfver Drumsö*. Luonnos ei koskaan astunut virallisesti voimaan, mutta monta vuosikymmentä se vaikutti Lauttasaaren rakentamiseen, kehitykseen ja nimistöön.

1.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimukseni ytimen muodostavat Birger Brunilan vuoden 1913 asemakaavaluonnoksen nimet. Pohjautuvatko ne entuudestaan saarella 1900-luvun alussa käytössä olleeseen nimistöön? Mitkä luonnoksen nimistä ovat nykyisessä kaavanimistössä säilyneet, mitkä eivät ja miksi? Tavoitteenani on sijoittaa koko luonnoksen nimistö todelliseen Lauttasaareen, sen ympäristöön ja nimistöön, sekä entiseen että nykyiseen. Onko luonnoksen nimillä ylipäänsä ollut jokin konkreettinen tarkoite, johon ne pohjautuvat, vai ovatko ne vain luonnokseen kirjoitettuja nimiä vailla viittausta reaali maailmaan?

Vanhimmat paikannimet ovat spontaaneja ja syntyneet ihmisten tarpeiden mukaan ja olemassa olleen ympäristön piirteitä noudattaen. Tarpeiden kasvaessa, esimerkiksi asutuksen tihentyessä, voi ajatella näiden spontaanisti syntyvien luontopaikannimien loppuvan kesken, jolloin nimiä tarvitaan lisää toisin keinoin, keksimällä. Suomessa kaupunkien virallisten nimien antaminen alkoi 1800-luvulla. Kaupungin suunnitellun nimistön voi ajatella olevan kannanotto uuden ja urbaanin puolesta, sillä useimmat kaupungit on perustettu maaseudulle. (Harling-Kranck 2006: 208.) Lauttasaari oli asemakaavaluonnosta suunnitellussa maaseutua. Ovatko Birger Brunilan asemakaavaluonnoksen nimet menneitä kannanottoja huvilasaaren puolesta vai ovatko ne vaikuttaneet myöhemmin kaupunginosan urbaaniin nimistöön?

Tarkastelen tutkimusaineistoni Brunilan alkuperäistä vuoden 1913 asemakaavaluonnosta. Luonnoksessa on 111 ruotsinkielistä nimeä. Lähes kaikilla nimistä on Lauttasaaren yhdyskunnan valtuuston suunnittelemana annettu suomenkielinen nimi vuonna 1932.

Olen myös tutustunut Brunilan asemakaavaluonnoksesta vuonna 1936 vahvistettuun versioon Lauttasaaren pohjoisosista ja sitä saaren eteläosista täydentävään versioon vuodelta 1942 vahvistettuun Vattuniemen teollisuusalueen asemakaavaan, ja hyödynnän niiden tietoja työssäni. Kyseisissä myöhemmissä kaavaluonnoksissa on myös suomenkieliset nimet, jotka ovat enimmäkseen samoja kuin vuonna 1932.

1.2 Aiempi tutkimus ja lähdeaineisto

Lauttasaaren paikannimiä on listattu muistitietona eri-ikäisissä paikallishistoriateoksissa (Stenius 1946: 15; Manninen ym. 1986: 119; Brommels – Gestrin 1999: 94). Paikallishistoriateoksissa on myös viittauksia ja selityksiä saaren paikannimistä satunnaisesti tekstin seassa tai kuvateksteinä. Tieteellistä tutkimusta Lauttasaaren suunnitellusta nimistöstä ei ole tehty aiemmin.

Tärkeimmät lähdeokseni ovat Ari Uinon *Lauttasaaren historiallisia vaihteita Julius Tallbergin ajasta 2000-luvulle* (2005), Olli Mannisen *Lauttasaari, kaupunki kaupungissa* (1986), Kauko Mustosen ja Kalevi Pykälän *Lauttasaari, helmi Helsingin kruunussa* (1976) ja Sigurd Steniuksen *Lauttasaaren kirja* (1946). Nämä Lauttasaari-Seuran ja Lauttasaaren säätiön kustantamat historiateokset muodostavat niistä löytyvien vanhojen karttojen ohessa historian tutkimuksen pohjan omalle tutkimukselleni. Joitakin tietoja olen löytänyt Lauttasaari-lehden artikkeleista. Teoksista ja artikkeleista puuttuu kuitenkin tarkat lähdeviitteet. Joitakin historiallisia tietoja olen poiminut Markku Kuisman *Helsingin pitäjän historia* -sarjasta (1990–1991).

Saaren nimistöä vuosilukuineen käsitellään teoksissa *Helsingin kadunnimet 1–3*, joista hyödynnän ensimmäistä osaa. Teoksen tiedot ja vuosiluvut ovat hyödyllisiä kuvaamaan Lauttasaaren nimistön sekavaa tilaa vuosina 1913–1950. *Helsingin kadunnimet* mainitsee myös Brunilan luonnoksen nimet Lauttasaaren vuoden 1913 nimistönä. Joitakin lisätietoja saaren nimestä antaa myös Saulo Kepsun *Uuteen maahan* (2005) ja Lars Húldenin *Finlandssvenska bebyggelsenamn* (2001).

Lauttasaaren paikannimien keräämisperinnettä ja tutkimusta tuoreimmillaan on toteuttanut Lauttasaari-Seuran vuosien 2009–2014 puheenjohtaja Ville Elomaa. Lauttasaari-

Seura valmisti keväällä 2014 esityksen nimistönmuutoksista Lauttasaassa, historiallisista ja nimien käyttöä selventävistä syistä. Esitys syntyi seuran kulttuurityöryhmässä, joka on perehtynyt saaren nimistön historiaan. Elomaan tekemää taustatyötä vuoden 2014 nimistönmuutosehdotukseen en tutkimuksessani hyödynnä, mutta se on osaltaan inspiroinut vaikuttanut koko tutkimukseni syntyyn. Muutosehdotus käsittelee kahdeksaa nimeä, joista yksi on *Lahnalahdentie – Braxviksvägen*. Ehdotuksessa mainitaan vuoden 1913 asemakaavaluonnos ja nimen Lahnalahdentie alkuperä asemakaavaluonnokseen suunniteltuna. Käsittelen nimen työssäni luvussa 3.2.3.

Tietoa ja teoriaa kaupunkinimistöstä Suomessa, Pohjoismaissa ja Euroopassa olen etsinyt useamman nimistöntutkijan kirjoituksista. Kaupunkinimistön taustatietoja etenkin eurooppalaisten ja ruotsalaisten kulttuurivaikutteiden osalta olen ammentanut Gunilla Harling-Kranckin artikkelista *Kaupunkinimistö – Kaupunkiasutus ja kadunnimet Ruotsissa ja Suomessa* (2006) ja Peter Slotten artikkelista *Vallis Gratiaesta Westendiin – ”Eurooppalaisia” aineksia paikannimistössämme* (1999).

Arkistolähteistä *Plan Öfver Drumsö* -kaavaluonnoksen lisäksi hyödynnän työssäni Helsingin kaupunginarkistosta löytyvän Helsingin kiinteistölautakunnan kadunnimikomitean Lauttasaarta koskevaa aineistoa ajalta ennen vuosien 1950–51 virallista asemakaavaa. Asiakirjoissa on listattuna asemakaavaluonnosten nimistöä ja perusteluja nimistönmuutoksille.

1.3 Tutkimuksen kulku

Tutkimus etenee taustatietoja käsittelevällä luvulla, kahdella analyysiluvulla ja johtopäätöksillä. Luvussa kaksi käsittelen ensin tutkimusaiheeni taustatietoja ja historiaa.

Ensimmäisessä analyysiluvussa käydään läpi kaikki asemakaavaluonnoksen nimet ja mihin nimet pohjautuvat. Toisessa analyysiluvussa käsitellään nimet uudestaan, mutta näkökulmana on niiden esiintyminen myöhemmissä virallisissa asemakaavoissa sekä nykyisin.

Käsittelen myös syyt nimien pois jäämiselle tai säilymiselle myöhemmässä analyysiluvussa. Viimeisessä luvussa käsitellään tutkimuksen johtopäätökset.

2 Lauttasaaren historiaa ja henkilöitä

Luvussa 2 käsittelen tutkimusaiheeseeni liittyvät taustatiedot. Ensimmäiseen alalukuun on koottu lyhyt kuvaus Lauttasaaren historiallisista vaiheista nykypäivään asti. Alaluvussa 2.2 käsitellään Lauttasaaren alkuperäistä *Drumsö*-nimeä ja suomenkielistä nimeä *Lauttasaari*. Seuraavat kaksi lukua käsittelevät asemakaavaluonnoksen kannalta keskeisiä henkilöitä, Lauttasaaren omistajaa Julius Tallbergia perikuntineen ja asemakaavaluonnoksen suunnittelijaa, arkkitehti Birger Brunilaa. Viimeisessä alaluvussa 2.5 siirrytään tutkimusaiheeni, asemakaavaluonnoksen, *Plan öfver Drumsö*, taustatietoihin.

2.1 Lauttasaaren vaiheita

Lauttasaari, Drumsö, on Helsingin lounainen kaupunginosa Helsinginniemen ja Espoon välissä. Helsinkiin päin sitä yhdistää kaksi siltaa, vanhempi Lauttasaaren silta suoraan jatkeena saaren päätielle, Lauttasaarentielle, ja Helsingistä Espoota kohti alkava Lapinlahden silta, jota pitkin kulkee Länsiväylä. Espooseen päin pääsee vesistön lisäksi vain Länsiväylää ja sen kupeessa kulkevia kevyen liikenteen kulkureittejä pitkin. Lauttasaaren pohjoisimmasta kärjestä johtaa saarijonoa pitkin kevyen liikenteen siltayhteys Kaskisaaren kautta Lehtisaareen. (Uino 2005: 19, 26.)

Lauttasaari sijaitsee Helsingin keskustan tuntumassa, etäisyyttä sillä on ydinkeskustaan yhtä vähän kuin Taka-Töölöllä tai Kalliolla. Lauttasaari on kuitenkin eristäytyneen merellisen sijaintinsa vuoksi hyvin nuori kaupunkiyhdyskunta, sillä vasta ensimmäisen maayhteyden myötä käynnistyi sen kaupungistuminen ja samalla kehitys osaksi Helsingin kaupunkia. Taloudellisesti heikossa asemassa pieni yhdyskunta oli halukas liittymään Helsinkiin vielä vuonna 1928, mutta asukasluvun kasvaessa 1930–40-lukujen taitteessa alkoi vastarinta, jonka päätteeksi Lauttasaari liitettiin Helsingin kaupunkiin (Stenius 1946: 118).

Lauttasaaren eteläosissa, Vattuniemen alueella, on viime vuosikymmenien aikana rakennettu uutta asuntokantaa vanhan teollisuusalueen tilalle, ja sitä edeltävä tiheän rakentamisen vaihe saarella sijoittuu 1960- ja 1970-luvuille. Lauttasaareissa on nykyään yli 23 000 asukasta, kun 2000-luvun taitteessa asukkaita oli reilu 18 000 (Tilastokeskus), ja Helsinkiin

liitettäessä vuonna 1946 alle 6000 (Uino 2005: 221). Sillan valmistuessa vuonna 1935 vakituksia asukkaita saarella oli noin tuhat, ja vuonna 1913 korkeintaan 100 (Manninen ym. 1995: 117; Uino 2005: 21). Ennen sillan valmistumista saari oli hiljainen huvilasaari Helsingin kupeessa ja houkutteli kaupunkilaisia vapaapäivinä lauttaretkille uimaan, huviloille, rantakasinolle, purjehtimaan ja kelkkamäkeen (Uino 2005: 21).

Lauttasaari on muodostunut vuosituhansien kuluessa jääkauden jälkeen. Aluksi merestä kohosivat kolme korkeinta kalliota, joiden alavuuksille alkoi muodostua kasvillisuutta (Uino 2005: 116). Saarta asuttivat luultavasti ensimmäisinä kalastajat, ja Lauttasaaren ahven- ja särkivedet on mainittu jo vuonna 1556 (Elomaa ym. 2005: 38). Saariston peltoalat olivat tuskin laajoja (Kuisma 1990: 104), mutta jotakin viljelyä Lauttasaassa harjoitettiin varhain, koska kaskettavat metsät olivat alueelta loppu jo 1680-luvulla (Kuisma 1990: 109). Näin ollen Lauttasaassa eli todennäköisesti ainakin 1500–1600-luvuilta asti muutama kalastuksella sekä pienviljelyllä elänyt talonpoika. Vertauksena mainittakoon, että samaan aikaan koko nyky-Helsingin alueella eli arvioiden mukaan noin 2000–3000 asukasta (Kuisma 1990: 62). Kampin ja Töölön asumattomat erämaat ja välissä vellova meri pitivät huolen, ettei Lauttasaari ollut osa Helsinkiä vielä vuosisatoihin (Stenius 1946: 11).

Lauttasaaren viljelystilat olivat alkuun valtion omistamia kruunutiloja ja vuokralla viljelijöillä. Vuonna 1624 Kustaa Vaasa lahjoitti Lauttasaaren sotasankari Gert Skyttelle, joka ei seudulla kuitenkaan juuri viihtynyt. Skytten leskeltä Lauttasaari päätyi takaisin valtiolle ja lopulta Helsingille palkkiotiloiksi. Näin saari lopulta siirtyi yksityiseen omistukseen Henrik Bertilssonille vuonna 1685. (Uino 2005: 15.) Bertilssonin jälkeen Lauttasaaren omistivat Johan Mårtensson vuosina 1699–1711 ja pelkällä etunimellään esiintynyt Henrik vuosina 1711–1724, jonka peruina saari jaettiin kahteen viljelystilaan hänen vävyllään Jakob Jakobssonille ja pojalleen Henrik Henrikssonille. Poika Henrik Henriksson jäi lapsettomaksi, joten vävyn, Jakob Jakobssonin suku otti Lauttasaaren molemmat tilat hallintaansa yli sadaksi vuodeksi. (Stenius 1946: 17.)

Insinööri Claes Wilhelm Gyldeén yhdisti lopulta Lauttasaaren kaksi kantatila ostamalla saaren vuonna 1836 (Kuisma 1991: 140), mutta hän myi rakentamansa kartanon ja saaren Adolf Silljanderille jo vuosikymmenen loppupuolella 1839 (Uino 2005: 15). Tästä alkoi Lauttasaaren niin sanottu kartanoaika. Adolf Silljanderin perikunnan hallinta-aikana venäläissotilaiden linnoitustyöt alkoivat Krimin sodan syttyessä vuonna 1853 (Uino 2005: 15). Myös jo Ruotsin vallan aikana sotaväkeä oli liikkunut Lauttasaassa ja nahistellut paikallisten kanssa (Kuisma 1990: 357).

Saaren seuraavan omistajan, Ivan Wavulinin, aikana linnoitustöitä jatkettiin aina Venäjän poliittisen tilanteen tiukentuessa (Uino 2005: 16). Lauttasaaren kartano siirtyi vuonna 1895 Wavulinin agronomipojalle, ja hänen ajoiltaan on saaren ensimmäinen tarkempi asukasluku, kun vuonna 1905 saaren yli 30 ympärivuotisesta asukkaasta tiedettiin suurin osa kartanon palvelusväeksi ja loput kalastajiksi (Uino 2005: 17). Hiljalleen Lauttasaareen alkoi Wavulinien aikana ilmestyä myös kaupunkilaisten kesähuviloita, maapalstoja myytiin ja vuokrattiin huviloiden ohella myös uudistilojen perustamiseen (Stenius 1946: 27). Lauttasaaren käyttö vilkastui vierailijoiden, rakentamisen ja asukkaiden lisääntyessä.

Wavulinit tarjosivat Lauttasaarta Helsingin kaupungille vuonna 1911 (Uino 2005: 17). Samaan aikaan saaren tontteja vuokrasi jo 100 henkilöä ja omisti 17 henkilöä (Uino 2005: Liite 1). Kaupungin hylkäämän tarjouksen jälkeen Lauttasaaren osti pilkkahintaan Julius Tallberg, jonka perikunta hallinnoi Lauttasaaren kartanoa ja saaren kaupungistumista Helsinkiin liittämiseen vuoteen 1946 asti (Uino 2005: 35). Hänkin kaupitteli saarta Helsingin kaupungille vuonna 1912, mutta tarjous hylättiin ja Tallberg jätti tehtävänsä kaupunginvaltuustossa ja keskittyi investointinsa Lauttasaaren kehittämiseen, muun muassa teettämällä Birger Brunilan suunnitteleman luonnoksen saaren asemakaavaksi (Uino 2005: 19). Tallbergeita käsittelen tarkemmin vielä alaluvussa 2.3 ja Birger Brunilaa luvussa 2.4.

Lauttaliikenne Lauttasaaresta Helsinkiin alkoi vuonna 1914 (Uino 2005: 20), ja sen rohkaisemana saarella oli vuoteen 1930 mennessä vakituksia asukkaita 1121, mutta lisäksi kesäasukkaita arvioituna kaksin verroin (Uino 2005: 24). Vuonna 1920 perustettiin kansanäänestyksen perusteella Huopalahden kunta ja Lauttasaari siirtyi Helsingin maalaiskunnasta osaksi uutta kuntaa. Lauttasaaren taajaväkinen yhdyskunta perustettiin vuonna 1922 ja alkoi saarelaisten verotus yhdyskunnan menoja kattamaan. (Uino 2005: 23.)

Lauttasaaren silta valmistui vuonna 1935, ja vuotta myöhemmin Brunilan asemakaavaluonnos vahvistettiin päivitettyinä versiona Lauttasaaren yhdyskunnan valtuustossa. Luonnos käsitti vain saaren tiheämmin asutetut pohjoisosat. Halpojen tonttihintojen myötä saarelle rakennettiin myös teollisuuskiinteistöjä huvilanomistajien vastustuksesta huolimatta. Vuonna 1942 vahvistettiin saaren pohjoisosiin täydentämään aiempaa kaavaluonnosta Vattuniemen teollisuusalueen kaava. (Uino 2005: 27, 28).

Tiukkojen sota-aikojen jälkeen Lauttasaari liitettiin Helsingin kaupunkiin vuodenvaihteessa 1945–1946 (Uino 2005: 33), ja samalla Lauttasaaressa astuivat voimaan asemakaavalain kaupunkialuetta velvoittavat määräykset (Uino 2005: 35). Asemakaavan puutteen lisäksi sotia seurannut pula-aika ja Helsinkiin kerralla liitetyt valtavat maaseutumaiset alueet

suurine tarpeineen hidastivat uuden asemakaavan syntymistä, ja rakennuksia pystytettiin puutteellisiin oloihin poikkeusluvin, kunnes asemakaava valmistui lopulta vuosina 1950–1951 (Uino 2005: 35). Ennen asemakaavaa kadunnimet olivat enimmäkseen maanomistajien ehdottamia ja korttelinumeroinnin käyttöönottoa ei kiirehditty, vaan tonteilla ja taloille annettiin ”sangen kirjavia” nimiä (Stenius 1946: 14).

Lauttasaaren säätiö perustettiin puolustamaan saarelaisten oikeuksia Helsingin kaupungin ylivaltaa vastaan vuonna 1945 (Uino 2005: 38). Varsinainen saaren asuttaminen tapahtui 1950-luvulla, jolloin saaren väestö myös muuttoliikkeen seurauksena suomenkielistyi merkittävästi (Uino 2005: 45–46). Saaren olemus muuttui huvilakaupunginosasta esikaupunkialueeksi, ja vuosittain valmistui toistakymmentä kerrostaloa. 1960-luvulla rakennustahti alkoi rauhoittua, ja vuoden 2000 rakennuskannasta oli vuonna 1970 saarella pystyssä jo kolme neljäsosaa. (Uino 205: 50.)

1970-luvulta alkaen saaren väkiluku hupeni hieman (Uino 2005: Liite 2), kunnes 2000-luvulla Vattuniemen rakennuskantaa ryhdyttiin uudistamaan hylätyistä teollisuusrakennuksista korkeiksi asuinkerrostaloiksi. Vuosien 2005–2017 välisenä aikana Lauttasaaren väkiluku on vuosien tauon jälkeen kasvanut merkittävästi, yli 17,5 % (Tilastokeskus), ja rakennussuunnitelmia on jatkuvasti vireillä. Lauttasaaren roolia Helsingin kaupungin läntisenä kaupunginosana ei enää kyseenalaisteta, mutta äänenkannattaja Lauttasaari-seura kyllä osallistuu rakentamiskeskusteluihin aktiivisesti.

2.2 Lauttasaaren nimi

Drumsö-nimen rinnalle syntyi suomenkielinen nimi *Lauttasaari* vuonna 1919. (Stenius 1946: 14.) Nimen innoittajana oli lauttaliikenne saareen, esikuvana Huittisten Lauttakylä ja keksijänä professori J. J. Mikkola (Helsingin kadunnimet 1981: 162). Helsingin ja Lauttasaaren välinen lautta oli alkanut muutamaa vuotta aiemmin kulkea. Lauttasaarelaisille matkat olivat sosiaalisia tapahtumia, joilla jaettiin tuoreimmat uutiset ja juorut (mm. Mustonen 1973: 79; Manninen ym. 1986: 60). Professori J. J. Mikkolan ehdottama nimi *Lauttasaari* hyväksyttiin suomenkieliseksi nimeksi saaren valtuuston kokouksessa vuonna 1919 (Uino 2005: 22). Suomenkielinen nimi sai osakseen kritiikkiä, jota muisteltiin vielä suuren alueliitoksen yhteydessä (Stenius 1946: 14), ja vielä 1930-luvulla tilalle ehdotettiin muitakin nimiä (Väisänen 1994).

Lauttasaarella oli Suomen itsenäistyttyä edelleen merkittävä strateginen asema ja alueita puolustusvoimien hallussa (Elomaa ym. 2005: 104, 108). *Viapori* oli saanut suomenkielisen nimensä *Suomenlinna* vuotta aiemmin (Stenius 1946: 13). *Drumsö*-nimen rinnalle olivat jo venäläissotilaat tarvinneet omakielisen nimen vuonna 1889, ja Lauttasaari oli saanut kutsumanimen *Grafskij Ostrov*, 'Kreivin saari', kreivi Fjodor Heidenin, silloisen kenraali-kuvernöörin mukaan (Elomaa ym. 2005: 90). Vierasperäinen, vokaalisoinnuton nimi, *Drumsö*, oli vaikea sotaväelle.

Kilpailevana nimiehdokkaana 1930-luvulla *Lauttasaarelle* esiintyi *Drumsö*-nimen kirjoitusmuodon, *Drömsö*, suora suomennos, *Unisaari* (Stenius 1946: 14). Tuolloin Lauttasaaren pääkadun, *Lauttasaarentie*, suomenkielisenä nimenä esiintyi *Unisaarentie* (Helsingin kadunnimet 1981: 164). Nimi esiintyy saaren valtuuston pöytäkirjassa ehdotuksena suomenkielisille nimille vuoden 1936 asemakaavaluonnosta varten vuonna 1932, mutta vuonna 1938 suomenkieliseksi nimeksi on vahvistettu *Lauttasaarentie*, joka esiintyy myös kaavaluonnoksessa (HKA 14.10.1947). Lauttasaaren asukkaiden enemmistö oli äidinkieleltään ruotsinkielistä 1930-luvun taitteeseen asti ja niinpä saarelaiset puhuivat 1930–40-luvuille asti, saaresta *Drumssöönä* (Mustonen 1973: 6). Muita ehdotelmia suomenkieliseksi nimeksi ovat olleet ainakin *Drumminsaari* ja *Tutkainsaari* (Väisänen 1994).

Drumsö-nimen etymologiasta on keskusteltu jo toistasataa vuotta (Uino 1995: 8) ja kantaa on ottanut usea tutkija. *Drommensöön* kylän, *Drommensbyn*, maatilojen määrän ja alueen kuvaus löytyy voutintileistä vuodelta 1543 (Uino 1995: 8; Helsingin kadunnimet 1981: 19; Kepsu 2005: 80). 1500-luvulla kirjallisissa lähteissä nimen yleisin kirjoitusmuoto on *Dromsöö*, mutta variaatioita vokaalien *u*, *å* ja *ö* välillä on paljon (Stenius 1946: 12). Myös nimen määriteosan muodosta löytyy vaihtelua, vuonna 1556 *Dromansöö* ja *Dromssöö* (Helsingin kadunnimet 1981: 19).

On mahdoton arvioida, kuinka vanha *Drumsö*-nimi on. Sitä voi olla käytetty ensimmäisiä kertoja vasta 1500-luvulla, tai sitten nimellä on viitattu jo saaren ensimmäisiin kallionkärkiin, jotka ovat merestä nousseet esiin. Todennäköisesti saarella on ollut aluksi suomenkielinen nimi, joka on väistynyt ruotsinkielisten asukkaiden asutettua sen (Kepsu 2005: 82). Perusosa *ö* on 'saari', mutta alun määriteosasta tutkijoiden näkemykset voi jakaa neljään: *dromundr*, *rördrom*, *drumbr* ja *drum*.

Dromundr, 'suurehko laiva tai alus', on suomalaisia ruotsinkielisiä paikannimiä tutkineen A. O. Freudenthalin ehdotus *Drumsön* alkuperästä vuonna 1867 (Helsingin kadunnimet 1981: 19; Väisänen 1994). Tulkinta oli kuitenkin tarkoitettu lähinnä muiden tutkijoiden

herättelyksi, ja sen on joko ohittanut tai kumonnut sittemmin jokainen myöhempi *Drumsö*-nimestä kirjoittanut (mm. Stenius 1946: 12; Helsingin kadunnimet 1981: 19; Manninen ym. 1986: 47; Väisänen 1994). Vaikka Lauttasaareen on matkustettu vesitse, ovat ensimmäiset alueella käyneet veneet todennäköisesti olleet ennemmin pieniä. Myöskään Lauttasaaren editse seilannut laiva olisi tuskin yksittäisen saaren nimeen vaikuttanut, sillä alueella on paljon saaria, joten yhden niistä nimeäminen esimerkiksi siluetin perusteella ei vaikuta todennäköiseltä.

Rördrom, 'kaulushaikara', on monien lauttasaarelaisten mielestä ollut pätevä kantasana saaren nimelle. Myös nimen vakiintunein *Dromsö* kirjoitusmuoto tukee hatarasti haikara-tulkintaa. Lauttasaaren lähellä sijaitsee viisitoista eläimen mukaan nimettyä saarta, esimerkiksi *Märrholmen* eli *Tammasaari* (nyk. *Sundholmen*, *Salmisaari*) ja *Fölisön* eli *Varsasaari* (nykyisin *Seurasaari*). (Aarniala 2005a.) Nämä saaret on kuitenkin nimetty tavanomaisempien eläinten nimin (Stenius 1946: 12). Luonnontiede sinällään mahdollistaa kaulushaikaroiden elämisen Lauttasaarella: saari on lintujen muuttoreitillä (Uino 2005: 117) ja kaulushaikaraa voi tavata siellä nykyään (Luontopoortti 1).

Vanhan liikanimen, *drummel*, *drumber*, *drumbr*, 'köntys' perusteella on tehty varteenotettava teoria *Drumsö*-nimen alkuperästä. Ahvenanmaalla *Drombom*-kylä on saanut nimensä asukkaan liikanimestä, Björn Drumberilta, vuonna 1418 (Helsingin kadunnimet 1981: 19), ja Porvoossa on annettu Clemet ja Peter Dromin mukaan paikannimi vuonna 1542 (Huldén 2001: 293). Näin ollen saarella olisi asunut alkujaan tunnettu 'köntys', *drumbr*-liikanimen kantaja, jonka nimen mukaan koko saari olisi erotettu lähisaarista. Köntys-teoria on päässyt lukuisien tutkijoiden näkemykseksi vuosien varrella (Stenius 1946: 12; Helsingin kadunnimet 1981: 24; Huldén 2001: 293).

Lauttasaaren nimen alkuperän uusin esitetty teoria on saksilainen moreeniharjua tarkoittava *drum*-sana. Siitä kirjoitti 1980-luvulla Olavi Suomalainen Lauttasaari-lehdessä ja laajemmin 1994 Seppo Väisänen. He tuovat esiin gaelilais-anglosaksisen *drum*-sanana, jonka merkitys on 'moreeniharju'. Suomen rannikoilla liikkuneet viikingit olisivat nimenneet saaren tällä Britteinsaarilta oppimallaan sanalla, esimerkiksi nykyisen Katajaharjun tai muiden saaren pinnanmuotojen mukaan. Olavi Suomalainen on löytänyt Suomenlahden ympäristöstä muita vastaavia esimerkkejä. (Väisänen 1994.) Todistettavasti viikingit ovat kulkeneet *drum*-sanana kielialueen ja Lauttasaaren väliä, ja vaikka Suomi oli viikingeille syrjäseutua, jäi heiltä sen rannikoille muutakin kulttuurista perintöä; miksei myös nimistöä? (Vuorio 2017.)

2000-luvun puolella *drum*-tulkintaan on viitattu todennäköisimpänä alkuperänä *Drumsö*-nimelle (Uino 2005: 14; Aarniala 2005a). Sekä luonnonmuotojen että henkilönimen mukaan nimeäminen vaikuttaa todennäköiseltä. Suurin tutkimuskysymys on nimen tarpeen ja antamisen ajankohta. Jos viikingeille saari oli missään määrin merkittävä matkakohde, välietappi tai tarinoiden syntypaikka, on selvää, että Lauttasaari tai sen harju on nimetty jo viikinkiajalla vuosina 800–1050 (Vuorio 2017) ja heidän mukanaan tulleen sanaston mukaan. Jos saaren nimeämiselle sen sijaan tuli tarve vasta myöhemmin, sen todennäköisempi alkuperä on paikallisten ruotsinkielisessä liikanimessä. Varmaa *Drumsö*-nimen alkuperässä on vain, että se on vanha nimi, mutta epävarmaa, kuinka vanha ja mistä saanut alkunsa.

2.3 Tallbergit

Julius Tallberg syntyi Turussa vuonna 1857 ja muutti Helsinkiin vuonna 1878. Vuosisadan vaihteeseen mennessä hänestä oli tullut kaupungin keskeinen liikemies ja talousvaikuttaja. Tallberg kuului Helsingin kaupunginvaltuustoon vuosina 1888–1917 ja oli mukana perustamassa Pro Helsingfors -säätiötä, jonka tavoitteena oli kehittää Helsinki kukoistavaksi metropoliksi eurooppalaisen mallin mukaan. Vaikka Helsinki hylkäsikin lopulta Suur-Helsinki-suunnitelmat, ehti Tallberg teettää paljon suunnitelmia, piirustuksia, asemakaavoja ja projekteja tulevaisuuden haaveidensa varalle. (Uino 2005: 19.) Tallberg toimi myös Helsingin kaupungin asemakaavatoimikunnan jäsenenä, joten hänellä oli hyödyllisiä suhteita asemakaava-asioita tunteviin kaupungin vaikuttajiin, joiden apua hän ei epäröinyt hyödyntää (Stenius 1946: 86).

Vuonna 1896 Tallberg julisti arkkitehtikilpailun Katajanokalle rakennettavaa asuin-kerrostaloa varten, ja kilpailun voittivat tuoreet arkkitehdit Eliel Saarinen, Herman Gesellius ja Armas Lindgren. Kilpailuvoitosta ja suunnitelmasta alkoi etenkin Tallbergin ja Saarisen välille vuosikymmeniä kestänyt yhteistyö, joka huipentui 1910-luvulla Suur-Helsinki-suunnitelman ideaan ja lopulta M. G. Stenius -yhtiön tilaaman *Pro Helsingfors – Suur-Helsingin asemakaavan ehdotus* yleissuunnitelman laatimiseen 1918. Suunnitelmaan liittynyt *Munkkiniemi-Haaga ja Suur-Helsinki* -hanke julkaistiin 1915. Stenius-yhtiön osakkaisiin kuuluivat Julius Tallbergin lisäksi muun muassa Eliel Saarinen ja Sigurd Stenius. (Wäre 1997.)

Vuonna 1911 Julius Tallberg valmisti vetäytymistään liike-elämästä, kun Wavulien perikunta tarjosi Lauttasaarta Helsingin kaupungille. Kauppa olisi edesauttanut Suur-

Helsinki-suunnitelman toteutumista, mutta kaupunginvaltuusto hylkäsi tarjouksen. Tallberg tinki hintaa alemmaksi, mutta tarjouksen aikarajan vuoksi valtuusto ei olisi ehtinyt käsitellä aihetta ajoissa, ja Tallberg päätyi ostamaan saaren itse, ajatuksenaan myydä se Helsingin kaupungille myöhemmin. Vuonna 1912 kaupunki kuitenkin tyrmäsi tarjouksen Julius Tallbergin yllätykseksi. Puhuttiin ”Drumsö-skandaalista” ja aikalaisten mielipiteet jakautuivat kahtia Tallbergin ja Helsingin välillä. (Aarniala 2005b.)

Arvovaltatappion kokenut Tallberg ryhtyi kohentamaan saaren oloja tehdäkseen sijoituksestaan tuottavan. Kahden vuoden aikana hän lahjoitti tontin nuorisoseuralle, avasi hevosraitiotien, ulkoilmateatterin ja kasinon nimeltä *Drumsö Casino*, kunnosti uimarannan, tenniskenttiä ja kelkkamäen, kartoitti tilukset ja tilasi asemakaavaluonnoksen. Asukkaiden määrä alkoi kasvaa ja tonttien myynti kiihtyi. Ennen kuolemaansa Tallberg ehti moninkertaistaa pääomansa, Lauttasaaren, arvon. (Aarniala 2005b.)

Julius Tallberg menehtyi 1921, ja Lauttasaari siirtyi hänen lapsilleen, jotka hallitsivat saarta jakamattomana aina Helsingin suureen alueliitokseen asti vuonna 1946 (Uino 2005: 22). Tallberg oli naimisissa kahdesti, ja hänen perikuntaansa kuului kahdeksan aikuisikään elänyttä lasta ensimmäisestä avioliitosta. Ensimmäinen vaimo 1880–1911 oli Bertha Maria Ågren ja toinen vuodesta 1913 Anna Alina Augusta Arrhenius. Lapset syntymävuosineen olivat Gunnar 1881, Bertil 1883, Hjördis 1885, Karin 1889, Doris 1891, Anna 1892, Pehr Hjalmar 1894 ja Greta 1898. (Wäre 1997.)

Birger Brunilan asemakaavaluonnoksen valmistelijasta, Julius Tallbergin vanhimmasta pojasta Gunnar Tallbergista, tuli yritystoiminnan johtaja, ja hän muutti asumaan vaimonsa Claran kanssa saarelle ympärivuotisesti. Asukkaana hän pääsi myös vaikuttamaan saaren hallintoon, Huopalahden kunnan ja Lauttasaaren yhdyskunnan toimielimien kautta. (Stenius 1946: 32–34.) Gunnar Tallberg kuoli vuonna 1931, ja saaren toimia johtamaan siirtyi suureen alueliitokseen asti hänen veljensä Bertil Tallberg (Stenius 1946: 33).

Kuva 1. Hevosraitiovaunu tulossa Casinolta noin vuonna 1913 ”Esplanadia” pitkin.
(Lähde: Elomaa ym. 2011: 80.)

2.4 Birger Brunila

Birger Brunila syntyi Kotkassa vuonna 1882. Hän opiskeli Viipurissa ja Helsingin polyteknillisessä opistossa valmistuen arkkitehdiksi vuonna 1905. Brunila matkusteli nuoruudessaan paljon ja omaksui matkoiltaan eurooppalaisen modernin otteen arkkitehtuuriin ja kiinnostui erityisesti asemakaavasuunnittelusta. Englantilainen ja pohjoismainen arkkitehtikoulutus ja yhteistyö vaikutti hänen koko loppu-uransa suunnitelmiin, ja hän perehtyi erityisesti puutarhakaupunkien suunnitteluun ja työväestön asumiseen. Hän oli myös tuoreen asumuodon, rivitalojen, puolestapuhuja. (Koskinen 2003.)

Brunila päätyi pienempien projektien myötä Helsingin kaupungin palvelukseen vuonna 1912, kun hänestä tuli arkkitehti Bertel Jungin apulainen neljän hengen asemakaavatoimistoon. Toimisto oli perustettu vasta 1908, joten sen tarkempi tehtäväkuvakin oli vasta hiljalleen muovautumassa. Birger Brunilan siihenastisen uran suurin tehtävä oli Julius

Tallbergin tilaaman Lauttasaaren asemakaavaluonnoksen valmistelu vuonna 1913. (Koskinen 2003.)

Brunilasta tuli Suomen itsenäistyttyä Helsingin asemakaava-arkkitehti vuosiksi 1917–1948. Hänen työnsä jäljet näkyvät vahvasti nykyisessä Helsingissä. Hän myös kirjoitti paljon arkkitehtuurista ja muun muassa analysoi omia töitään ja Suur-Helsinki-suunnitelmaa. Brunila on vaikuttanut koko Helsingin ja kaupunkien rakennussäädösten kehitykseen. Hänen asemakaavas suunnitelmissaan näkyi usko arkkitehtuurin teoriaan, ihmisläheisen elämänrytmin asettuminen kaupunkiin, luonnonläheisyys ja asukkaan kiintymys kotiseutuun. (Koskinen 2003.)

2.5 Asemakaavaluonnos Plan öfver Drumsö

Tallbergin vanhin poika, Gunnar, sai isältään tehtäväkseen hahmotella Lauttasaaren asemakaavan 1910-luvun alkupuolella Munkkiniemi-Haaga ja Suur-Helsinki -hankkeen käynnistymisen yhteydessä. Suunnitelman viimeisteli arkkitehti Birger Brunila. (Uino 2005: 19.) Kaavaluonnoksella oli esikuva lähellä, sillä vuonna 1907 oli valmistunut Helsingin Kulosaaren asemakaavas suunnitelma arkkitehti Lars Sonckin suunnittelemana. Kulosaaren suunnitelman tilaajana oli Ab Brändö Villastad, ja tavoitteena oli luonnonläheinen huvilayhdyskunta ja pienyhteisön ihanne. Kulosaaren vuoden 1907 asemakaavas suunnitelmaan ei ole suunniteltu nimiä. (Kolbe 1988: 41, 42.) Rakennussuunnitelmiltaan Kulosaaren ja Lauttasaaren asemakaavaluonnokset ovat hyvin samankaltaiset. Huomionarvoista on myös, että Birger Brunilan esimies Bertel Jung toimi Kulosaaren asemakaava-arkkitehtinä vuodet 1916–19 (Kolbe 1988: 153). Kulosaaren asemakaava on varmasti vaikuttanut merkittävästi Brunilan työskentelyyn Lauttasaaren luonnoksen parissa.

Lauttasaaren asemakaavaluonnoksen nimistössä näkyvät sekä Gunnar Tallbergin että Birger Brunilan kädenjäljet. Brunilan omien muisteluiden perusteella voisi päätellä, että nimistö oli valmiina jo Gunnar Tallbergin luonnoksessa ja Brunilan käsialaa olisivat lähinnä olleet vain rakennussuunnitelmat. Brunila tiedosti saaresta saatavilla olleet karttamateriaalit puutteellisiksi ja kertoo muistelmissaan kaivanneensa suunnitelmaa tehdessään kokemusta alueesta. (Brunila 1966: 127.) Suurin osa nimistä on vaatinut paikallistuntemusta, joten todennäköisesti Gunnar Tallberg on merkittävästi päässyt vaikuttamaan niihin. Toisaalta puutarhakaupunkimaiset eurooppalaiset nimet voisi kuvitella kansainvälisen Brunilan aikaansaannoksiksi. Vuosien 1936 ja 1942 asemakaavaluonnosten versioiden tekoon edesmennyt

Gunnar Tallberg ei enää osallistunut. Viittaan työssäni kuitenkin yksiselitteisesti vain Brunilaan ja hänen asemakaavaluonnokseensa, mutta on hyvä muistaa, että luonnoksen nimistö voi olla yhtä paljon myös Gunnar Tallbergin aikaansaannosta.

Kuva 2. Plan öfver Drumsö. (Lähde: Helsingin kaupunginmuseo.)

Asemakaavaluonnoksen muokkausta jatkettiin läpi koko Gunnar Tallbergin kartanokauden 1921–1931, ja hänen kuoltuaan suunnitelmaa päivitettiin kahdessa osassa. Ensin Lauttasaaren yhdyskunnan valtuustossa vahvistettiin saaren pohjoisosat käsittävä kaavaluonnos vuonna 1934, ja Uudenmaan läänin maaherra vahvisti sen 1936. (Stenius 1946: 35.) Brunila oli mukana päivittämässä asemakaavaluonnosta Bertil Tallbergin pyynnöstä 1930-luvulla (Brunila 1966: 127; HKA 14.10.1947). Uudistettu 1930-luvun luonnos sisälsi myös ensimmäistä kertaa suomenkieliset nimet (Helsingin kadunnimet 1981: 162). Nimet oli suomennettu Lauttasaaren yhdyskunnan valtuuston vuoden 1929 päätöksellä, ja tehtävä saatiin

valmiiksi vuoteen 1932 mennessä (HKA 14.10.1947). Saaren eteläosan, Vattuniemen, asemakaavaluonnoksen päivitti Brunilan suunnitelman ja Tallbergien tilauksen perusteella teollisuusalueen muotoon arkkitehti Ole Gripenberg, ja sen yhdyskunnan valtuusto hyväksyi vuonna 1939 ja maaherra 1942 (Uino 2005: 27). Vattuniemen päivitetystä kaavaluonnoksessa on niukalti nimiä verrattuna Brunilan vuoden 1913 yksityiskohtaisempaan huvilakaupunginosasuunnitelmaan.

Julius Tallbergin vision ja Birger Brunilan 1910-luvun suunnitelman mukaan Lauttasaaresta olisi tullut suurkaupungin viereinen moderni huvilayhdyskunta vailla maayhteyttä Helsinkiin. Suunnitelmassa saari on kauttaaltaan palstoitettu huvilatonteiksi, ja kulkeminen onnistuu raitiotiellä, jonka linjat kulkevat lauttasatamista ympäri saaren. Keskelle saarta ja rantatonteille on sijoitettu paikoitellen korkeampia kerrostaloja. Rakentamatonta aluetta suunnitelmassa ovat maaston korkeimmat huiput ja 1900-luvun alussa armeijan linnoittamina olleet niemet. Suunnitelmassa kartanon myymät tonttimaat on jätetty kokonaan kaavoittamatta, ja saaren soisista lahdistä on täytetty jonkin verran maata asuinrakentamista varten. (Uino 2005: 19.) Sen sijaan 1900-luvun alussa vuokralla olleita tontteja, vuokra-aikojen pituudesta huolimatta, Brunila ei ole säästellyt kaavas suunnitelmassaan (Uino 2005: 18). Aukioita, toreja ja puistoalueita on tasaisin välimatkoin pitkin saarta. Erityispiirteenä luonnoksessa on tarkalleen määritelty, minkä tyyppisiä taloja kullekin tontille rakennettaisiin, kun taas tällaiset merkinnät puuttuvat myöhemmin vahvistetusta kaavasta (Stenius 1946: 87).

Asemakaavaluonnoksessa ja sen nimistössä on piirteitä erityyillisistä kaupunkisuunnittelun suuntauksista, mikä ei yllätä Brunilan historiaa tarkastellessa. 1700-luvun lopulta 1800-luvulle Suomen kaupunkisuunnittelu nojasi eurooppalaiseen uusklassismiin etelästä ja lännestä sekä pietarilaiseen empiretyyliin idästä (Harling-Kranck 2006: 207). Esimerkiksi luonnoksen ryhmänimet, joissa on suunniteltu yhdistävä teema, ja saaren lukuisat rantakadut ovat piirteitä Brunilan suunnittelun eurooppalaisista kulttuurivaikutteista. Klassismin aikakauden ihanteissa ranta pyrittiin yhdistämään kaupunkiin, eikä sitä käytetty enää ulkorakennusten sijoitukseen (Harling-Kranck 2006: 227). Aihepiireittäin nimeäminen taas on ollut tavallista koko Euroopassa, ja Pohjoismaiden vanhimmat aihepiirinimet on annettu Kööpenhaminassa 1600-luvulla (Slotte 1999: 32).

Kaikki Lauttasaaren kirjallisista lähteistä löytyvä nimistö 1900-luvun alkupuolella on ollut ruotsinkielistä. Keisarillisten asetusten mukaan vuonna 1863 suomesta tehtiin tasavertainen kieli ruotsin kanssa, ja 1903 koko maan nimikylteissä oli oltava sekä venäjän-, suomen- että ruotsinkieliset tekstit (Harling-Kranck 2006: 236). Lauttasaassa, toisin kuin

sisämaassa, puhuttiin 1930-luvulla vielä paljolti ruotsia (Uino 2005: 46). Saaren nimistön suomenkielistyminen noudattaa monien suomalaiskaupunkien mallia, mutta se tapahtui vuosikymmeniä myöhemmin. Esimerkiksi Haminassa nimet esiintyvät kartassa vain ruotsinkielisinä 1840, molemmilla kielillä asemakaavassa 1888–1895 ja vain suomeksi 1927–30 lähtien (Harling-Kranck 2006: 236). Helsingissä suomenkielisten nimien käyttö oli kirjavaa 1900-luvun alkuun asti, mutta ne vahvistettiin vuonna 1909 (Ainiala 2012: 94).

Tutkimuksessani merkitsen uusimman suomenkielisen nimen ensimmäisenä ja vuoden 1913 asemakaavaluonnoksen ruotsinkielisen nimen jälkimmäisenä. Luonnoksen nimet ovat saaneet suomenkieliset vastineensa ensimmäisen kerran yhdyskunnan valtuuston valmistautuessa kaavaluonnoksen uudistamiseen vuonna 1932, mutta kaavaluonnoksen uusissa versiossa esiintyy myös muita suomenkielisiä Brunilan muokkaamia vastineita. Osa nimistä on saanut uudemmat suomenkieliset muodot ensimmäisessä virallisessa asemakaavassa tai myöhemmin. Mahdolliset aiemmat nimet esittelen suluissa esiintymisvuosineen 1932, 1936 tai 1942: yhdyskunnan valtuuston luettelo 1932, pohjoisosien kaavaluonnos 1936 tai eteläosan kaavaluonnos 1942. Kahdelta kaavaluonnoksen nimeltä (*Casino* ja *Lökholmsvägen*) puuttuu suomenkielinen vastine, ja ne ja muut vain ruotsinkielisinä esiintyvät vanhat nimet mainitsen tekstissäni ruotsinkielinen nimi ensin ja oma suomennokseni jäljessä. Olen yhtenäistänyt vanhempaa nimistöä nykyisten oikeinkirjoitussuosittelun mukaan jättämällä joistakin nimistä sananvälejä pois, sillä Brunilan luonnoksen tavuviivoitus ei ole säännönmukaista, esimerkiksi nimi *Tiirasaarentie – Tirholmsvägen* esiintyy vuoden 1913 luonnoksessa erikseen kirjoitettuna *Tirholms vägen*, vuonna 1932 muodossa *Tiirasaaren tie – Tirholmsvägen*, kaavaluonnoksessa 1936 ja sen jälkeen yhteen kirjoitettuna *Tiirasaarentie – Tirholmsvägen*. Tällaisten nimien osalta en mainitse mahdollisia aiempia välilyönnillisiä nimiä erikseen. Muutamat saaren nykyiset nimet kirjoitetaan oikeinkirjoitussääntöjen vastaisesti vanhaan tapaan välilyönnillä ja niistä käytän virallista asemakaavassa esiintyvää muotoa, esimerkiksi *Lentokapteenin kuja – Flygkaptens gränd*.

3 Asemakaavaluonnoksen nimistö

Tässä luvussa käsittelen Brunilan asemakaavaluonnoksessa esiintyvät nimet. Olen järjestänyt nimet kahdeksaan kokonaisuuteen, jotka ovat 1) alueen perinnäisiin paikannimiin liittyvät nimet ja muut paikannimiin liittyvät nimet, 2) puuaihteiset nimet, 3) lintuaihteiset nimet, 4) kala-aihteiset nimet, 5) ilmansuuntiin liittyvät nimet, 6) huvilakaupunginosaan liittyvät

kylpylä-, meri- ja satama-aiheiset nimet, 7) henkilönimiä sisältävät nimet ja 8) analogiset nimet. Esittelen nimet omissa alaluvuissaan tässä järjestyksessä.

Osan perinnäisiin paikannimiin liittyvistä nimistä olen ryhmitellyt alkuperäisen paikannimen, johon nimi liittyy, mukaan teemoittaiseen ryhmään. Perinnäisiin paikannimiin pohjautuvia luonnoksen nimiä käsitellään siis näin ollen jokaisessa alaluvussa ja mainitsen joitakin nimiä useammassa luvussa. Jokaista nimeä käsitellään varsinaisesti vain yhdessä luvussa.

3.1 Perinnäisien paikannimien mukaan annetut nimet

Luonnollisin lähtökohta suunnittellessa kaavanimiä on paikkakunnan oma alkuperäinen nimistö (Kiviniemi 1990: 36; Helsingin kadunnimet 1981: 71). Lähiseutujen tai saaren omien paikkojen mukaan annettu nimiä Birger Brunilalla on työssään paljon. Jos alueella on keskeisiä nimiä ennestään, voi niiden avulla nimetä lähes minkä vain uuden tarkoitteen. Muodostetut nimet ovat liittynnäisiä, sillä ne liittävät paikat toisiinsa ja uudet nimet olemassa olleisiin paikkoihin. (Kiviniemi 1990: 124.) Brunilan suunnitellessa kaavaluonnostaan olivat kaikki lähialueen pienemmät saaret kuuluneet vuosisatoja Lauttasaaren kylään (Uino 2005: 14). Edeltävinä vuosikymmeninä joitakin niistä oli myyty uusille omistajille, osa oli päätynyt vuokralle, ulkosaaristoa oli lunastettu sotilaskäyttöön ja jotkin saaret säilyivät koskemattomina osina merellistä luontoa (Uino 2005: Liite 1; Stenius 1946: 26). Läheisten saarien nimet liittyivät jo ennen asemakaavaluonnosta Lauttasaaren nimistöön.

Tässä alaluvussa käsittelen suurimman osan asemakaavaluonnoksen liittynnäisnimistä, 23 nimeä. Kolme käsiteltävistä nimistä ei ole liittynnäisnimiä, vaan ennemminkin paikkaa kuvaavia nimiä. Lisäksi yksi luvussa käsitellyistä nimistä on Brunilan luonnokseen merkitty perinnäinen paikannimi, *Myllykallio – Kvarnbärget*. Osa liittynnäisnimistä käsitellään muissa alaluvuissa niiden muodostaessa kyseisten lukujen muiden nimien kanssa omia kokonaisuuksiaan. Kaikkiaan asemakaavaluonnoksessa esiintyy yhteensä 37 perinnäisiin paikannimiin pohjautuvaa tai paikkaa kuvaavaa nimeä.

Lauttasaaren nimeä määriteosanaan kantava *Lauttasaarentie* (*Unisaarentie* 1932) – *Drumsövägen* (*Drömsövägen* 1932) halkoo läntisen saaren. Tie ei 1910-luvulla vielä ollut rakennettu kokonaan, vaan kaavaluonnokseen suunniteltu tie kulki länsirannan huvilatonttien halki kiertäen Kotkavuoren eteläpuolelta (Mustonen 1973: 9). Nykyisin tie on Lauttasaaren pääkatu ja sen länsipäästä jatkuu silta keskustaa kohti. Muita pohjoisen niemen alueen

liittynnäs nimiä ovat *Salmisaarentie – Sundholmsvägen*, *Salmenranta – Märaholsstranden*, *Runarsviksvägen – Ruskolahdentie* ja *Lemissaarentie (Lemmensaarentie 1936) – Lemisholmsvägen*. Lisäksi alueella on paikkaa kuvaava *Helsingintie – Helsingforsvägen*.

Suunnitelman *Helsingintie – Helsingforsvägen* suuntaa olemassa olleelta Klaaran-tieltä kohti läntistä merenrantaa. Tien jatkeena asemakaavaluonnoksessa näkyy laituri, ja sen ranta-alue oli vapaassa käytössä uimareille sekä Helsingistä liikennöiville taksiveneille (Mustonen ym. 1976: 79), joten tie oli yksi saaren kulkureiteistä Helsinkiin. Kaavaluonnoksessa koko pohjoisen niemen Helsingin puoleinen ranta on nimeltään *Salmenranta – Märaholsstrand*. Lähin saari Lauttasaaresta länteen oli 1900-luvun alussa *Tammasaari – Märholmen*. Nimi on esiintynyt kartoissa jo vuodesta 1696, ja 1800-luvulta se sai rinnalleen toisen nimen *Salmisaari – Sundholm* (Helsingin kadunnimet 1981: 133). Saari sijaitsi Lauttasaaren ja Helsingin välisessä salmessa. Osa saaresta kuului Lauttasaaren kartanolle vuoteen 1918 asti (Stenius 1946: 53), joten Brunila on kaavaluonnoksessaan liittänyt myös Lauttasaarentien ja Helsingintien välisen poikkitien, *Salmisaarentie – Sundholmsvägen*, keskeiseen saarennimeen.

Ruskolahdentie – Runarsvikvägen kulkee kaavaluonnoksessa Kotkavuoren länsipuolta, ja sen pohjoispää sijoittuu kaavoittamattomien yksityisomistuksessa olleiden huvilatonttien väliin. Vuonna 1911 prokuristi Wilhelm Lagerberg omisti alueelta *Runarsvik*-nimisen huvilan tai tontin (Uino 2005: Liite 1). Rantaviiva on epätasaista, siinä on pieniä lahtia, joten tontti tai huvila ja sitä kautta kaavasuunnitelman tie on luultavasti saanut nimensä jonkin läheisen lahden mukaan. Kokonsa vuoksi lahtea tuskin on merkitty vanhoihin karttoihin (Manninen ym. 1986: 51–53).

Lemissaarentie – Lemisholmsvägen kulkee luonnoksessa Myllykalliolta Lahnalahdentoria kohti. 1900-luvun alussa *Lemissaari – Lemisholmen* oli erillinen saari Ruukinlahden (ja entisen Kylänlahden) keskellä Lauttasaaren pohjoispuolella, ja vuonna 1911 se on merkitty vuokratuksi. Saaren nimi, *Lemmes*, *Lemasholm*, *Lemisholm*, on esiintynyt kartoissa 1800-luvulta asti (Helsingin kadunnimet 1981: 164; Manninen ym. 1986: 51, 52), mutta sen alkuperää ei ole pystytty selvittämään. Se on mahdollisesti alkuperäisesti suomenkielinen nimi (Kepsu 2005: 82). Suomenkielinen saaren varhaisempi *Lemmensaari*-nimi viitanee epäilyksiin alkuperästä nuorten rakastavaisten salaisena kohtaamispaikkana. Brunilan suunnitelmien mukaan täyttömaalla saaria yhdistävällä maa-alueella olisi sijainnut tori, *Lahnalahdentori – Braxvikstorget*. 1960-luvun tulevista maantäytöistä ja alueen läpi kulkevasta Länsiväylästä ei ollut vielä tietoaakaan.

Kuva 3. Ilmakuva kartanon maista kaakosta päin 26.7.1927. Taustalla erottuu *Lemissaari – Lemisholm* ja merellä kauempana *Laukkasaari – Lökhölmén*, *Haapasaari – Aspholmen*, *Hevossaari – Hästholmen* ja *Mustasaari – Svartholmen*. Etualalla vasemmalla risteävät *Puistokatu – Esplanadi* ja *Otavantie – Karlavägen* ja kartanon edustalla kulkee *Pohjoinen satamakatu – Norra hamngatan*. (Lähde: Elomaa ym. 2011: 121.)

Lemissaarentieltä länteen kohti Katajaharjunniemeä kulkee asemakaavaluonnoksessa *Lökhölmensvägen – Laukkasaarentie*. Katajaharjun niemen kärjessä, koillispuolella, oli pieni saari, *Laukkasaari*, *Sipulisaari – Lökhölmén*, joka oli vuoden 1911 tiedoissa vuokratuna (Uino 2005: Liite 1). *Lökhölm*-nimi löytyy vuoden 1767 kartasta ja vanha suomennos, *Sipulisaari*, on ollut käytössä 1940-luvulla, ja *Laukkasaari* vakiintui käyttöön 1950-luvulla (Helsingin kadunnimet 1981: 163). Saaren nimi on voinut saada alkunsa esimerkiksi saaren muodon, sen luonnonvaraisen kasviston tai ihmisten viljelmien myötä. Laukkasaaresta oli kapea kulkuyhteys Katajaharjunniemeen jo 1800-luvulta lähtien (Manninen ym. 1986: 51), ja vuonna 1856 Lauttasaarta linnoittaneet sotajoukot rakensivat sillan Kaskisaareen ja eteenpäin Lehtisaaren ja Kuusisaaren kautta Munkkiniemeen (Elomaa ym. 2005: 72, 73). Nykyisin saari on kasvanut kiinni Lauttasaareen.

Asemakaavaluonnoksessa Lauttasaaren länsipuolella Katajaharjunniemen tyvessä poikkikatuina kulkevat peräjälkeen *Vaskilahdentie – Kopparviksvägen* ja *Vaskiniementie* (*Vaskinokantie* 1936) – *Kopparuddsvägen*. Niiden viereinen niemi, *Vaskiniemi – Kopparudden*, oli yksi sotilaskäyttöön lunastetuista alueista ja kaavaluonnoksessa kaavoittamatta. Nie-

men pohjoispuolen lahti on nimeltään *Vaskilahti – Kopparviken*. Vaskiniemen ja Vaskilahden ruotsinkieliset alkuperäisnimet löytyvät 1800-luvun loppupuolen kartoista muodossa *Korpasudd – Kuokkaniemi* ja *Korpasvik – Kuokkalahti* ja ovat varioineet muotoon *Koppar* (Helsingin kadunnimet 1981: 166). Agraariyhteiskunnassa viljelyyn liittyvät nimet olivat yleisiä ja ruotsin *corp* merkitsee 'kuokkaa' tai 'piikkihakkua'. Kolme saarta, Lauttasaari, Koivusaari ja Leppäsaari, ovat myös muodostaneet kuokan muotoisen lahden, josta nimi on voinut syntyä.

Korpas-alkuosan korvautuminen *koppar*-osalla johtuu luultavasti sotaväen linnoitustöistä alueella. Venäläissotilaat rakensivat linnoitetun niemialueen sisämaan puoleiselle raja-alueelle vuonna 1916 suuren punatiilisen leipomorakennuksen, josta kuljetettiin leipää muidenkin lähisaarien linnoituksille. Punainen tiilirakennus sai saaren asukkailta lempinimen *Kuparilinna* tai *Vaskilinna*. (Elomaa ym. 2005: 104; Manninen ym. 1986: 56.) Vaikka leipomorakennus valmistui vasta asemakaavaluonnoksen jälkeen, ovat muut linnoitusrakennukset luultavasti olleet myös punatiilistä ja vaikuttaneet nimen muuttumiseen.

Vaskiniemen eteläpuolisen, myös sotilaskäyttöön lunastetun niemen, rannanpuoleisimman kadun nimeksi Brunila on merkinnyt *Ryssänkuja – Ryssgränd*. Luultavasti nimi liittyy alueella liikkuneisiin venäläissotilaisiin, on läheistä paikkaa, eli niemeä kuvaava ja voinut olla käytössä jo suunnitelmaa tehdessä, sillä vuokrattuja huvilatontteja oli aivan sotilasalueen rajalla (Mustonen 1973: 8).

Vaskiniemen eteläpuolella sijaitsevan lahden nimi on *Riihilahti – Rivik*, ja nimi on esiintynyt kartoissa muodossa *Riwik* jo 1700-luvulta lähtien (Manninen ym. 1986: 49). Brunila on nimennyt viereisen rannan suunnitelmassaan nimellä *Riihilahdenranta – Riviksstrand* ja rannasta etelään päin jatkuvan tien *Riihilahdenkaari – Rivikscirkeln*. Lahden ruotsinkielisen nimen alkuperä ei liene *ria*, 'riihi', toisin kuin suomenkielisen nimen määriteosa viittaa. Lahden rannalla tai lähistöllä ei ole ollut riisiä, vaan metsää, sillä kruunun vuokratilojen pellot sijaitsivat Lauttasaaren keski- ja länsiosissa 1700–1800-luvuilla ja riidet rakennettiin peltojen välittömään läheisyyteen (Kuusiniemi – Weckman 2012: 14–16). Riihilahden kohdalla maa nousee jo rannasta melko jyrkästi kohti Myllykalliota, joten todennäköisesti sen lähistöllä ei ole aiemminkaan viljelty.

Riviken-nimen määriteosan muutokset voisivat selittää ristiriitaisen suomennoksen. Jos *ria*-sanan sijasta lahden nimi olisi perustunut *ris* – 'risu, havu' -sanaan niin ruotsinkielinen *Risviken* olisi lyhentynyt 1700-luvulla tai aiemmin muotoon *Rivik* ja olisi myöhemmin

suomennettu virheellisesti. Tähän lopputulokseen on nykyisessä kaavanimistössä ainakin päädytty ja käsittelen aihetta lisää seuraavassa pääluvussa.

Keskikohdassa saarta kulkee kaavaluonnoksessa kaareva *Hevosenkenkätie* – *Hästskovägen*. Sen länsipäässä sijaitsevan suojaisan lahden nimenä kartoissa on 1800-luvulta asti ollut *Hevosenkenkälahti* – *Hästskovik* (Helsingin kadunnimet 1981: 162). Nimi on voinut saada alkunsa lahden muodosta, sillä sitä ympäröivät niemet molemmista suunnista. Luultavasti tien kaareva, hevosenkenkämäinen, muotokin liittyy Brunilan antamaan nimeen.

Eteläisen Lauttasaaren Vattuniemen pitkittäiskatujen nimet ovat lännestä itään *Porkkalantie* – *Porkkalavägen*, *Pihlajasaarentie* – *Rönnskärsvägen*, *Särkinokankuja* – *Mörtnäsallén*, *Ryssänkarintie* – *Rysskärsvägen*, *Melkiöntie* – *Melkövägen* ja *Vattuniementie* – *Hallonäsvägen*. Kaikki asettuvat kaavaluonnokseen samassa järjestyksessä länsi-itä-akselilla kuin nimiensä esikuvat.

Läntisin *Porkkalantie* – *Porkkalavägen* on paikkaa kuvaava nimi, ja arvatenkin saanut nimensä Helsingin länsipuolella sijaitsevalta Porkkalanniemeltä (Helsingin kadunnimet 1981: 128). Porkkalanniemi on toiminut merkittävänä satamana (Helsingin kadunnimet 1981: 128), ja lisäksi sillä on ollut sotilasstrateginen merkitys Venäjän valtakaudesta asti (Elomaa ym. 2005: 47). Porkkala sijaitsee Helsingistä länteen, Kirkkonummella. Samalla seudulla sijaitsee myös majakkasaari *Rönnskär* – *Pihlajakari*, joka niin ikään on ollut sotilasstrategisesti tärkeä (Verkkonummi). Brunilan luonnoksen *Pihlajasaarentie* – *Rönnskärsvägen* lienee kuitenkin saanut nimensä Lauttasaaren kaakkoispuolella, Hernesaaren edustalla olevilta kahdelta suurelta saarelta, *Läntinen*- ja *Itäinen Pihlajasaari* – *Västerrönnskär* ja *Österrönnskär*. Nimi *Rönskiären* löytyy jo 1600-luvulta kartoista (Helsingin kadunnimet 1981: 234). Lauttaliikenne Lauttasaaren etelälaituriin kulki näiden Pihlajasaarien kautta (Winter 1914).

Lauttasaaren linnoitusten merkitys väheni vuoden 1905 jälkeen, kun linnoitusrintama siirtyi pidemmälle merelle ja muun muassa saaret *Rysäkari* – *Rysskär* ja *Melkki* – *Melkö* linnoitettiin tai niiden valmiita linnoituksia kasvatettiin (Elomaa ym. 2005: 26). Rysäkari ja Melkki ovat saaria Lauttasaaren etelä- ja lounaispuolella. Ne kuuluivat 1900-luvun alussa Lauttasaareen, mutta ne oli lunastettu sotilaskäyttöön (Stenius 1946: 54). Rysäkarin nimi löytyy muodossa *Ryskiär* kartoista ja asiakirjoista ja 1700-luvulta (Helsingin kadunnimet 1981: 234), ja todennäköisesti nimi liittyy joko venäläisiin tai kalastusvälineeseen *ryssja*, 'rysä'. *Melkki* – *Melkö* esiintyy kartoissa 1700-luvulla muodoissa *Mälkan*, *Melcko* ja *Mällko* ja nimen uskotaan saaneen alkunsa saaren valkoisten, maidonväristen (*mjöl*k, 'maito')

hiekkarantojen mukaan (Helsingin kadunnimet 1981: 233) tai henkilönnimen *Melkko*, *Melchior* mukaan (Kepsu 2005: 82).

Itäisin Vattuniemen pitkittäiskaduista on nimeltään *Vattuniementie – Hallonnäsvägen*. Niemen itärannalla on pienempi niemi, jolta mahdollisesti koko Vattuniemi on saanut nimensä. Niemi on merkittynä karttoihin 1800-luvulla *Vattuniemi – Hallonnäs* (Manninen ym. 1986: 51, 52; Helsingin kadunnimet 1981: 166). Niemen kärjessä oli höyryveneiden ja venäläissotilaiden käytössä oleva ja heidän rakentamansa laituri (Elomaa ym. 2005: 47). Brunilan asemakaavaluonnoksessa laiturin edustalla oleva tontti on kaavoittamatta ja yksityisomistuksessa. Sen omisti nimituomari Selin Hällfors (Uino 2005: Liite 1), ja tontilla sijaitsi huvila, kartanon vanha rakennus, Villa Hallonnäs (Elomaa 2011: 108). Nimen *Särkinokankuja – Mörttäsalén* käsittelen alaluvussa 3.2.3, sillä vaikka se liittyy Vattuniemen pitkittäiskatujen kanssa liittynäisnimien ryhmään, se on myös innoittanut Brunilan kaavaluonnokseen oman ryhmänsä.

Myllykallio ja *Myllymäki* ovat yksi yleisimpiä maankohoumien nimiä Suomessa (Kiviniemi 1990: 175). Lauttasaaren korkeimmalla huipulla, Myllykalliolla, on ollut tuulimylly, jossa jauhettiin saaren viljat (Elomaa ym. 2005: 40). Tuulimyllyjen käyttö levisi Euroopan halki Persiasta Suomeen, ja ensimmäinen maininta suomalaisesta tuulimyllystä on vuodelta 1493. Helsingin viljelijät löysivät tuulivoiman 1700-luvulla. (Suomen tuulivoimayhdistys 2017.) Myllykallion myllystä on otettu valokuva vuonna 1898 (kuva 4), mutta tuolloin mylly ei ollut enää käytössä (Elomaa ym. 2011: 51). Lauttasaaren tuulimylly lienee pysytetty tuuliselle kalliolle muodin mukaan 1700-luvulla tai viimeistään Claes Gyldénin yhdistäessä saaren tilat ja rakentaessa kartanorakennuksen. Maankohouma olisi saanut nykyisen nimensä tuolloin. Muita nimiä Myllykallion tilalla ei tunneta, joten tuulimyllyä aiemmat nimet eivät ole lähteissä säilyneet.

Brunila on liittänyt Myllykallion nimen asemakaavaluonnoksessaan alueen nimistöönsä. Keskelle kallioita hän on kaavaillut puistoalueen ympäröimän rakennuksen, ja puiston nimenä on *Myllykallio – Kvarnbärgen*. Koko pyöreää puistoa ympäröi *Myllykallionympyrä – Kvarnbärgscirkeln*, ja saaren keskustasta sinne kulkee *Myllymäki – Kvarnbacken*. Puistosta luoteeseen, kohti Katajaharjunniemeä, vie *Myllykalliontie – Kvarnbärgsvägen* ja koilliseen *Myllypolku – Kvarngränd*. Kotkavuoren tavoin Myllykallio on ollut 1900-luvun alun Lauttasaassa tärkeä maamerkki, ja sen Brunila on huomioinut luonnoksessa.

Kuva 4. Myllykallion tuulimylly vuonna 1898. (Lähde: Elomaa ym. 2011: 50.)

3.2 Teemoittaiset nimet

Alaluvussa 3.2 käsittelemän teemoittain ryhmittelemäni asemakaavaluonnoksen nimet jaettuna teemojen mukaan alalukuihin.

3.2.1 Puut

Birger Brunilan asemakaavaluonnoksen selkeimpiä nimikokonaisuuksia on Lauttasaaren pohjoiseen niemeen, Katajaharjunniemeen, sijoittuva puuaiheinen ja puuaiheisten lähisaarten nimiä mukaileva nimistö. Puuaiheisten nimien lähtökohtana lienevät alueen perinnäiset lähisaarten nimet, joiden perusteella Brunila on muodostanut uusia nimiä ja mahdollisesti hyödyntänyt jo olemassa olevia liittynäisnimiä. Tässä puuaiheisten nimien alaluvussa käsittelemän yhteensä kahdeksan kaavaluonnoksen nimeä, joista kaikkien voi luokitella pohjautuvan alueen perinnäiseen nimistöön.

Lauttasaaren luoteisosassa sijaitseva *Katajaharjunniemi - Enåsudden* ja sen viereinen saari länsipuolella, *Koivusaari - Björkholmen*, on nimetty ainakin jo 1700-luvun puolivälistä lähtien kartoissa *Enåsudde* ja *Björkholma* (Manninen ym. 1986: 49). Lauttasaaren kartanon rakentamisen ja Gyldénin omistusaikaan 1830-luvulla kartassa on kuvattu tieniemen kärkeen, josta on ollut siltayhteys lähisaarille pohjoiseen. Samaan karttaan on merkitty myös Katajaharjun itäpuolella sijaitsevan saaren nimi *Haapasaari - Aspholmen*, Koivusaaren eteläpuolella sijaitsevan pienemmän saaren nimi *Leppäsaari - Ahlholmen* ja Lauttasaaren länsipuolella sijaitsevan saaren nimi *Mäntysaari - Tallholmen* (Manninen ym. 1985: 51). Kataja, koivu, haapa, leppä ja mänty ovat yleisiä puita Etelä-Suomen rannikoilla, ja Lauttasaaren harju ja lähisaaret ovat varmasti olleet niille vuosisatoja erinomainen elinympäristö antaen samalla tuntomerkit, joiden turvin alueet on nimetty kulkijoita ja lähistön asukkaita varten.

Näitä alueen alkuperäisiä nimiä mukailleen Brunilan luonnokseen on päätynyt Katajaharjun korkeimmalle huipulle torin nimeksi *Katajaharjuntori - Ennåstorg* ja torilta kohti pohjoista johtava *Katajaharjuntie - Enåsuddsvägen*. Torilta kohti itää lähtee *Koivusaarentie - Björkholmsvägen* suoraan Koivusaarta kohti, ja sen eteläpuoleinen samansuuntainen tie on *Leppäsaarenkuja - Alholmsgränd* Leppäsaaren kohdalla. Muutaman samansuuntaisen tien jälkeen etelämmässä on suunnitelmaan nimettynä rantaan päin kulkeva *Koivukuja - Björkgränd*. Koivukujan nimi voi liittyä Katajaharjun muihin puuaiheisiin nimiin tai sillä on voinut ollut oma erillinen alkuperänsä, esimerkiksi tien varren koivujen mukaan. Sijainniltaan se on kuitenkin selvästi erillään Katajaharjunniemestä. Lisäksi Katajaharjunniemeltä löytyy poikkikatuna *Leppäkuja - Algränd*. Näin ollen Brunilan luonnoksessa on kahden puun mukaan nimetyn saaren osalta nimiryvä, johon kantanimen lisäksi kuuluvat kokoliittynäinen ja määriteliittynäinen (*Koivusaarentie - Björkholmsvägen*, *Koivukuja - Björkgränd* ja *Alholmsgränd - Leppäsaarenkuja*, *Leppäkuja - Algränd*).

Muutaman poikkikadun verran länteen päin, Mäntysaarta kohti suuntaavan niemen reunalle, on nimetty *Honkakuja - Tallgränd*. Nimi *Tallgränd* esiintyy vuoden 1936 kaavaluonnoksessa kahden eri tien nimenä, ja sillä on myös kaksi suomenkielistä versiota, *Honkakuja* ja *Mäntykuja*. Alkuperäisen Brunilan kaavaluonnoksen kanssa samassa paikassa olevan tien suomenkielinen nimi on *Honkakuja*. Katajaharjunniemessä kaavaluonnoksessa on kadunnimenä *Haapakuja - Aspgränd*. *Honkakuja - Tallgränd* ja *Haapakuja - Aspgränd* lienevät Mäntysaaren ja Haapasaaren määriteliittynäisiä.

Saaren luoteisosien ohella suunnitelmasta löytyy puuaiheisen saaren nimen mukaan nimetty *Pihlajasaarentie – Rönnskärsvägen* etelästä Vattuniemestä. Nimestä on kerrottu jo aiemmassa alaluvussa 3.1. Vaikka Brunilan hyödyntämä paikannimi on puuaiheinen, itse luonnoksen kadunnimi muodostaa Vattuniemen pitkittäiskatujen nimien kanssa oman kokonaisuutensa.

3.2.2 Linnut

Lintuaiheiset nimet Birger Brunila on sijoittanut asemakaavaluonnoksessaan puuaiheisten tavoin perinnäisten paikannimen perusteella. Tässä lintuaiheisten nimien alaluvussa käsitellään kymmenen asemakaavaluonnoksen nimeä. Ensimmäinen on Lauttasaassa perinnäinen paikannimi, joka esiintyy myös kaavaluonnoksessa ja johon viittaavia liitynnäisnimiä luonnoksessa on kaksi.

Lauttasaaren koillisosassa on sen toiseksi korkein kohta, *Kotkavuori – Örnberget*. Nimen etymologia on läpinäkyvä, sillä maastoltaan Kotkavuori on kallioista, korkeaa ja jyrkkää saaristomaisemaa, ominaisuuksiltaan kotkille tyypillinen elinympäristö (Luontoportti 2).

Todennäköisesti Kotkavuoren nimi on saanut alkunsa merikotkista. Merikotka on Suomen suurin lintu ja pesii rannikolla. Merikotkia eli maassamme runsaimmin 1800-luvulla, ennen niiden vainoamista vuosisadan lopulla. (Luontoportti 2.) Kotkat ovat nykyisin harvinaisia ja uhanalaisia, mutta tuskin ne arkipäiväisiä ovat olleet aiemminkaan. Vaikka vanhoissa kartoissa vuoren nimeä ei näykään, se on varmasti ollut saarelaisten käytössä jo ennen huvila-asutuksen leviämistä ja vuoren rinteille rakentamista. Mahdollista on myös, että kaikkein varhaisimmat saaren luonnon hyödyntäjät ovat identifioineet vuoren nimellä, joka on jäänyt käyttöön.

Brunilan luonnoksessa Kotkavuoren alueella on yksi saaren suurista viheralueista nimeltään *Kotkavuori – Örnbärget*. Sen eteläpuolella kulkee *Kotkantie – Örnvägen* ja pohjoispuolella puistoalueen ja yksityisomistuksessa olevien tonttimaiden välissä *Kotkavuorensola – Örnbärgsgränd*. Etelämpänä niemessä esiintyy kadun nimi *Tiirantanhua – Tärnansgränd*. Muut lintuaiheisesti nimetyt tiet sijoittuvat yhtä lukuun ottamatta tämän rannan ja Kotkavuoren välimaastoon. Ainoa poikkeus on puuaiheisten nimien tapaan Lauttasaaren läheisen saaren *Tiirasaari – Tirholmen* mukaan liitynnäisnimen saanut tie saaren länsirannalla, *Tiirasaarentie – Tirholmsvägen*. Koillisen niemen eteläranta on luonnoksessa nimeltään *Tiirantanta – Tirstrand*. Tiiran luonnontieteellinen nimi on *Sternidae* ja *Sterna* (Luontoportti 3.), ja ruotsinkielinen sana *tärna* merkitsee 'tiira'. *Tir*-sana pohjautuu suomenkieliseen nimeen.

Brunila lieene tietoisesti käyttänyt suunnitelmassaan määriteosia *tir* ja *tirholm* sekä saaren itä- että länsirannalla, sillä *Tiirasaarentie – Tirholmsvägen* -nimi linkittyy osaltaan länsirannikon muiden lähisaarien mukaan nimettyjen teiden, *Koivusaarentie – Björkholmsvägen* ja *Leppäsaarenkuja – Alholmsgränd*, kanssa omaksi kokonaisuudekseen ja *Tiiranranta – Tirstrand* toimii tuolloin määriteliitynnäisenä. *Tiirantanhua – Tärnansgränd* taas kuuluu kiinteämmin Kotkavuoren lintuaiheisten nimien ryhmään ja Brunila on käyttänyt nimessä eri määriteosaa, *tärna*.

Todennäköistä on, että itärannan *Tiiranranta – Tirstrand* on Brunilan luonnokseen suunnittelema nimi, sillä 1800- ja 1900-luvun kartoissa rannalla on eri nimiä, ainakin *Laxvarpsudd – Lohiapajankärki* länsireunalla ja itäkärjessä *Koirakivenniemi – Hundstensudden*, joka on entinen saari tai luoto (Mustonen 1973: 9; Manninen ym. 1986: 51–53). Brunila on halunnut luoda saarelle yhtenäistä nimitystä ja yhdistänyt näin keskenään saaren länsi- ja itäpuolen nimiä.

Lauttasaaren ja Lemissaaren väliin suunnittelemansa täyttömaan päälle Brunila on lintuaiheisesti nimennyt kadun *Taivaanvuohentie – Beckasinvägen*. Sen itäinen pää kulkee Kotkavuoren eteläpuolella samansuuntaisesti kuin *Kotkantie – Örnvägen*, mutta lännessä se jatkuu vuonna 1911 vielä lahtina ja soisena maastona olleen alueen läpi (Mustonen 1973: 9; Manninen ym. 1986: 51–53). Nimi on voinut olla jo ennestään tien länsipään nimenä, ja suunnitelmassa Brunila on pidentänyt tietä täytetyn maan päälle. Taivaanvuohi on kahlaava vesilintu, joka pesii vetiseen maastoon, joten nimi voi olla vanhakin (Luontoportti 4). Tien varrella on ollut vuokratontteja 1911, joten ainakin nimettyjä paikkoja sen alueelta on löytynyt (Mustonen 1973: 9).

Samoin muut lintuaiheiset teiden nimet sijoittuvat vuokratontteina 1911 olleiden maiden keskelle koillisniemen itä- ja eteläosiin. Asemakaavaluonnoksessa koillisrannalla kohti merta korttelien väleissä suuntaavat *Haukankuja – Falkgränd* ja *Joutsentanhua – Svansgränd*. Jälkimmäisestä viihosti etelään sisämaassa jatkuu vielä *Haahkantanhua – Ejdergränd*. On mahdollista, että nimillä on ollut alkuperänsä 1900-luvun Lauttasaassa esimerkiksi vuokratonttien huviloiden tai niiden välissä kulkevien kulkureittien niminä. Toisaalta Brunila on kaavoittanut myös näille huvilakäyttöön vuokratuille rantatonteille kerrostalokeskittymän, joten nimitys voi hyvin olla täysin hänen suunnittelemansa.

3.2.3 Kalat

Kalat ovat Birger Brunilan asemakaavaluonnoksen nimitysten aiheena Lauttasaaren eteläisessä niemessä, Vattuniemessä. Tässä alaluvussa käsitellään kahdeksan nimeä, jotka liittyvät

kala-aiheisiin nimiin. Niemen eteläisin ranta muodostuu kahdesta lahden erottamasta pienemmästä niemestä. Idempänä on maankohouman mukaan nimensä saanut *Veijarivuorenniemi – Skojarbergsudden* ja lännempänä *Särkiniemi – Mörtlös*. Koko Vattuniemen eteläosa oli vuodesta 1854 ollut sotilaskäytössä aidattuina ja pakkolunastettu kruunulle pysyvästi 1889, ja Brunila on jättänyt sen 1910-luvun alun tilanteessa kaavoituksensa ulkopuolelle (Elomaa ym. 2005: 47, 93). 1920-luvulla Lauttasaaren lunastetut alueet siirtyivät valtiolta Helsingin kaupungille ja ne avattiin ulkoilupuistoiksi (Elomaa ym. 2005: 108).

Nimen *Särkiniemi – Mörtlös* alkuperä on hieman epäselvä vanhoissa kartoissa esiintyvän variantin vuoksi. 1800-luvulla kartoissa on kirjoitettu yksinomaan *Mörknässudd* tai *Mörknässudden – Hämäräniemi* tai *Synkkäniemi* (Manninen ym. 1986: 51, 52), kunnes 1900-luvun puolella nimeksi on vakiintunut *Mörtlösudd – Särkiniemenkärry* ja lopulta *Särkiniemi – Mörtlös* (Helsingin kadunnimet 1981: 165). Niemi on metsäinen, hämärä ja erillään muusta eteläniemestä, täynnä juurakkoisia polkuja. Kalastus on ollut saaren ensimmäisiä elinkeinoja ja -ehtoja, ja särkiapajat ovat voineet antaa syyn nimetä niemen. Nimi *Mörknäss – Hämäräniemi* on voitu kokea sopimattomaksi, joten voi olla, että *Särkiniemi – Mörtlös* -versio on Birger Brunilan aikaansaannos huvilakaupunginosan houkuttelevuutta varten. Suomessa on paljon molempia, sekä *mört-* että *mörk-*määriteosaisia paikannimiä (Maanmittauslaitos).

Brunilan luonnoksesta löytyy peräti neljä *Särkiniemi – Mörtlös* -määriteosaista nimeä. Vattuniemen rannat olivat asemakaavaluonnosta luodessa pitkälti hyödynnetty vuokratontteina, mutta sen keskiosat olivat rakentamatonta ja lähes tietöntä maisemaa (Mustonen 1973: 9). Kaksi niemen vuokralaisista oli ammatiltaan kalastajia (Uino 2005: Liite 1). Eteläpäädyn reunimmaisen korttelirivistön pohjoispuolelle keskelle niemeä Brunila on suunnitellut viheralueen *Särkiniemenpuisto (Särkinokanpuisto 1932) – Mörtlösspark*, sen laidalla on rakennus, jonka edustalla aukeaa *Särkinokanpuistikko – Mörtlösskvär*. Aukiolta kohti etelää kulkee raitiovaununlinjoinen *Särkinokankuja – Mörtlösallén* ja aukiolta kohti niemen itärantaa *Särkinokansola – Mörtlösgränd*. *Särkinokankuja – Mörtlösallén* muodostaa myös muiden Vattuniemen pitkittäisten teiden nimien kanssa omanlaisensa lähipaikkojen nimiin liittyvän ryhmän, joka mainittiin jo luvussa 3.1. Muita Brunilan alueelle suunnittelemla kala-aiheisia nimiä ovat aukiolta länteen rannalle johtava tie *Ahvenkuja – Abborgränd* ja niemen eteläisin tie *Salakkakuja (Salakansola 1932) – Lösgränd*.

Teemaa jatkaa myös aukion eteläpuolella kulkeva tie *Kalastajankuja – Fiskargränd*. Sen voisi ajatella viittaavan alueella tunnettuun kalastajaan, mutta tässä yhteydessä se vaikuttaa epätodennäköiseltä. Vuokratonteilla asuneista kalastajista kumpikaan ei asunut tien välittömässä läheisyydessä, vaan päinvastoin niemen toisella laidalla (Uino 2005: Liite 1; Mustonen 1973: 9). *Kalastajankuja – Fiskargränd* jatkaa Birger Brunilan kala-aiheisten nimien ryhmää liittäen sen toiminnallisesti kalastukseen. Kalastus oli 1900-luvun alussa saarella useamman asukkaan elinkeino (Uino 2005: Liite 1).

Kala-aiheisista nimistä löytyy yksi erillinen nimi saaren pohjoisrannalta, joka viittaa kala-aiheiseen lahdenimeen. Lauttasaaren ja Lemissaaren väliselle täyttömaalle Brunila on luonnoksessaan suunnitellut suuren torin, *Lahnalahdentori – Braxvikstorg*. Koillisen niemen ja Katajaharjunniemen välissä on ollut kaksi kapeaa lahtea ja niiden välissä kohti Lemissaarta kurottuva niemimaa. Kaksi erillistä lahtea vierekkäin ja niiden täyttäminen Länsiväylän rakentamisen yhteydessä ovat saaneet monet sekaantumaan alueen nimissä. Oma tulkintani on, että läntisempää lahdistai koko lahtien yhdistelmää on kutsuttu nimellä *Ruukinlahti – Bruksvik*, läntisen lahden rannalla sijainneen ruukin mukaan. Lahdistai itäisemmästä on käytetty ainakin nimiä *Poroviken – Lielahdi* ja *Byvik – Kylänlahti*.

Rautatieverkostot, pääkaupungin rakennusvauhti ja linnoitustyöt lisäsivät rakennusmateriaalien kysyntää, ja 1870–80-luvuille tultaessa Helsingissä oli useita tiilenvalmistustehtaita, yhden huomattavan sijaitessa Lauttasaarella (Kuisma 1991: 288). *Ruukinlahti – Bruksvik* on saanut nimensä Wolfgang Eichingerin tiiliruukista, joka sijaitsi läntisen lahden rannalla 1800-luvun puolivälin jälkeen (Stenius 1946: 23). Lahdella on varmasti ollut ennen tiiliruukkia aiempikin nimi, mutta se on jäänyt unohduksiin. Vuoden 1749 kartassa nimeksi on kirjoitettu *Nuukvik* tai *Nuurvik* (Manninen ym. 1986: 49).

Lahtien välisellä niemellä oli 1910–30-luvuilla kartanon hevoshaka. Itäisemmän lahden yli kulki lankkusilta, jota pitkin hevoshakalaiset pääsivät kulkemaan (Manninen ym. 1986: 122). Matalan lahden nykyisin tiedossa olevista nimistä vanhin lienee *Byvik – Kylänlahti*. Nimi esiintyy vuoden 1749 kartassa (Manninen ym. 1986: 49). Lahti ylettyi kapeana syvälle saaren keskusta, jossa vanha Lauttasaaren kyläkin sijaitsi 1700-luvulla (Weckman ym. 2012). Vuosisatojen aikana lahti alkoi täyttyä ja liettyä, ja kylän asutuskin levittäytyä pitkin saarta. 1800-luvulla käytössä onkin ollut lahden nimi *Porovik, Porsvik – Lielahdi, Lietelahti* (Manninen ym. 1986: 51; Helsingin kadunnimet 1981: 164). *Poroviken*-nimi on sekoittanut saaren nimien listaajia, sillä sen mainitaan viittaavan esimerkiksi Ruukinlahteen (Helsingin kadunnimet 1981: 165) ja jopa Lauttasaaren itäpuolen Pajalahteen (Manninen

1986: 123). *Poroviken* on mahdollisesti suomalaisperäinen (Kepsu 2005: 82), ja silloin määriteosa tulisi alun perin vironkielisestä *pori*, 'lieju' sanasta (Netmot).

Ruukinlahden mutkassa kuvaillaan 1950-luvulla olleen hyvä lahnanonkimispaikka (Manninen ym. 1986: 11), mutta todennäköisesti *Braxvik – Lahnalahti* -nimi on saanut ainakin kirjallisen alkunsa vuoden 1913 Birger Brunilan asemakaavasuunnitelman myötä. On mahdollista, että aiempi *Bruksvik*-nimi on varioinut puhekielessä muotoon *Braxvik* ja päätynyt siten luonnokseen, mutta sitä on mahdotonta selvittää jälkikäteen. Toisaalta Brunila on myös voinut haluta yhtäläisempää nimestöä suunnitelmaansa ja pudottanut sen vuoksi erityisen historiallisen nimen pois ja muovannut siitä tilalle kala-aiheisen Vattuniemen nimiin linkittyvän nimen. Koko kala-aihe ja nimet *Särkiniemi – Mörtinä* ja *Braxvik – Lahnalahti* voivat olla Birger Brunilan nimestöön suunnittelema nimiryhmä muokattuna alun perin täysin eriaiheisista nimistä *Mörknäs – Hämäräniemi* ja *Ruukinlahti – Bruksvik*. Tyhjentävästi asiaa ei voi selvittää, sillä nimet ovat voineet elää aiemmin puhekielessä, tai Brunilalla on voinut olla käytössään karttamateriaaleja, joita tässä tutkimuksessa ei ole päästy hyödyntämään.

3.2.4 Ilmansuunnat ja sijainnit

Asemakaavaluonnoksessa esiintyy 14 ilmansuuntiin liittyvää nimeä, joista yksi on liittynäisnimi, *Pohjoisniementie – Norruddsvägen*. Tie kulkee Brunilan suunnitelmassa Lauttasaaren koillisen niemen halki etelästä pohjoiseen. Kotkavuoren pohjoispuolella kulkee *Pohjoiskaari – Norra cirkeln*. Kartoissa Lauttasaaren koillisen niemen nimenä on ollut *Norrlandsudd – Pohjoinenniemi* vuonna 1905 (Manninen ym. 1986: 52) ja saman niemen kärjen nimenä *Norrudden – Pohjoisniemi* vuonna 1911 (Mustonen 1973: 9). Brunilan suunnitelmassa olevien ja myöhemmin toteutuneiden maantäyttöjen myötä koillisen niemen asema erillisenä muusta saaresta ei ole enää merkittävä. Maata on täytetty niemen molemmiin puolin siten, että se kuuluu nyt kiinteämpänä osana Lauttasaareen. Luultavasti näistä vanhoista nimistä Brunilan nimetkin koillisella saarella ovat saaneet alkunsa.

Koillisesta niemestä ja keskelle saaren pohjoisrantaa suunnitellusta torista jatkaa länteen *Pohjoisranta – Norra stranden*. Rannan suuntaisesti kahden korttelin verran sisämaahan kulkee osittain raitiovaunulinjalla varustettu *Pohjoinen puistotie – Norra allén* ja näitä kahta yhdistää *Pohjankuja – Norrgränd*. Toisessa päässä puistotietä on pieni aukio *Pohjoisaukea – Norrplan*. Brunilan asemakaavaluonnoksessa siis kaikki kuusi pohjoiseen tai pohjoisniemeen viittavaa nimeä sijaitsevat fyysisestikin saaren pohjoiskaistaleella. Eteläosassa Lauttasaarta Vattuniemessä sijaitsee *Etelätie (Suvituulentie 1932) – Sunnanvägen*

(*Södravägen* 1942) ja keskelle Lauttasaarta Brunila on suunnitellut vehreän aukion *Keski-aukea – Centralplan*. Ruotsinkielinen sana *sunnan* merkitsee jonkin eteläpuolella sijaitsemista, ja *Etelätie – Sunnanvägen* onkin eteläisimpiä Brunilan suunnitelman kaduista.

Vattuniemen itäisen rannan Brunila on luonnoksessaan nimennyt nimellä *Itäranta – Österstrand*. Niemen länsipuolella on pieni aukio nimeltään *Läntisenkenttä – Västanplan*, ja kentän eteläpuolta halki koko niemen länsirannalta itärantaan kulkee *Läntisentie – Västanvägen*. Niemen pohjoisrajalla, osittain kaartuen sisämaan puolelle, kulkee vastaavasti *Itäisentie – Östänvägen*. Aivan Lauttasaaren länsirannalla pohjoisessa Katajaharjun rannassa on *Länsiranta – Västerstrand* ja eteläisimmältä rantasuoralta *Länsikuja – Västergränd*. Ruotsinkieliset sanat *östan* ja *västan* merkitsevät itä- ja länsipuolella sijaitsevaa, kun taas *öster* ja *väster* ilmansuuntia perusmuodoissaan.

Entuudestaan Lauttasaaren kartoissa ei ole käytetty ilmansuuntien määrittämiä nimiä muuten kuin Särkiniemen molemmiin puolin sijainneista lahdistä, *Länsilahti – Westraviken* ja *Itälahti – Östraviken* ja koillisesta niemestä (Manninen 1986: 51, 52). Mahdollisesti näitä hyödyntäen Brunila on halunnut tuoda luonnoksessaan nimistöön symmetriaa saaren muihinkin osiin. Pohjoiseen viittaavia nimiä on ilmansuunnista kuitenkin enemmistö. Ilmansuunnat ovat yksi Ruotsin kaupungeissa tavattavista vanhimmista nimeämisperusteista (Harling-Kranck 2006: 212), joten pohjoismaista mallia ryhmänimille on myös olemassa. *Etelä-, pohjois-, itä- ja länsi-*alkuisia nimiä on Helsingin nimistössä yhä paljon (Helsingin kadunnimet 1981: 243–254).

3.2.5 Kylpylä, meri ja satama

Lukuisan määrän asemakaavaluonnoksen nimistöä Birger Brunila on ammentanut ranta-, meri-, kylpylä- ja satama-aiheista. Nimiä käsitellään tässä luvussa, ja niitä on yhteensä 26. Lauttasaareissa on nykyäänkin useita uimarantoja, ja Julius Tallbergin aikaan erityisen keskeinen oli Vattuniemen länsirannan eteläisimmän lahden suojissa sijainnut ranta. Rannalle

avattiin juhannuksena 1913 merikylpylä *Drumsö Casino*, joka jatkoi toimintaansa tulipaloonsa asti vuoteen 1947 (Uino 2005: 21).

Kuva 5. Hiekkarantaa ja taustalla Drumsö Casino noin vuonna 1915. (Lähde: Elomaa ym. 2011: 77).

Brunilan asemakaavaluonnoksessa *Casino – Kasino* on siirretty uimarannalta pitkän laiturin päähän merelle. Rakennuksen tai yrityksen nimi ei olisi mahdollinen virallisessa asemakaavassa. Kasinon laituri lähtee rannalta nimeltä *Hiekkaranta – Plagen*, ja merellä sitä suojaa kahden pienen lähisaaren lisäksi idän puoleiselta niemeltä merelle suuntaava *Aallonmurtaja – Vågbrytarn*. Heti uimarannan pohjoispuolella on suuri puisto *Kylpypuisto – Badparken* ja sen molemmin puolin *Verkkopallokenttä – Tennisplan*. Puiston poikki uimarannalta kohti pohjoista suuntaa halki koko Lauttasaaren *Kylpyläntie – Badhusallén*, ja sen varrella pohjoisempana keskellä saarta on *Urheilukenttä – Sportplan*. Lauttasaaren kasinon alkuvuosina rannan tuntumaan raivattiin tilaa tenniskentälle, tanssilavalle ja sisämaahan kartanon riihen viereen urheilukentälle (Uino 2005: 21). On todennäköistä, että osa uimarantaan liittyvistä suunnitelmista oli valmiina Julius Tallbergin mielessä jo Brunilan hahmotellessa omaa luonnostaan.

Nykyinen Takaniemi on luonnoksessa kaavoitettu symmetriseksi puistoalueeksi, *Meripuisto – Hafsparken*, jonka kaakkoiskulmalta suuntaa aallonmurtaja suojaamaan uimarantaa. Ranta-alue niemeltä uimarannalle kantaa nimeä *Merenranta – Hafsstranden*. Sen itäinen pää päättyy pienelle torille nimeltä *Meritori – Hafstorget*. Rannansuuntainen seuraava tie sisämaassa on *Kylpylänsaari – Badhuscirkeln*. Monet ranta-alueelta sisämaahan suuntaavat poikkikadut ovat saaneet suunnitelmassa myös aihepiiriin liittyvät nimet. Kohti läheistä Myllykalliota mereltä nousevat *Merikuja – Hafsgränd*, *Meriniementie – Hafsuddsvägen* ja *Suvitie – Sommarvägen*. Jälkimmäistä pitkin kulki raivattu pitkä kelkkamäki talvisin (Muston ym. 1976: 79), vaikka nimi viitanneekin uimarannan kylpyläkäyttöön ja koko saaren huvilakäyttöön erityisesti kesäisin.

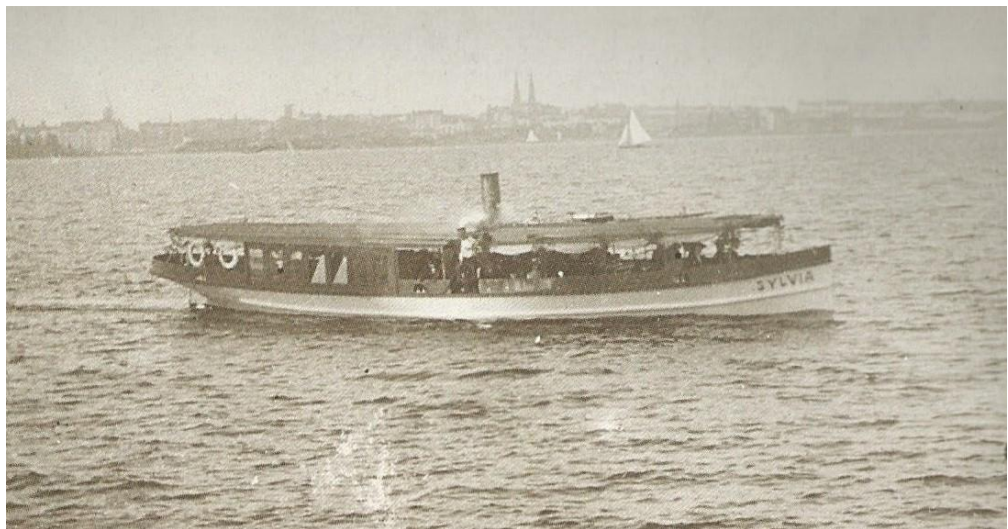

Kuva 6. Kelkkamäki kuvattuna Myllykalliolta kohti Hiekkarantaa. Alhaalla hämöttävä poikkikatu on *Isokaari – Stora cirkeln*. (Lähde: Elomaa ym. 2011: 85.)

Uimarannalta sisämaahan suuntautuva itäisin tie on *Meripuistokatu – Hafsallén*. Se kulkee kaartuen lähes läpi koko saaren ja päättyy kartanon laiturin ympärille suunnitellulle aukealle, *Satama – Hamnen*. Suunnitelmassa aukean vastakkaisella puolella luoteeseen kulkee *Meripuistotie – Sjöallén*. 1910-luvulle asti pääsaapumissuunta Lauttasaaren kartanolle

oli suoraan idästä, ja samassa suunnassa lahden rannalla oli kartanon laituri (Weckman ym. 2012: 29). Laiturilta kulki Julius Tallbergin hankkima hevosraitiotie uimarannalle ja eteenpäin Katajaharjuun vuosina 1911–17 (Uino 2005: 20). Kun vakituiset lauttavuorot alkoivat liikennöidä 1914, jatkettiin raiteita uudelle, pohjoisemmalle, lauttalaiturille asti (Uino 2005: 21). Brunilan kaavasuunnitelmassa pohjoisempi tulevan lautan rantautumispaikka on nimetty *Lautta-aukea – Färjplan*. Kuitenkin suurempi painopiste Brunilan kaavaluonnoksessa on vanhalla kartanoaikaisella satama-alueella.

Kartanon satamasta kohti länttä ja saaren keskustaa, välissään *Meripuistokatu – Hafsallén* ja *Meripuistotie – Sjöallén*, kulkevat kerrostaloja ja puistoisia esplanadeja ympäröiden *Pohjoinen satamakatu – Norra Hamngatan* ja *Eteläsatamakatu – Södra Hamngatan*. Vaikka Birger Brunilan asemakaavaluonnokseen ei ole suunniteltu Lauttasaaren kartanoa alueineen ja rakennuksineen, on kartano silti satamansa kautta osana luonnoksen nimistöä. Koska siltaahanke Lauttasaaresta Helsinkiin oli vasta haave (Uino 2005: 21), ei Brunilakaan sellaista huomioinut suunnitelmassaan. Kartanon konttorin sijainnin ja Julius Tallbergin yritystoiminnan innoittama nimi kaavaluonnoksessa on saaren keskustasta Vattuniemeen kaartava *Kerhokuja – Föreningsallén*.

Kuva 7. Sylvia saapumassa Vattuniemen laituriin joskus 1900-luvun alussa. (Lähde: Elomaa ym. 2011: 62).

Viisi asemakaavaluonnoksensa aukiota Birger Brunila on nimennyt Helsingin vesillä risteilleiden höyrylaivojen nimiä hyödyntäen. Saaren pohjoiselta niemeltä, henkilönnimiaiheisten nimien läheisyydestä löytyvät, *Satupuisto – Sagaskvär* ja *Suomanaukea – Sveaskvär*. Toisella puolen Lauttasaarta, Vattuniemen lounaisosassa, on aukio *Sylvinkenttä – Sylviaplan* ja siitä itään päin *Västäräkinkenttä – Sär laplan* ja pohjoisemmassa *Sentanpuistikko – Sentaskvär*. Ruotsinkielinen sana *sädesärla* merkitsee ’västäräkki’. *Saga*, *Svea*, *Sylvia*, *Sär la* ja

Senta olivat 1910-luvulla Helsingin paikallisliikennettä kuljettavien höyrylaivojen nimiä. Matkalippu maksoi markan ja matkustajien lisäksi laivaliikenne hoiti myös postikuljetukset. (Winter 1914.) Kaikki laivoista eivät välttämättä vakituisesti liikennöineet Lauttasaareen, mutta ainakin höyryvene *Sylvia* on nähty Vattuniemen itärannan laiturissa 1900-luvun alussa (Elomaa 2011: 63, Mustonen 1973: 55). Mahdollisesti laivojen reitit vaihtelivat, jolloin Brunilan nimistöön vaikuttaneet laivat olisivat myös kulkeneet saarelle ajoittain.

3.2.6 Henkilönnimet

Lauttasaaren koillisen niemen pohjoisrannan tuntumassa on saari nimeltään *Annansaari* – *Annasholm*, joka Brunilan asemakaavaluonnoksessa näkyy läheisten rannan ja rannan suuntaisen tien nimessä *Annanranta* – *Annasholmsstrand* ja *Annankuja* – *Annasholmsgränd*. Saaren nimi on vanha, ja se näkyy kartoissa 1800-luvulla (Manninen ym. 1986: 51, 52). Todennäköisesti nimen alkuperä on 1700-luvun Lauttasaaren asukkaiden nimistä lähtöisin ja Brunila hyödyntää sitä monien muiden lähisaarten nimien tavoin. Henkilönnimiin liittyviä nimiä asemakaavaluonnoksessa on 14, ja ne käsitellään tässä alaluvussa.

Lauttasaari jaettiin vuonna 1728 silloiselta omistajalta, Henrikiltä, perintönä hänen pojalleen ja vävyilleen. Pojan osalta saaren toisen tilan haltijaksi on merkitty vain hänet, Henrik Henriksson, mutta toisen tilan kohdalla haltijoina on Anna-tytär aviomiehensä Jakob Jakobssonin kanssa. Jakob Jakobsson oli kuitenkin kahdesti naimisissa, ja hänen toisen vaimonsa nimi oli myös *Anna*, Anna Saarman. Heidän avioliitostaan syntyi lisäksi *Anna*-niminen tytär 1740. Myöhempiäkin *Anna*-nimisiä saaren 1700- ja 1800-luvun historiasta tiedetään, joten on oikeastaan mahdotonta päätellä, kenen Annan mukaan saari sai nimensä. Anna Saarman hallitsi itsenäisesti saaren pohjoisempaa tilaa miehensä kuoltua 1741–43, ennen uutta avioliittoaan, kunnes tila lopulta periytyi eteenpäin hänen edesmenneen miehensä vanhimmalle pojalle Jakob Jakobsson nuoremmalle. (Stenius 1946: 18.)

Brunilan luonnokseen ei ole merkitty Lauttasaarta ympäröivien vesistöjen, esimerkiksi lahtien, nimiä, joten Annansaaren viereisen lahden nimi *Maamonlahti* – *Morsvik* ei siinä esiinny. Nimi *Morsviken* esiintyy kartoissa jo 1869 (Helsingin kadunnimet 1981: 162). On mahdollista, että saari olisi nimetty ensimmäisen Anna-vaimon mukaan ja lahden nimi viittaisi häneen äitinä. Toisaalta nimet voisivat viitata myös Anna Saarmanin rooliin äitipuolena miehensä lapsille ja toisen tilan leskiahallitsijana, mutta se lienee epätodennäköisempää. Lahden läheisillä alueilla on ollut kylän viljelysmaita jo 1700-luvun loppupuolella lisääntyvässä määrin aina 1800-luvun loppua kohden, eli ainakin asukkaat ovat tunteneet alueen

hyvin jo varhain (Uino 2005: 14). Mahdollista on myös, etteivät saaren ja lahden nimi liity toisiinsa mitenkään.

Asemakaavaluonnoksen teettämisen aikaan Annansaari ja sen läheiset rannat olivat yksityisomistuksessa. Julius Tallberg perheineen oli omistanut alueelta huvilatontteja jo ennen Lauttasaaren ostamista (Aarniala 2007). Hän itse hallitsi yhtä rantatonteista ja hänen kaksi vanhinta poikaansa, Gunnar ja Bertil Tallberg, läheisiä tontteja huviloineen (Mustonen 1973: 9; Uino 2005: Liite 1). Näitä yksityisiä tontteja Brunilan asemakaavaluonnoksessa ei ole kaavoitettu, vaan ne oli tarkoituksena säästää osaksi huvilayhdyskuntaa. Nimistöön Brunila kuitenkin ammensi tonteista paljonkin vaikutteita. Tallbergin perheen huviloita oli nimetty perheen vanhimman tyttären mukaan. Julius Tallbergin huvila tunnettiin nimellä *Hjördishem*, *Hjördis*-tyttären mukaan, Bertilin huvila oli *Biebo*, *Brita*-tyttären lempinimen *Bie* mukaan, ja *Hjördisin* huvila *Kittybacken* hänen *Kitty*-tyttärensä mukaan. Gunnar Tallbergin huvila puolestaan oli nimetty englantilaisen vaimon, *Claran*, kunniaksi englantilaisittain *Cottage* (Aarniala 2007).

Brunilan asemakaavaluonnoksessa onkin melkoinen Tallbergin perheenjäsenten nimien ryhmittymä saaren koillisella niemellä. Annansaarelta pois päin kulkee huvilapalstojen läpi *Kotipolku – Hjördishemsvägen*. Sen eteläpuolella kulkee *Mettisentie – Bivägen*, arvatenkin *Biebo*-huvilan ja *Bie*-tytön mukaan, sillä tiennimestä on 1930-luvulla ollut käytössä muoto *Bievägen* (HKA 14.10.1947). Suoraan pohjoiseen merenrantaan taas kulkee *Reetan-tanhua – Gretasgränd* ja *Iisakinkuja – Isaksgränd*, ja niiden eteläpuolella risteilevät *Tuijantie – Dorisvägen*, *Gunvorintie – Gunvorsvägen* ja *Kaisantanhua – Karinsgränd*. Nimet *Doris*, *Gunvor* ja *Karin* olivat Gunnar Tallbergin tyttärien etunimiä, ja lisäksi hänellä oli siskot *Karin* ja *Doris*, jotka siis olivat Julius Tallbergin lapsia. Bertil Tallbergin vaimon etunimi oli puolestaan *Greta* (Olin 2017). Henkilönnimeä *Isak* ei ole Tallbergien perheessä tai aiempien omistajien nimissä, eikä se esiinny alueen vuokralaisten nimissäkään 1910-luvulla (Uino 2005: Liite 1). Lähimpiin omistustontteihin huviloineen taas on jonkin verran matkaa (Mustonen 1973: 9). *Iisakinkujan (Iiskankuja 1932) – Isaksgränd* jatkeena merelle päin on 1800–1900-lukujen kartoissa ollut laituri, joten käyttöä paikalla on ollut jo suunnitelmaa tehdessä (Manninen 1986: 51, 52; Mustonen 1973: 9). Nimi voi olla myös peruja kauempaa historiasta, mutta tuskin Brunila sitä luonnokseensa on itse keksinyt.

Brunilan luonnoksessa on lauttarannasta kohti kartanoa johtavan puistotien nimenä *Klaarantie – Claravägen*, joka on nimetty Gunnar Tallbergin puolison, Clara Tallbergin mukaan (Mustonen 1976: 69). Asemakaavasunnitelmassa tien eteläpäässä sen katkaisee suuri

satama-alue saaren länsirannalla, mutta sataman eteläpuolella tie jatkuu pienenä pätkänä nimitään *Gunnarinkuja – Gunnarsgränd*. Tällä tavoin Brunila on saanut henkilönnimiteemansa jatkumaan myös pienen matkaa eteläisen Vattuniemen puolelle avioparin, Clara ja Gunnar, henkilönnimiä hyödyntäen.

Loput henkilönnimiaiheiset nimet Birger Brunilan asemakaavaluonnoksessa sijaitsevat Katajaharjun alueella. *Kukkaistie – Floravägen* halkaisee koko saaren syvältä niemimaan tyvestä. Katajaharjusta ja tien pohjoispäästä suoraan pohjoiseen sijaitsevat saaret, *Mustasaari – Svartholmen*, *Hevossaari – Hästholmen* ja *Haapasaari – Aspholmen* ja osia itäisemmistä *Porsassaaresta – Grisen* ja *Morsianluodosta – Brudhällan* kuului vuosina 1880–1926 arkkitehti *Florentin Granholmille*, joka oli ensimmäinen Lauttasaaren kartanon maiden tonttien ostaja (Stenius 1946: 27). Florentin Granholm oli Pariisissa opiskellut ja valmistunut entinen Helsingin yliarkkitehti, joka vaimonsa kuoltua vuonna 1905 oli vetäytynyt Mustasaarelle maalaamaan ja viettämään vanhuuden päiviään (Hyytiäinen 2016). On mahdollista, että Birger Brunila hyödynsi hänen etunimeään ja kunnioitti kollegaansa nimeämällä kadun. Kadun koillispääty suuntaa suoraan saaria kohti. Välttämättä nimellä ei ole henkilönnimeä taustanaan, vaan se on muin perustein Brunilan suunnittelema nimi.

Katajaharjunniemen länsirantaa kohti kulkee *Eetunkuja – Eddisgränd* ja koko niemien pohjoispäädyssä rannanmyötäisesti *Lassenranta – Larsstrand*. Rannasta muutama sata metriä meren yli sijaitsee *Lehtisaari – Lövä*. Saari on jo katoliselta ajalta kuulunut Helsingin pitäjän seurakunnalle, *Pyhän Laurin kirkolle – Helsing kyrka sankt Lars* (Helsingin kadunnimet 1981: 160). Lehtisaaresta pohjoiseen sijaitsevan *Kuusisaaren – Granö* olivat ostaneet veljekset Frans ja Lars Krogius 1873 tehdäkseen siitä huvilasaaren (Helsingin kadunnimet 1981: 159). Todennäköisempi alkuperä rannan nimelle on vuosisatoja kestänyt Lehtisaaren omistus, mutta varmasti Brunila on omaa huvilayhdyskuntaansa suunnitellessaan tutustunut myös Kuusisaaren Larssiin. On siis mahdollista, että Lauttasaaren asemakaavaluonnoksessa on ollut pyhimykseen viittaava nimi.

Eetunkuja – Eddisgränd kulkee Lauttasaaren rannassa kohti Koivusaarta. Koivusaaren ja Brunilan luonnoksessakin kaavoittamatta jätetyn rantatontin saaren edustalta omisti 1910-luvulla Wilhelm Stockmann. Kaksi pohjoisempaa rantatonttia oli vuokrattu hänen veljelleen Frans Stockmannille. (Uino 2005: Liite 1.) Frans Stockmannin ainoan lapsen, vuonna 1909 syntyneen pojan etunimi oli *Edvard* (Olin 2017). Brunilan *Eddisgränd* kulki läpi Frans Stockmannin tonttien, joten on mahdollista, että nimi on saanut innoituksensa tämän pojan nimestä.

Euroopassa tuli 1800-luvun alussa muotiin katujen nimeäminen hallitsijoiden ja valanpitäjien mukaan. Tsaarinaikaisia Helsingin paikannimiä lukuun ottamatta tämä muotivirtaus ei kotiutunut Suomeen. Nykyisin paikannimien antaminen elossa olevien henkilöiden mukaan mielletään yksinvaltaiseksi. (Slotte 1999: 34.) Birger Brunila on kuitenkin yrittänyt tuoda eurooppalaista muotia Lauttasaaren asemakaavaluonnoksen nimistössä esiin. Huviloiden nimet olivat luultavasti Lauttasaassa käytössä nimistönä ennen asemakaavaluonnosta, joten Brunila osaltaan vain hyödynsi jo olemassa olevaa nimistöä ottamalla sitä mukaan luonnokseensa.

3.8 Analogiset nimet

Kun kaupunkialueella annetaan nimiä, haetaan mallia helposti muista kaupungeista. Perustelut nimien synnylle voivat olla samat eri paikoissa, ja kun ei pyritä keksimään uutta, voidaan jäljitellä jo olemassa olevaa. (Harling-Kranck 2006: 214.) Myös Brunilan suunnitelmassa voi päätellä olevan mukana tällaisia analogisia, ennestään tuttuja nimiä. Kyseiset nimet käsitellään tässä alaluvussa ja niitä on kahdeksan.

Selvin esimerkki asemakaavaluonnoksen analogisista nimistä ovat *Puistokatu* – *Esplanaden* keskellä saarta, *Bulevardi* – *Boulevarden* Katajaharjussa ja *Kävelytie* – *Promenaden* Vattuniemen länsirannalla. 1800-luvulla kaupunkisuunnittelussa levisi Ranskasta käyttöön esplanadisysteemi, jossa kadut jätettiin avoimemmiksi ja niiden varrelle istutettiin puita estämään tuhoisten kaupunkitulipalojen leviämistä (Harling-Kranck 2006: 228). Puistokadut olivat yleistyneet Suomessa 1700-luvun loppupuolelta asti, ja Helsingin Pohjois- ja Eteläesplanadi syntyivät uuteen pääkaupunkiin Helsinkiin vuonna 1812 (Lilius 1984: 10) ja Bulevardi puuistuksineen vuonna 1820 (Harling-Kranck 2006: 229). Asemakaavaluonnoksen mukaisessa huvilakaupunginosassa Birger Brunilan puistotiet saattoi perustella sekä paloturvallisuus- että suunnittelunnäkemyksillä. Huvilat rakennettiin useimmiten puusta, joten esplanadisysteemi suojeli tulipalojen leviämiseltä, ja koska merenläheisessä huvilakaupunginosassa tarvittiin virkistäytymiseen ja näyttäytymiseen kävelyteitä, oli leveillä puistoteillä myös suora käyttötarkoitus.

Esplanadi-sana on lainattu ruotsin kieleen ranskasta saksan ja tanskan kautta. Alun perin sanaa on käytetty kuvaamaan linnoituksen edessä sijaitsevaa avointa ampumakenttää. Kadunnimenäkin se kuvaa varsinaisesti katujen välistä puistoaluetta, eikä itse katuja. *Boulevard*-sana on germaanista alkuperää ja lainautunut ruotsiin ranskan kielen kautta. Se on

yleinen kadunnimi maailmalla ja merkitsee puiden reunustamaa leveää puistokatua. (Slotte 1999: 34.)

Samaan aihepiiriin liittyvä analogia löytyy Brunilan suunnittelemien Puistokatua halkovien, *Otavantie – Karlavägen* ja *Otavanaukea – Karlaplan*, nimistä. Tukholmasta löytyvät samannimiset paikat, ja ne on suunnitellut vuonna 1885 ”esplanadisysteemin isäksi” tituleerattu asemakaavoittaja Claes Albert Lindhagen (Harling-Kranck 2006: 229). Tukholman nimet liittyvät *Karl*-kuninkaiden, *Karl X Gustav*, *Karl XI* ja *Karl XII*, henkilönnimiin karoliinisella ajalla 1600–1700-luvuilla (Stahre ym. 1986: 271). Tukholman *Karlaplan* on puistoinen aukio keskellään suihkulähde. Se on liikenneympyrämäinen risteymäkohta usealle kadulle, joista yksi on esplanadi *Karlavägen*.

Suomessa nimi *Karlavägen* esiintyy useissa eri kaupungeissa (Postinumerohaku 2017). Tähtikuvio Otavan ruotsinkielinen nimi on *Karlavagnen*, ’Kaarlen vaunut’, mistä Lauttasaaren nimet ovat saaneet suomenkieliset vastineensa. Vaikka Lauttasaaren asemakaavaluonnoksessa *Otavanaukea* on suorakulmion, eikä pyöreän muotoinen, ja *Otavantie* ei ole sen kanssa suorassa yhteydessä, on selvää, että Brunila on jäljitellyt Tukholman mallia nimistön osalta, sillä etelämpänä Vattuniemessä on suunnitelmassa *Tähtikenttä – Stjärnplan*.

Stjärnplats, ’tähtipaikka’, on nimi Tukholman Karlaplanin kaltaiselle aukiolle, jolla eri suuntaan lähtevät kadut kohtaavat yhden ympyränmuotoisen. Sen keskellä on pyöreä aukio, ja ympäröivät poikkikadut johtavat tähtimäisen symmetrisesti joka suuntaan. Nimi tulee ranskan kielestä, *Place Charles de Gaullen* aukiolta Pariisissa, joka on valmistunut vuonna 1777. Sen aiempi nimi vuoteen 1970 asti oli *Place de l’Étoile*, ’Tähtiaukio’. (EU touring.) Brunilan suunnitelman *Tähtikenttä – Stjärnplan* on juuri kuvauksen kaltainen, joskin risteävät kadut, *Meripuistokatu – Hafsallén*, *Kerhokuja – Föreningsallén* ja *Särkinokankuja – Mörttänsallén* eivät asettaudu täysin symmetrisesti ympyräkadun varrelle.

Lauttasaaren lounaispuolella, Espoon merialueella, on saari *Miessaari – Karlö* (*karl* merkitsee ’mies’). On mahdollista, että saaren nimi on vaikuttanut Brunilan kaavaluonnoksen *karla*-alkuisiin nimiin, mutta viimeistään nimen *Stjärnplan* käyttö todistaa, että nimistö on saanut vaikutteita myös eurooppalaisesta kaupunkisuunnittelusta ja Tukholmasta. Jos nimet poikkeavat muusta luonnoksen nimistöstä selvästi, voi uskoa niiden olevan lainaa, joka tavallisesti on Suomen paikannimistöön tullut Ruotsin kautta, ennemmin kuin manner-Euroopasta (Slotte 1999: 30).

Tyypillinen analoginen nimi esiintyy asemakaavaluonnoksessa yhdistämässä *Esplanadia* ja *Bulevardia* keskenään, sillä niiden välisen kaartavan tien Brunila on nimennyt *Iso-kaari – Stora cirkeln*. Brunilan nimen jälkiosa, *-cirkeln*, on tien muotoa kuvaava, mutta esimerkiksi *Storgatan* ja *Stortorget* ovat tyypillisiä nimiä vanhoissa kaupungeissa (Harling-Kranck 2006: 214). *Iso*-alkuiset kadunnimet ovat yleensä kotoista alkuperää ja syntyneet yleisten nimeämistapojen mukaan (Slotte 1999: 30), mutta Brunilan luonnoksessa poikkeavaa on kadun asettuminen yhtäläiseen asemaan *Esplanadi* ja *Bulevardi* -nimisten katujen kanssa, mikä viittaa nimen analogisuuteen.

Kahden viimeksi mainitun välimaastoon Brunilan luonnoksessa on suunniteltu kolmikulmainen aukio *Kolmikulma – Trekanten*. Luultavasti kyseessä on analoginen nimi Helsingin keskustassa sijaitsevasta puiston nimestä, joka on esiintynyt kartassa 1800-luvulla *Trekantiga Torget*, *Trekanttorget* ja *Trekanten*, ja sen suomenkielinen nimi *Kolmikulma* on virallistettu 1909 (Helsingin kadunnimet 1981: 111).

4 Luonnoksen nimistö nykyisin

Vain 15 nimeä Birger Brunilan asemakaavaluonnoksen 111 nimestä esiintyy nykyisessä asemakaavassa. Kaksi nimistä on perinnäisiä paikannimiä, jotka Brunila on merkinnyt puistoina asemakaavaluonnokseensa, *Myllykallio – Kvarnbärget* ja *Kotkavuori – Örnbärget*. Nykyisessä asemakaavassa ruotsinkieliset nimet kirjoitetaan muotoon *Kvarnberget* ja *Örnberget*. Rajattaessa nykyisestä asemakaavasta sama alue kuin Brunilan kaavaluonnoksessa on kuvattuna, asemakaavaan merkittyjä katujen, polkujen, aukoiden, puistojen ja virkistysalueiden nimiä on yhteensä 94. Lauttasaaren kaupunginosan asemakaavan nimiä ovat nykyisin myös Laukkaniemen (entinen saari), Kaskisaaren, Koivusaaren, Vaskiniemen, Länsiulapaniemen, Särkiniemen ja Veijarivuorenniemen alueiden nimistö, saaren niemien nimet, sekä muiden lähisaarten ja -vesistöjen nimet, mutta koska nämä alueet ja nimet on rajattu Brunilan asemakaavaluonnoksesta pois, olen rajannut niiden nimet vertailukelpoisuuden vuoksi pois nimien lukemasta.

Brunilan kaavaluonnokseen suunnitellussa huvilakaupunginosassa korttelit pientaloineen olisivat olleet hyvin pieniä ja katuverkosto tiivis, minkä vuoksi kadunnimiäkin tarvittiin enemmän kuin nykyisessä kaavassa on, mutta vastaavasti nykyisessä kaavassa esiintyy puistoja ja niiden nimiä enemmän kuin Brunilan suunnitelmassa. Nykyisestä asemakaavasta puuttuvat myös lähes kokonaan aukiot ja rantakadut, joita Brunilan kaavaluonnoksessa

esiintyi nimineen. Aukiot ja niiden nimet oli pääosin poistettu jo vuoden 1936 ja 1942 asemakaavaluonnoksen versioista. Monien nimien pois jäämiseen ensimmäisestä virallisesta asemakaavasta vuosina 1950–51 vaikutti myös saaren liittyminen Helsingin kaupunkiin ennen kaavan laatimista. Kaupungissa ei voi esiintyä sama kadunnimi kuin yhdessä paikassa, ja jotkin nimet ehkä koettiin muutoin toimimattomaksi tuoreessa kaupunginosassa, joten ne jätettiin asemakaavasta pois alueliitoksen yhteydessä. Ennen ensimmäisen virallisen asemakaavan voimaan tuloa Helsingin kaupungin kiinteistölautakunnan asettama kadunnimikomitea pyysi lokakuussa 1947 myös Lauttasaaren säätiöltä lausuntoa nimistönmuutoksista. Kadunnimikomitea pyrki muutoksissaan kuuntelemaan saarelaisia ja kunnioittamaan alueen aiempaa nimistöä:

Ehdotusta laadittaessa on mikäli mahdollista koetettu säilyttää tähänastiset nimet ja uusiakin laadittaessa runkoaineiksina pyritty käyttämään maantieteellisesti tai historiallisesti Lauttasaareen tavalla tai toisella liittyviä nimistöaineiksia. Poikkeukset tästä säännöstä ovat kauttaaltaan johtuneet siitä, että täysin samoja tai erehdyttävästi samankaltaisia nimiä jo on muualla kaupungin alueella tai että toiselle kielellä sopivaa nimeä toisella kielellä tulisi vastaamaan asiallisesti epäonnistunut tai ruma käännös. (HKA 14.10.1947)

Säätiö piti muutoksia liian radikaaleina ja suositti vanhan nimistön säilyttämistä siellä, missä oli asutusta ja rakennuksia (Uino 2005: 60).

Tässä luvussa selvennän, missä määrin ja millä tavoin Brunilan asemakaavaluonnoksen nimet näkyvät Lauttasaaren nykyisessä nimistössä. Alaluvussa 4.1 käsittelen omana kokonaisuutenaan kaikki asemakaavaluonnoksen perinnäisiin paikannimiin liittyvät nimet. Muut kaavaluonnoksen nimet, jotka eivät esiinny nykyisessä asemakaavassa, käsittelen alaluvussa 4.2. Yksittäiset asemakaavassa säilyneet nimet käsittelen alaluvussa 4.3, ja viimeisessä alaluvussa 4.4 tarkastelen asemakaavaluonnoksen nimien vaikutusta nykyiseen nimistöön. Luonnoksen nimet ovat innoittaneet uusien nimien antamiseen saarella. Olen käyttänyt nykyisen asemakaavan nimistön selvittämiseen Helsingin karttapalvelun karttoja ja Postin postinumerohakua, joihin en viittaa tekstissä erikseen.

4.1 Perinnäisiin paikannimiin liittyvät nimet

Parhaiten nykyiseen asemakaavaan säilynyt nimistön kokonaisuus ovat perinnäisiin paikannimiin pohjautuvat nimet. Saarella on annettu myös uusia perinnäisiin paikannimiin liittyviä nimiä, ja kaavaluonnoksen nimistön tavoin nämä nimet muodostavat pohjan Lauttasaaren nimistölle. Voimme vain arvailla, mitkä kaavaluonnoksen liitynnäisnimistä olivat käytössä

jo ennen Brunilan suunnitelmaa. Nykyisin luonnoksessa esiintyneistä nimistä on käytössä yhdeksän.

Brunilan luonnoksen nimistä samanasuisina nykyisessä asemakaavassa esiintyvät *Lauttasaarentie – Drumsövägen*, *Lemissaarentie – Lemmisholmsvägen*, *Vaskiniementie – Kopparuddsvägen*, *Myllykalliontie – Kvarnbärgsvägen* (nykyisin ruotsiksi *Kvarnbergsvägen*), *Koivusaarentie – Björkholmsvägen*, *Tiirasaarentie – Tirholmsvägen*, *Särkiniemenpuisto – Mörtnäsparken* ja *Pohjoisniementie – Norruddsvägen*. Osa nimistä ei enää tarkoita samaa katua kuin luonnoksessa.

Lauttasaarentie – Drumsövägen on säilynyt vuosien 1929–36 välistä *Unisaarentie – Drömsövägen* -harkintaa sekä nimeltään että sijainniltaan samanlaisena Brunilan luonnoksesta nykypäivään ja on nykyisin saaren pääkatu. *Lemissaarentie – Lemisholmsvägen* -nimeä kantaa puolestaan saaren keskellä oleva tie Lauttasaarentieltä Länsiväylän liittymään, kun Brunilan luonnoksessa ruotsinkielinen nimi kuului kadulle, joka oli yhden korttelin verran länteen päin nimeä nykyisin kantavalta kadulta. Brunilan kaavaluonnoksessa *Lemissaarentien* kohdalla kulkee nykyisin korkeintaan hiekkatie Ruukinlahdenpuistossa, sillä Länsiväylä on pääosin peittänyt alueen. Vuoden 1936 kaavaluonnoksessa kadun nimenä oli *Lemmensaarentie – Lemisholmsvägen*. Kadunnimikomitea ehdotti vuonna 1947 saaren aiemman suomenkielisen nimen, *Lemmensaari*, tilalle nimeä *Lemissaari* (HKA 14.10.1947), ja nimi otettiin käyttöön asemakaavassa vuonna 1951.

Vaskiniementie – Kopparuddsvägen on saman kadun nimenä nykyään, kuin Brunilan luonnoksessakin. Nimi on luultavasti vakiintunut jo varhain kadun ollessa kulkutie rannan sotilasalueelle. Nimi *Koivusaarentie – Björkholmsvägen* tarkoittaa nykyisin pohjoisempaa poikkikatua kuin Brunilan suunnitelmassa. Kaavaluonnoksen katu *Eetunkuja – Eddisgränd* oli jo rakennettu ensimmäisen asemakaavan tullessa voimaan ja sille haluttiin soveltuvampi nimi.

Asemakaavaluonnoksessa esiintyvän perinnäisen paikannimen, *Myllykallio – Kvarnbärgen*, mukaan Brunilan luonnoksen nimi *Myllykalliontie – Kvarnbärgsvägen* on nykyisin asemakaavassa luonnoksen *Myllykallionympyrä – Kvarnbärgscirkeln* -nimisen tien osalle. Ruotsinkieliset nimet esiintyvät nykyisin muodossa *Kvarnberget* ja *Kvarnbergsvägen*. *Tiirasaarentie – Tirholmsvägen* -nimi on puolestaan vaihdettu viralliseen asemakaavaan vuonna 1951 asemakaavaluonnoksessa läheisen *Kylpylänkaari – Badhuscirkeln* -nimisen kadun nimeksi.

Särkiniemenpuisto – Mörtinäsparken viittaa nykyisin saaren eteläniemen läntisempään osaan, Särkiniemessä sijaitsevaan puistoon, joka Brunilan suunnitelmassa kaavaluonnostaan oli lunastettu sotilaskäyttöön (Uino 2005: 18) ja suunnitelmassa nimeä kantaa pohjoisempana niemessä sijainnut puisto. Kaavaluonnoksen puistoa ei kuitenkaan enää virallista asemakaavaa suunnitelmassa ollut, joten nimi otettiin kaavaan viittaamaan niemen puistoalueeseen (HKA 16.11.1948). Brunilan suunnitelmassa hyvin keskeisen kulkureitin pohjoiseen niemeen, *Pohjoisniementie – Norruddsvägen*, nimi viittaa nykyisin pieneen poikkikatuun nykyisten Pohjoiskaaren ja Kloorantien välissä. Maantäyttöjen myötä Lauttasaaren pohjoisen niemen erillisyyttä muusta saaresta on hävinnyt (Uino 2005: 85), ja nimi viittaa nyt katuun lähellä pienempää pohjoisen niemen niemenkärkeä (Mustonen 1973: 9), josta koko suuri niemi mahdollisesti sai alkunsa nimensä. Brunilan luonnoksessa *Pohjoisniementie – Norruddsvägen* -niminen katu sai ensimmäisessä asemakaavassa nimekseen *Gyldénintie – Gyldénsvägen*.

Moni perinnäisiin paikannimiin pohjautuvista nimistä ei esiinny nykyisessä asemakaavassa, mutta niitä muistuttavia nimiä siinä on. *Lökholmsvägen – Laukkasaarentie* ei ai-noana luonnoksen kadunnimenä esiinny vuoden 1932 saaren valtuuston suomenkielisten nimien listassa, eikä myöskään vuoden 1936 kaavaluonnoksen versiossa. Vuoden 1951 virallisessa asemakaavassa Laukkaniemen alueelle otettiin kadunnimi *Laukkaniementie – Lö-kuddsvägen* ja Katajaharjun pohjoiskärkeen puiston nimeksi *Laukkaniemen puisto – Lö-kuddsparken*. Maankohoamisen myötä Katajaharjun niemen päädyssä sijainnut saari, *Laukkasaari – Lökholm*, oli liittynyt niemeen, ja sen nimeksi asemakaavassa muutettiin *Laukkaniemi – Lökuuden*. Muutosta ryhdyttiin käsittelemään kadunnimikomiteassa vuonna 1952, ja se astui voimaan vuonna 1969. Yksi syy nimen uudistamiselle oli *Laukkasaari*-nimen sekoittuminen nimeen *Lauttasaari*. (HKA 18.6.1952.)

Myös nimet *Riihilahdenranta – Riviksstrand* ja *Riihilahdenkaari – Rivikscirkeln* eivät näy nykyisessä kaavanimistössä. Vuoden 1951 asemakaavaan tulivat sen sijaan nimet *Hakolahdenkuja – Risviksgränden* ja *Hakolahdentie – Risviksvägen* (Helsingin kadunnimet 1981: 162). Uudet nimet viittaavat lahden nimen mahdolliseen alkuperään. Kadunnimikomitean ehdotuksessa todetaan muodon *Rivik* esiintyvän vain uudemmissa kartoissa ja alkuperäisen nimen olevan *Risvik*. Samalla komitea toteaa vuoden 1913 kaavaluonnoksessa esiintyneen muodon *Risvikscirkeln*, (HKA 14.10.1947.) Todellisuudessa Brunila käyttää kaavaluonnoksessaan säännönmukaisesti muotoa *Rivik*. Nimen taustalla voi siis olla joko

ria, 'riihi' tai *ris*, 'risu'. Nykyiset asemakaavan nimet tarkoittavat samoja katuja kuin Brunilan luonnoksen aiemmat nimet, mutta pitkä rantatie *Riihilahdenranta – Riviksstrand* on enää lyhyt kuja, *Hakolahdenkuja – Risviksgränd*, kaarevan kadun, *Hakolahdentie – Risviksvägen*, jatkeena lännessä.

Kadunnimi *Hästskovägen – Hevosenkenkätie* ei ole säilynyt nykyisessä asemakaavassa. Lahden nimi, *Hevosenkenkälahti – Hästskoviken*, sen sijaan on ollut asemakaavassa vuodesta 1969 lähtien, ja lahden viereinen ulkoilupuisto on nimeltään *Hevosenkenkäpuisto – Hästskoparken*. Puiston suomenkielisenä nimenä oli vuodet 1951–68 käytössä nimi *Heporaudanpuisto*, mutta nimi muutettiin lahden saadessa nimensä asemakaavaan, koska *Heporauta* oli enää käytössä vain sukunimenä.

Vattuniementie – Hallonnäsvägen ei esiinny nykyisessä asemakaavassa, mutta kadunnimet *Vattuniemenkatu – Hallönngsgatan*, *Vattuniemenkuja – Hallonnäsgränd* ja *Vattuniemenranta – Hallonnässtranden* esiintyvät. Kaksi ensin mainittua ovat jo vuoden 1950 ensimmäisessä asemakaavassa, ja viimeksi mainittu on tullut kaavaan nimeksi vuonna 1963. Nimi *Melkiöntie – Melkövägen* ei myöskään esiinny nykyisessä kaavassa, mutta nimi *Melkonkatu – Melkögatan* esiintyy. Kadunnimikomitean mukaan saaren alkuperäinen nimi on ollut *Melko*, josta ovat kehittyneet muodot *Melkoö* ja lopulta *Melkö*, ja heidän ehdotuksensa suomenkieliseksi kadunnimeksi oli *Melkonkatu* (HKA 14.10.1947). Kuitenkin myöhemmin, vuonna 1969, Helsingin asemakaavaan saaren nimeksi komitea otti nimen *Melkki – Melkö*. Nimet *Vattuniementie* ja *Melkiöntie* tarkoittivat jo asemakaavaluonnoksen versiossa vuonna 1942 eri katuja kuin Brunilan luonnoksessa ja samoin edelleen.

Nykyisessä asemakaavassa eivät myöskään esiinny Brunilan kaavaluonnoksen perinnäisiin paikannimiin pohjautuvat nimet *Salmisaarentie – Sundholmsvägen*, *Salmenranta – Märaholmsstranden*, *Ruskolahdentie – Runarsviksvägen*, *Vaskilahdentie – Kopparviksvägen*, *Ryssänkarintie – Rysskärsvägen*, *Myllykallionympyrä – Kvarnbärgscirkeln*, *Myllymäki – Kvarnbacken*, *Myllypolku – Kvarngränd*, *Leppäsaarenkuja – Alholmsgränd*, *Pihlajasaa-rentie – Rönnskärsvägen*, *Särkinokanpuistikko – Mörtinässkvär*, *Särkinokankuja – Mörtinä-sallén*, *Särkinokansola – Mörtinägränd*, *Lahnalahdentori – Braxvikstorg*, *Annanranta – Annasholmsstrand* ja *Annankuja – Annasholmsgränd*. Myöskään paikkaa kuvaavat nimet *Helsingintie – Helsingforsvägen*, *Porkkalantie – Porkkalavägen* ja *Ryssänkuja – Ryssgränd* eivät esiinny nykyisessä asemakaavassa.

Brunilan luonnoksessa oli Katajaharjun itäpuolella nimi *Katajaharjuntie – Ennåsuddsvägen*. Vuoden 1951 asemakaavassa otettiin käyttöön nimi *Katajaharjuntie –*

Enåsvägen, Brunilan luonnoksen *Bulevardi – Boulevard* -nimisen kadun nimeksi Katajaharjunniemen länsipuolella. Ruotsinkielisen nimen määriteosa on vaihtunut niemen nimestä *Ennåsudden* viittaamaan niemellä sijaitsevaan harjuun, *Enås*, mutta suomenkielinen nimi on pysynyt samana. Suomenkielinen nimi suunniteltiin 1929–32, ja se esiintyy vuoden 1936 kaavaluonnoksen versiossa. Kadunnimikomitean tavoin katson nimen ”muuttuneen tahi hävinneen” (HKA 14.10.1947) ensimmäisessä virallisessa asemakaavassa, sillä Brunilan vuoden 1913 nimi *Ennåsuddvägen* ei ole nykyisessä asemakaavassa.

Salmisaarentie – Sundholmsvägen, *Helsingintie – Helsingforsvägen* ja *Salmenranta – Märaholsstranden* -nimien jättäminen virallisesta asemakaavasta pois vuonna 1951 on suurelta osin seurausta liittymisestä Helsinkiin. Kadunnimikomitea katsoi nimen *Salmisaarentie – Sundholmsvägen* kuuluvan vielä nimettömän Salmisaaren kaupunginosan alueelle ja *Helsingintie* jäi pois, koska kanta-Helsingissä oli jo ennestään nimi *Helsinginkatu* (HKA 16.11.1948). Nimi *Salmenranta – Märaholsstranden* taas viittasi vuoden 1913 luonnoksessa rantakatuun, jota nykyisessä asemakaavassa ei ole. Samoin *Ruskolahdentie – Runarsviksvägen* -nimeä kantavan kadun Brunila oli suunnitellut luonnoksessaan kulkevan Kotkavuorella, mutta alue on edelleen rakentamaton, joten katua tai sen nimeä ei ole nykyisessä asemakaavassa.

Nimen *Vaskilahdentie – Kopparviksvägen* jättäminen pois virallisesta asemakaavasta vuonna 1951 (Helsingin kadunnimet 1981: 165) oli seurausta eteläisemmän poikkikadun nimestä *Vaskiniementie – Kopparuddsvägen*. Sen ja niemen nimen, *Vaskiniemi – Kopparudden*, säilyessä virallisessa kaavassa ei haluttu liian samankaltaista nimeä viereiselle kadulle (HKA 30.12.1947). Koivusaaren puolelle vastarannalle on myös asemakaavaan vuonna 1977 nimetty katu, *Vaskisalmenkuja – Kopparsundsgränden*, saarten välissä Länsiväylän alta kulkevan salmen mukaan.

Sekä *Ryssänkarintie – Rysskärsvägen* että *Pihlajasaarentie – Rönnskärsvägen* ovat jääneet jäänyt pois asemakaavaluonnoksen vuoden 1942 versiosta. Teollisuusalueen kaavaluonnos on katuverkostoltaan huomattavasti väljempi kuin Brunilan huvilakaupungin suunnitelma, joten käytännössä kadut ovat jääneet jo vuoden 1942 versiosta. Vaikka nykyisessä asemakaavassa katuverkosto on jälleen tihentynyt, ei nimiä enää edes käsitelty otettavaksi mukaan ensimmäiseen viralliseen kaavaan.

Myllykallionympyrä – Kvarnbärgscirkeln ja *Kvarngränd – Myllypolku* -nimet eivät ole nykyisessä asemakaavassa. Nimet viittasivat Brunilan luonnoksessa katuihin, jotka olivat nykyisen Myllykallion puiston alueella. Pieni koillisosa entistä Myllykallionympyrää on

yhä asemakaavassa katuna, mutta nimeltään *Myllykalliontie – Kvarnbergsvägen*. Brunilan luonnoksessa *Myllykalliontie – Kvarnbärgsvägen* tarkoitti katua Myllykallion luoteisreunalta kohti Katajajarjunniemeä. *Myllymäki – Kvarnbacken* -nimi oli ensimmäisessä virallisessa asemakaavassa vuodet 1951–63, mutta kadun nimi on sittemmin ollut *Myllykallionrinne – Kvarnbergsbrinken*, sillä Ähtärin kunnassa oli postitoimipaikka nimeltä *Myllymäki*, jonne kadun asukkaiden postit vahingossa päätyivät liian usein (HKA 15.1.1963). Brunilan *Myllymäki – Kvarnbacken* -nimi ei siis esiinny nykyisessä asemakaavassa.

Porkkalantie – Porkkalavägen on jäänyt virallisesta asemakaavasta vuonna 1950, sillä Espoon Leppävaaraan oli jo hyväksytty nimi *Porkkalankatu – Porkkalagatan* luovutettujen alueiden nimiä sisältävään suunniteltuun nimistöön (HKA 30.12.1947). Nimi ei kuitenkaan tullut Espoossa käyttöön ja Salmisaarella *Lauttasaarenkatu – Drumsögatan* -nimellä tunnettu katu sai nimekseen *Porkkalankatu – Porkkalagatan* vuonna 1970.

Sotilasalueen kyljessä sijainneen kadun nimi *Ryssänkuja – Ryssgränd* esiintyy vielä vuoden 1936 kaavaluonnoksen versiossa huolimatta siitä, että lunastettu alue oli jo annettu takaisin saarelaisten käyttöön ja venäläisetkin olivat alueelta poistuneet. Kadunimeksi vaihdettiin saarelaisten toimesta vuonna 1938 *Lentäjänkuja – Flygargränd*, kujalla asuneen ja edellisenä vuonna kuolleen lentäjän muistoksi. Koko Helsingin kadunnimistö oli uusittu vuosina 1923–27, ja entisestä yhteydestä Venäjään muistuttavat nimet oli poistettu (Harling-Kranck 2006: 235). Ensimmäisessä virallisessa asemakaavassa alueliitoksen jälkeen kujan nimeksi tuli *Lentokapteeninkuja – Flygkaptensgränd*, sillä aiempi nimi, *Lentäjänkuja* oli käytössä Vantaalla.

4.2 Nykyisessä asemakaavassa esiintymättömät nimet

Perinnäisiin paikannimiin pohjautuvia nimiä lukuun ottamatta Brunilan asemakaavaluonnoksen nimistä ei yksikään nimiryhmä esiinny nykyisessä asemakaavassa edes osittain. Yksittäisiä nimiä on säilynyt, mutta säilyneet nimet on joko liitetty uusiin suunniteltuihin nimiryhmiin tai ne erottuvat poikkeavina niminä kokonaisuudesta. Monet säilyneistä yksittäisistä nimistä viittaavat eri katuun kuin kaavaluonnoksessa.

Puuaiheisista nimistä on nykyisessä asemakaavassa ainoastaan liitynnäisnimi *Koivusaarentie – Björkholmsvägen*. Muut nimet, jo mainitut *Katajajarjuntie – Ennåsuddsvägen* ja *Pihlajasaarentie – Rönnskärsvägen*, sekä nimet *Katajajarjuntori – Ennåstorg*, *Leppäsa-*

renkuja – Alholmsgränd, Koivukuja – Björkgränd, Honkakuja – Tallgränd, Leppäkuja – Algränd ja *Haapakuja – Aspgränd*, eivät ole käytössä nykyisessä asemakaavassa. Jo vuoden 1936 ja 1942 asemakaavaluonnoksista puuttuivat nimet *Ennåstorg – Katajajarjutori* ja *Alholmsgränd – Leppäsaarenkuja*, ja luultavasti tämä on vaikuttanut muidenkin jäämiseen pois myöhemmistä kaavoista, sillä Brunilan ryhmäkokonaisuus ei enää ollut ehjä. Helsingissä ei ole samoja kadunnimiä käytössä muualla. On mahdollista, että *Koivusaarentie* oli ainoa vaikiintunut nimi ja sai pitää siksi nimensä. Muiden nimien kaavaluonnoksen kohteilla ei luultavasti ollut kuin huvilatonttien rajoja (Mustonen 1973: 8). Nykyisin asemakaavaluonnoksessa *Haapakuja – Aspgränd* ja *Leppäkuja – Algränd* -nimien viittaamia katuja ei Katajajarjussa ole ja eteläisempiin katuihin viittanneet nimet *Koivukuja – Björkgränd* ja *Honkakuja – Tallgränd* korvattiin ensimmäisessä virallisessa asemakaavassa suunniteltujen vesilintujen ryhmänimillä.

Brunilan kaavaluonnoksen lintuaiheisten nimien tilanne on nykyisessä kaavassa melko samanlainen kuin puuaiheisillakin. Vaikka perinnäinen paikannimi *Kotkavuori – Örnberget* on nykyisessä asemakaavassa, joskin ruotsinkieliseltä asultaan *Örnberget*, ei nykyisessä asemakaavassa ole lintuaiheisesta nimiryhmästä kuin yksi nimi, *Taivaanvuohentie – Beckasinvägen*. Asemakaavaluonnoksen lintuaiheisia nimiä ei ole käytössä muualla Helsingissä, joten nimien esiintymättömyydelle ei löydy selitystä Helsinkiin liittymisestä. Suurin osa nimistä mainitaan vuoden 1936 kaavaluonnoksen versiossa. *Kotkantie – Örnvägen* ja *Kotkavuorensola – Örnbärgsgränd* viittasivat Kotkavuorella sijainneisiin katuihin, ja alue on nykyisin rakentamatonta puistoa, jolla ei ole tarvetta kadunnimille. *Tiiranranta – Tirstrand* oli Brunilan keksimä nimi, ja nimen tarkoittamasta rannasta on nykyisin käytössä asemakaavaluonnosta vanhempi nimi, *Koirakivenniemi – Hundstensudden*, joka on esiintynyt kartoissa ainakin 1800-luvulla ja 1905 (Manninen ym. 1986: 51; Mustonen 1973: 9). Kaavaluonnoksessa rannan viereisen kadun nimi *Tiirantanhua – Tärnansgränd* ei esiinny enää vuoden 1936 luonnoksessa, ja nimi jäi pois myös ensimmäisestä virallisesta asemakaavasta.

Tiirasaarentie – Tirholmsvägen -nimi toisella puolella Lauttasaarta, Tiirasaaren läheisellä rannalla, on sen sijaan asemakaavassa säilynyt nimi. *Haukankuja – Falkgränd* ja *Joutsentanhua – Svanensgränd* ovat kadonneet niin asemakaavan nimistöstä kuin itse asemakaavasta. Luonnoksen Joutsentanhuan kohdalla on hiekkakävelytie rantapuistoon ja pieni pätkä nykyistä *Melojantietä – Kanotisvägen*, mutta Haukankuja asettuisi nykyisessä asemakaavassa keskelle taloyhtiöiden tontteja. *Haahkanpolku – Ejdergränd* ei esiinny vuosien

1913 ja 1936 muodossaan nykyisessä asemakaavassa, mutta jälkensä se on siihen jättänyt ja siitä on kerrottu lisää alaluvussa 4.4.

Asemakaavaluonnoksen 1910-luvun kala-aiheisten nimien ryhmä ei esiinny kokonaisuutena nykyisessä asemakaavassa. Särkiniemen mukaan nimetyistä nimistä vain yksi mainitaan nykyisessä asemakaavassa, Särkiniemeen siirtynyt *Särkiniemenpuisto – Mörttäsparken*, joka 1913 oli lunastettua sotilasaluetta ja nimetty puisto oli kaavaluonnoksessa etelämpänä. Sen sijaan niemen mukaan nimetyt nimet, *Särkinokanpuistikko – Mörttässkvär*, *Särkinokankuja – Mörttäsellén* ja *Särkinokansola – Mörttästränd*, eivät ole nykyisessä kaavanimistössä. Kaikki *Särkiniemi*-alkuiset nimet jäivät pois Lauttasaaren eteläosan teollisuusalueen asemakaavaluonnoksesta vuonna 1942. Myöhemmin viralliseen asemakaavaan on otettu nimet *Särkiniementie – Mörttäsvägen*, *Särkiniemenkuja – Mörttässtigen* ja *Särkinokuja – Mörttästränd*, mutta ne viittaavat eri katuihin kuin Brunilan kaavaluonnoksen nimet. *Ahvenkuja – Abborgränd* ja *Kalastajakuja – Fiskargränd* eivät esiinny nykyisessä kaavassa, mutta jälkimmäisen osoittama katu kantaa nimeä *Särkinokuja – Mörttästränd*. Brunilan täyttömaalle suunnittelema tori, *Braxvikstorg – Lahnalahdentori*, ei koskaan toteutunut ja nimikin on jäänyt nykyisestä asemakaavasta pois. *Salakkakuja – Löjgränd* on tulkittavissa sekä asemakaavoissa säilyneeksi että kadonneeksi nimeksi, siitä lisää alaluvussa 4.3.

Ilmansuuntiin liittyneet nimiaiheet olivat yksi Brunilan keskeinen teema, joka yhdisti eri Lauttasaaren osia nimistöltään toisiinsa. Nykyisessä asemakaavassa ei juuri ole enää Brunilan antamia ilmansuuntanimiä. Lauttasaaren koillisen niemen nimeen liittyvinä asemakaavassa ovat säilyneet nimi *Pohjoisniementie – Norrudsavägen* ja *Pohjoiskaari – Norra cirkeln*, jonka ruotsinkielinen nimi on nykyisin *Norrsvängen* (Helsingin kadunnimet 1981: 165). Pohjoisniementie tosin on menettänyt Brunilan luonnoksen merkittävän asemansa ja on nykyisin pieni Pohjoiskaaren poikkikatu aivan pohjoisimman niemenkärjen tuntumassa. Lisäksi asemakaavassa on niemellä kulkevan kadun nimenä *Koillisväylä – Nordostpassagen*. Vuoden 1951 asemakaavassa *Pohjoiskaari – Norrsvängen* -nimi oli vähällä päätyä viittamaan eri katuun kuin Brunilan luonnoksessa, mutta Lauttasaaren säätiö sai muutoksen peruttua (Uino 2005: 60).

Katajaharjun niemeen asemakaavaluonnoksessa suunnitellut *Pohjoinen ranta – Norra stranden*, *Pohjoinen puistotie – Norra allén*, *Pohjankuja – Norragränd* ja *Länsiranta – Västerstrand* eivät esiinny nykyisessä asemakaavassa. Alueella on sen sijaan nykyisin *Louteisväylä – Nordvästpassagen* ja siitä etelään *Lounaisväylä – Sydvästpassagen*. Koillis-, Luo-

teis- ja Lounaisväylät ovat Helsinkiin liittymisen myötä otettu käyttöön vuonna 1951 (Helsingin kadunnimet 1981: 163, 164). Nykyisen Lounaisväylän rinnalla Brunilan asemakaavaluonnoksessa olisi sijainnut *Länsikuja – Västergränd*, mutta nykyisessä asemakaavassa nimi ei ole käytössä. Asemakaavaluonnoksen aikaan sotilaskäytössä ollut niemi sen sijaan on kaavoitettu nimellä *Länsiulapanniemi – Västerfjärdnåset*. Myös saaren keskikohtaan asemakaavaluonnoksessa kaavailtu aukio, *Keskiaukea – Centralplan*, jäi pelkän luonnoksen nimistöön.

Lauttasaaren eteläiselle Vattuniemen alueelle Brunilan suunnittelemat ilmansuunta-aiheiset nimet eivät näy nykyisissä asemakaavoissa. Nimet *Österstrand – Itäranta, Läntisentie – Västanvägen, Itäisentie – Östanvägen* ja *Läntisenkenttä – Västanplan* jätettiin pois jo vuoden 1942 asemakaavaluonnoksesta ja *Etelätie – Sunnavägen* myöhemmin virallisesta asemakaavasta. Nykyisessä asemakaavassa Särkiniemen molemmiin puoliin sijaitsevien lahtien nimiä, *Länsilahti – Västerviken* ja *Itälahti – Österviken*, on kuitenkin hyödynnetty asemakaavassa vuonna 1950 (Helsingin kadunnimet 1981: 162, 164), ja nykyisestä kaavasta löytyvät kadunnimet *Itälahdenkatu – Österviksgatan* ja *Länsilahdenkuja – Västerviksgränd*.

Vaikka *Annansaari – Annasholm* ja *Maamonlahti – Morsviken* ovat säilyneet kartoissa läpi viime vuosisadan, ei Birger Brunilan asemakaavaluonnoksen henkilönimiin liittyvä nimistö esiinny nykyisessä Lauttasaarella. Vain nimi *Klaarrantie – Klaravägen* on nykyisessä kaavassa. Nimet *Annanranta – Annasholmsstrand, Annankuja – Annasholmsgränd, Kotipolku – Hjördishemsvägen, Mettisentie – Bievägen, Reetantanhua – Gretasgränd, Iisankinkuja – Isaksgränd, Tuijantie – Dorisvägen, Gunvorintie – Gunvorsvägen, Kaisantanhua – Karinsgränd, Gunnarinkuja – Gunnarsgränd, Kukkaistie – Floravägen, Eetunkuja – Ed-disgränd* ja *Lassenranta – Larsstrand* eivät ole nykyisessä asemakaavassa. Lähes kaikki henkilönimiaiheiset luonnoksen nimet olivat kuitenkin vielä vuoden 1936 kaavaluonnoksessa, jota varten ne olivat saaneet myös suomenkieliset nimet.

Vuosikymmenien aikana saaren tiheimmin huvilakäytössä olleella alueella (Uino 2005: 28) saaren itäosissa moni nimistä oli varmasti saanut jo vakiintuneen aseman saarelaisten käytössä. Alueliitoksen jälkeisen asemakaavoituksen ja nimistönsuunnittelun yhteydessä on ilmeisesti tehty tietoinen päätös, jossa nimet on tulkittu muistonimiksi ja jätetty pois asemakaavasta. Vastaavia nimiä ei löytynyt Helsingin muilta alueilta, joten estettä niiden käyttämiselle kaavassa ei ollut. Kadunnimikomitea mainitsee *Klaarrantie – Klaravägen* -nimen taustatiedoissa, että juuri se ”monista Tallberg-suvun naisten nimien mukaan muodostetuista kadunnimistä parhaiten sopinee säilytettäväksi” (HKA 16.11.1948).

Nimet oli annettu vuoden 1913 asemakaavaluonnokseen elossa olevien henkilöiden mukaan, ja suurin osa heistä oli elossa vielä ensimmäisen virallisen asemakaavan tullessa voimaan (Olin 2017). Tämä oli vastaan muistonimien antamisen yleisperiaatetta (Närhi 1999: 96), jota kadunnimikomitea luultavasti kunnioitti. Vaikka Brunilan luonnoksen henkilönnimiteemaisiin nimiin vaikuttaneet henkilöt olivat aikanaan olleet merkittäviä henkilöitä Lauttasaassa huviloineen, ei heitä Helsingin mittakaavassa enää tunnustettu kadunnimien arvoisiksi.

Kuva 8. Ilmakuva, joka on otettu 31.8.1934 kaakosta kohti pohjoista niemeä. Oikeasta alareunasta rannasta lähtee kaartumaan *Pohjoiskaari – Norra allén*, jolta poikkeaa keskellä kuvaa vasemmalle *Lauttasaarentie – Drumsövägen*. Siltaa ei vielä ole Lauttasaarentien länsipään jatkeena. Lauttasaarentieltä suuntaa kohti vasenta alanurkkaa, satamaa ja Pajalahtea entinen *Klaarrantie – Claravägen*. (Lähde: Elomaa ym. 2011: 139.)

Brunilan asemakaavaluonnoksessa esiintyneet merelliset nimet olivat *Casino*, *Hiekkaranta – Plagen*, *Aallonmurtaja – Vågbrytarn*, *Kylpypuisto – Badparken*, *Verkkopallokenttä – Tennisplan*, *Kylpyläntie – Badhusallén*, *Urheilukenttä – Sportplan*, *Meripuisto – Hafsparken*, *Merenranta – Hafsstranden*, *Meritori – Hafstorget*, *Kylpylänkaari – Badhuscirkeln*, *Merikuja – Hafsgränd*, *Meriniementie – Hafsuddsvägen*, *Suvitie – Sommarvägen*, *Meripuistokatu – Hafsallén*, kartano- ja satama-aiheiset nimet *Satama – Hamnen*, *Lautta-aukea – Färjplan*, *Pohjoinen satamakatu – Norra hamngatan*, *Eteläsatamakatu – Södra hamngatan*, *Kerhokuja – Föreningsallén* ja höyryveneiden nimistä muodostetut nimet *Satupuisto – Sagaskvär*, *Suomanaukio – Sveaskvär*, *Sylvinenttä – Sylviaplan*, *Västäräkinkenttä – Särklaplan* ja *Sentanpuistikko – Sentaskvär*. Nykyisin uimarannan nimenä asemakaavassa on *Merikylpylän puisto – Sjöbadsparken*, muistona kylpyläajoista ja jatkamassa uimarannan perinnettä. Lisäksi asemakaavassa on Brunilankin käyttämä nimi *Meripuistotie – Sjöallén*.

Merellistä huvilakaupunginosaa suunnitellessaan Birger Brunila oli käyttänyt paljon aihepiiriin liittyvää nimitystä hyödyksi. Vuoden 1936 kaavaluonnoksen versiossa nimet oli vielä nähty osaksi Lauttasaarta. Vuoden 1936 ja Helsinkiin liittäminen 1946 välisenä aikana saarella alkoi nopea kaupungistuminen (Uino 2005: 27), ympärivuotisten asukkaisten määrä kasvoi sadasta kuuteen tuhanteen (Uino 2005: 21, 221), sillan valmistuessa vuonna 1935 (Uino 2005: 26) höyryveneiden merkitys saaren liikenteessä väheni merkittävästi ja Julius Tallbergin rakennuttama rantakasinokin paloi vuonna 1947 (Uino 2005: 21). Lauttasaaren olemuksen muututtua huvilakaupunginosan nimet jäivät ensimmäisestä virallisesta asemakaavasta pois vuosina 1950–51 (Helsingin kadunnimet 1981: 162–166).

Kadunnimikomitea pyrki ilmeisesti myös saamaan vaihtelevuutta saaren nimitykseen, sillä *Tiirasaarentie – Tirholmsvägen* -nimeä entisen *Kylpylänkaari – Badhusallén* -kadun nimeksi on perusteltu sillä, että kylpylä-aiheinen nimi on jo käytössä *Merikylpylän puisto – Sjöbadsparken* -nimessä ja *Meripuisto – Hafsparken* -nimen pois jäämistä sillä, että meriaihe on *Meripuistotie – Sjöallén* -nimessä. *Suvitie – Sommarvägen*, *Pohjoinen satamakatu – Norra hamngatan* ja *Eteläsatamakatu – Södra hamngatan* taas olivat jo kantakaupungissa käytössä muualla. (HKA 16.11.1948.) Brunilan suunnitelman aukioita ja kenttiä ei ensimmäisessä asemakaavassa enää ollut, mutta nykyinen *Lauttasaaren liikuntapuisto – Drumsö idrottspark* -niminen alue suunniteltiin asemakaavaan.

Brunilan eurooppalaisen kulttuurivaikutuksen tunnusmerkeistä, analogisista nimityksistä, nykyisessä asemakaavassa ovat *Otavantie – Karlavägen* ja *Isokaari – Stora cirkeln*, joskin jälkimmäinen sai ruotsinkielisen nimen *Storsvängen* vuonna 1951 (Helsingin kadunnimet 1981: 162). Jo vuoden 1942 kaavaluonnoksesta oli jätetty Vattuniemen alueella pois nimet *Stjärnplan – Tähtiaukio* ja *Promenaden – Promenadi*. Oletettavasti nimet eivät soveltuneet alueen tulevaan rooliin teollisuusalueena kasvavan kaupungin kupeessa. Kiintoisaa kuitenkin on, että nykyisessä kaavassa nimien viittaamilla kohdilla on nykyisinkin keskeinen aukio ostoskeskuksineen, *Heikkilänaukio – Heikasplatsen*, josta lisää luvussa 4.4, ja rantakävelyihin, promenadeihin, soveltuva hiekkatie.

Nimet *Esplanadi – Esplanaden*, *Bulevardi – Boulevarden* ja *Otavanaukea – Karlaplan* olivat mukana asemakaavaluonnoksen versiossa saaren pohjoisosista vuonna 1936, mutta virallisesta asemakaavasta ne jäivät pois vuonna 1951 (Helsingin kadunnimet 1981: 163, 164). Aukion nimi *Kolmikulma – Trekanten* ei ollut enää vuoden 1936 kaavaversiossa. *Esplanadin*, *Bulevardin* ja *Kolmikulman* poistaminen nimityksestä oli seurausta alueliitoksesta

Helsingin kaupunkiin. Kaupungissa oli jo ennestään käytössä samat nimet, joten syrjäisemmän Lauttasaaren keskeisille kaduille piti keksiä uudet nimet. *Otavanaukea – Karlaplan* -nimi lienee jäänyt pois itse aukion alueenkin jäädessä kartanon kasvihuoneiden ja huvilarakentamisen jalkoihin 1940-lukuun mennessä (Uino 2005: 99), joskin kadunnimikomitea harkitsi uudeksi nimeksi vielä vuonna 1947 *Perttulanlehto – Bertaslunden* (HKA 30.12.1947).

4.3 Yksittäiset yhä esiintyvät nimet

Tässä alaluvussa pohdin muutamien yksittäisten nykyisessä asemakaavassa esiintyvien nimien taustaa. Nämä nimet ovat nykyisen asemakaavan jäänteitä Brunilan luonnoksesta.

Taivaanvuohentie – Beckasinvägen esiintyy nykyisessä asemakaavassa. Vain lyhyt osa Brunilan luonnoksen kadusta on osana nykyistä katua. Brunilan luonnoksessa nimi oli annettu merkittävälle ja pitkälle kadulle, toisin kuin muut pohjoisen niemen lintuaiheisista kadunnimistä. Taivaanvuohentie on vilkasliikenteisemmällä seudulla ja lähempänä saaren keskustaa kuin rannassa ja Kotkavuorella sijainneet Brunilan muut lintuaihein nimetyt kadut olivat. Luultavasti näistä syistä nimi on säilynyt kaavaluonnoksesta toiseen ja lopulta myös viralliseen asemakaavaan asti.

Haahkantanhua – Ejdergränd ei esiinny nykyisessä asemakaavassa. Siinä esiintyvät sen sijaan eri katuihin viitaten *Haahkatie – Ådvägen*, *Haahkakuja – Ådgränden* ja *Haahkapolku – Ådstigen*. Ensimmäisenä mainittu on otettu käyttöön jo ensimmäisessä virallisessa asemakaavassa vuonna 1951 ja jälkimmäiset vuosina 1968 ja 1996. Ruotsinkielinen sana *ejder* merkitsee suomeksi 'haahkaa', kun taas *åda* on 'täysikasvuinen naarashaahka' (Netmot). *Haahkantanhua – Ejdergränd* oli lintuaiheisten nimien keskittymäalueella saaren koillisella niemellä, kun taas nykyisen kaavan *haahka*-määritteiset nimet viittaavat etelämpänä oleviin katuihin Vattuniemen rajalla. Saaren yhdyskunnan valtuusto antoi Brunilan *Ejdergränd*-nimelle suomenkielisen nimen *Haahkantanhua* vuonna 1932 kaavaluonnoksen uudistamista varten (HKA 14.10.1947). Nimi ei kuitenkaan esiinny vuosien 1936 tai 1942 kaavaluonnoksen versioissa. Vuoden 1951 asemakaavaan on luotu *haahka*-määritteiset nimet Brunilan vuoden 1913 asemakaavaluonnoksen *Ejdergränd* pohjalta ja vaikkei nimi nykyisessä asemakaavassa esiinnykään, se on innoittanut uuden nimen, *Haahkatie – Ådvägen*. Nimi liittyy myös nykyisiin suunniteltuihin vesilintujen ryhmänimiin, joita käsitellään tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

Vattuniemen alueen länsirannalla sijaitsevan lyhyen kadunpätjän nimenä nykyisessä asemakaavassa on *Salakkakuja – Löggränd*. Nimen aiheeksi mainitaan merenrannan ja Särkiniementien läheisyys (Helsingin kadunnimet 1981: 165). Nimi puuttuu vuoden 1942 Vattuniemen alueen kaavaluonnoksesta, mutta Brunilan vuoden 1913 luonnoksessa se on, joskin viitaten eri katuun niemen kaakkoisosassa. Kadunnimikomitea toteaaakin muualta ”häviävän” nimen siirtyvän nykyiselle sijainnilleen (HKA 16.11.1948).

Kuva 9. Ilmakuva Lauttasaaren keskiosista vuonna 1939. Keskellä kuvaa risteytyvät *Puistotie – Esplanadi* ja *Otavantie – Karlavägen*. Kauempana kerrostalojen takana kulkee Puistotien suuntaisesti *Lauttasaarentie – Drumsövägen* ja kartano ja muita kartanon rakennuksia erottuu kerrostalojen välissä. (Lähde: Elomaa ym. 2011: 164.)

Brunilan luonnoksen analogisista tухholmalaistaivaikutteisista nimistä on säilynyt nykyiseen asemakaavaan kaksi, *Otavantie – Karlavägen* ja *Isokaari – Stora cirkeln*, nykyisin ruotsinkieliseltä nimeltään *Storsvängen*. Luultavasti molempien säilymiseen on vaikuttanut katujen alun perinkin keskeinen sijainti ja ympäristön varhainen rakentaminen. Lauttasaaren pääkatu oli Brunilan luonnoksessa *Puistokatu – Esplanadi*, jonka poikkikatu oli *Otavantie – Karlavägen* ja länsipää jatkui nimellä *Isokaari – Stora cirkeln*. Otavantie kulkee Lauttasaaren kartanon itäpuolella pohjoisesta etelään ja sen eteläpää seuraa kartanon vanhaa ”koivukujaa” (Uino 2005: 28). Hieman kadusta itään päin on sijainnut saaren puhelinkeskus, poliisiasema ja sen varrella vapaapalokunnan asema 1920-luvulta lähtien (Uino 2005: 24, 25). Myöhemmin Otavantien varteen rakennettiin ensimmäisiä Lauttasaaren kerrostaloista 1930-luvun lopulla, ja saaren ensimmäinen ravintola avautui Otavantie 3:ssa vuonna 1939 (Uino 2005: 28; Mustonen ym. 1976: 104). Vuoden 1950 asemakaavassa *Otavantie*-nimen oli alun perin tarkoitus viitata johonkin muuhun katuun, mutta Lauttasaaren säätiö sai nimen säilytettyä Brunilan kaavaluonnoksen mukaisen kadun nimenä (Uino 2005: 60).

Kartanon pelloilta länteen, kohti saaren länsiosia, lähti jo 1911 kulkureitti kaartaen Myllykallion eteläpuolelta (Mustonen 1973: 8). Vuosina 1911–17 kartanon satamasta kulki samaa reittiä pitkin hevosraitiotie kohti Katajaharjua (Uino 2005: 20). Tämän Brunilan kaa-
valuonnokseensa *Isokaari*-nimellä kulkeneen kadun varteen rakennettiin myös ensimmäisiä
Lauttasaaren kerrostaloista, Else Aropaltion suunnittelema 22 kerrostalon kokonaisuus vuo-
sina 1939–52 (Aarniala 2005.3), ja rakentaminen jatkui kadun varrella vilkkaana koko vuo-
sikymmenen ennen virallisen asemakaavan voimaan astumista (Uino 2005: 48). Nimet *Ota-
vantie* – *Karlavägen* ja *Isokaari* – *Stora cirkeln* olivat luultavasti jo Brunilan asemakaava-
luonnoksen myötä vakiintuneet käyttöön. *Isokaari*-nimelle esitettiin asemakaavaan muu-
tosta muotoon *Isokari*, mutta Lauttasaaren säätiö sai ehdotuksen torjuttua (Uino 2005: 60).
Kadunnimikomitea kuitenkin otti vastustuksesta huolimatta ruotsinkielisen nimen jälki-
osaksi *svängen*, ’kaarre’, kuvaamaan paremmin tien muotoa loivana kaarena, eikä ympyränä,
kuten aiempi jälkiosa, *cirkeln*, ’ympyrä’, vihjasi (HKA 16.11.1948).

4.4 Luonnoksen innoittamat uudet nimet

Vaikka Brunilan asemakaavaluonnoksesta on säilynyt nykyiseen asemakaavaan melko sup-
pea määrä nimiä, näkyy sen vaikutus muualla nimistössä.

Asemakaavaluonnoksessa esiintynyt *Taivaanvuohentie* – *Beckasinvägen* ja luonnok-
sen mukaan suunnitellut *haahka*-määritteiset nimet, *Haahkatie* – *Ådvägen*, *Haahkakuja* –
Ådgränden ja *Haahkapolku* – *Ådstigen* kuuluvat Lauttasaaren nykyisessä nimistössä esiin-
tyvään vesilintu-aiheisten nimien ryhmään. Muut aihepiiriin viittaavat nimet ovat asemakaa-
vaan suunniteltuja ja sijaitsevat saaren länsirannalla, pääasiassa Isokaarelta rantaan suuntaa-
vina poikkikatuina. Nykyisessä kaavanimistössä esiintyvät nimet *Kaakkurikuja* – *Lömgränd*,
Kajavatie – *Trutvägen*, *Kuikkarinne* – *Doppingbrinken*, *Lokkikuja* – *Måsgränd*, *Sotkatie* –
Dykandsvägen, *Telkkäkuja* – *Knipgränd* ja *Viklakuja* – *Snäppgränd*. Lisäksi Kajavatien jat-
keena on Isokaaren ja rannansuuntainen lyhyt katu *Kajavarannantie* – *Trutstrandsvägen*.
Sotkatie – *Dykandsvägen* oli vuoteen 1962 asti *Sotkakuja* – *Dykandsgränd* ja *Kajavarannan-
tie* – *Trutstrandsvägen* vuoteen 1961 *Kajavakuja* – *Trutsgränd*, mutta nimet päivitettiin
katuihin sopivammiksi. Myös *Kuikkarinne*-nimestä on keskusteltu, sillä ruotsinkielisen ni-
men, *Doppingbrinken*, määriteosa *dopping*, ’uikku’ ei viittaa kuikkaan (HKA 2.11.1963).
Nimi on kuitenkin säilytetty ennallaan. Kaikilla kaduilla Koivusaarentiestä ja Katajaharjusta

uimarannalle, Merikylpylänpuistoon asti on joko vesilintu-aiheinen nimi tai nimi jonkin perinnäisen paikannimen mukaan. Lintuaiheen hyödyntämiseen asemakaavassa ovat vaikuttaneet seudun perinnäiset paikannimet *Kotkavuori* ja *Tiirasaari*, mutta Brunilan asemakaavaluonnoksen nimet ovat tuoneet aihepiiriin esiin laajempaa osana saaren nimestä.

Nykyisessä Lauttasaassa kala-aiheisia nimiä ovat *Salakkakuja – Löjgränd* ja paikannimen *Särkiniemi* mukaan annetut nimet *Särkikuja – Mörtgränden*, *Särkiniemen puisto – Mörttäspark* ja *Särkiniementie – Mörttäsvägen*. Saaren itäisessä niemenkärjessä kahdella kadulla on nykyisin nimet *Lanakuja – Lanagränd* ja *Vatakuja – Vadgränd*. Nimet ovat saaneet innoituksensa läheisen lahden *Lohiapajanlahti – Laxvarpsviken* ja niemen *Lohiapajan-niemi – Laxvarpsudden* nimestä, lana ja vata ovat lohenpyyntiin käytettyjä pyydyksiä (Helsingin kadunnimet 1981: 164). Ruotsinkieliset lahden ja niemen nimet esiintyvät kartoissa jo 1700- ja 1800-luvuilla (Manninen ym. 1986: 49, 51). Läheiselle tielle kadunnimikomitea suunnitteli nimeä *Lohiapajantie – Laxvarpsvägen*, mutta päätyi lopulta nimeen *Pajalahdentie – Smedjeviksvägen* (HKA 14.10.1947). Kartanoajalla lahti oli saanut nimekseen *Smedjeviken* sen lähellä sijainneen kartanon sepän pajan mukaan (Elomaa ym. 2011: 122).

Hieman pohjoisempaa koillisella niemellä on lyhyt katu *Melohantie – Kanotivägen* rannassa sijainneen Drumsö Kanotister -seuran kerhorakennuksen mukaan. Rakennus paloi vuonna 1974. (Uino 2005: 58.) Vattuniemen alueelle on lisäksi myöhemmissä asemakaavoissa nimetty muutama pienteollisuusalueen veneenrakennukseen liittyvä nimi (Helsingin kadunnimet 1981: 165, 166). Nimet tuovat esiin Lauttasaaren asemaa merellisenä kaupunginosana samoin kuin Brunilan luonnoksen monet nimet. Tallbergit suosivat merellisiä urheiluharrastuksia, ja melonnan ohella myös purjehdus liitettiin kiinteästi osaksi Lauttasaarta jo varhain (Uino 2005: 58). Myös merelliset harrastukset näkyivät luonnoksen nimestössä.

Kala-aiheisista nimistä Brunilan suunnittelema *Braxvikstorg – Lahnalahdentori* -nimi näyttäisi sisältävän lahden nimen. Tori oli kaavaluonnoksessa suunniteltu lahden päälle täyttömaalle. *Braxvik*-nimeä ei kuitenkaan löydy kirjallisista lähteistä ajalta ennen Brunilan kaavaluonnosta. Nimi oli luultavasti Brunilan käyttöönottona ja se on innoittanut Lauttasaaren nykyiseen nimestöön kolme nimeä: *Lahnalahdenpuisto – Braxviksparken*, *Lahnalahdentie – Braxviksvägen* ja *Braxgräsvägen – Lahnaruohontie*. Lähellä olevat kadut ja puisto on nykyisessä asemakaavassa nimetty perinnäisten lahtien nimien mukaan *Ruukinlahdenpuisto – Bruksviksparken*, *Ruukinlahdentie – Bruksviksvägen* ja *Lielahdentie – Dyviksvägen*. Näitä nimiä ei Brunilan luonnoksen nimestössä esiinny.

Brunilan luonnoksen henkilönimiin ja huviloiden nimiin viittaavista nimistä ei nykyiseen asemakaavaan ole säilynyt kuin *Klaarantie – Claravägen*, nykyisin *Klaravägen*. Perinnäiset paikannimet *Annansaari – Annasholm* ja *Maamonlahti – Morsvik* esiintyvät nimistössä ja jälkimmäisestä on tullut Lauttasaareen myös nimet *Maamonlahdenpuisto – Morsviksparken* ja *Maamonlahdentie – Morsviksvägen*. Nykyisessä asemakaavassa on kuitenkin henkilönimiin viittaavia kadunnimiä, joista suurin osa on otettu käyttöön 1950–51 ja aiheena ovat saaren entiset omistajat.

Kauppaneuvos Julius Tallbergin muistoksi on Lauttasaaren asemakaavassa kaksi nimeä. *Tallbergin puistotie – Tallbergs allén* on kaavaluonnoksessa nimellä *Esplanaden – Puistotie* olleen saaren pääkadun nykyisenä nimenä. *Kauppaneuvoksentie – Kommerse-rådsvägen* on nykyisin kartanon tontin pohjoispuolella kulkevan kadun nimenä, joka Brunilan luonnoksessa oli nimeltään *Salmisaarentie – Sundholmsvägen*. Nimet otettiin käyttöön vuoden 1951 asemakaavassa. Salmisaaren puolella on myös nimi *Tallberginkatu – Tallbergs-gatan*, ja näin Julius Tallberg on ainoana henkilönä saanut kolme nimikkokatua Helsingissä (Aarniala 2007). Aiemmat Lauttasaaren omistajat, Wavulinit ja Claes Wilhelm Gyldén, ovat myös saaneet omat muistonimensä. *Gyldénintie – Gyldénsvägen* -nimi on otettu asemakaavaan myös vuonna 1951, ja nimeä kantava katu kulkee kartanon länsipuolella. Brunilan luonnoksessa sama katu oli nimeltään *Pohjoisniementie – Norruddsvägen*. Tien varrelle on vuonna 2011 pienen aukion nimeksi tullut lisäksi *Gyldéninaukio – Gyldénsplatsen*.

Vattuniemen puolella on vuonna 1985 otettu käyttöön kadun nimeksi *Wavulinintie – Wavulinsvägen*, Lauttasaaren omistaneen Wavulinien suvun, *Ivan Wavulinin* ja hänen poikansa *Wilhelm Wavulinin* mukaan. Alueella oli jo ennestään vuosina 1950–51 *Heikkiläntie – Heikassvägen*, *Heikkilänaukio – Heikassplatsen*, *Heikkilänpolku – Heikassstigen* ja *Perttulantie – Bertassvägen*. Lauttasaaren 1500-luvun kantatilojen, *Heikas* ja *Bertas*, mukaan (Uino 2005: 15).

Muistonimien ryhmää täydentää saaren länsirannalla sijaitsevan nimi *Lentokapteeninkuja – Flygkaptens gränd* kadulla, jolle saarelaiset jo 1930-luvulla antoivat nimen *Lentäjänkuja – Flygargränd*. Nimi on annettu vuonna 1938 kadulla 1900-luvun alkupuolella asuneen lentäjän, Gunnar Lihrin, muistoksi. Lihr oli Suomen ensimmäinen liikennelentäjä ja kuoli lento-onnettomuudessa vuonna 1937 (Helsingin kadunnimet 1981: 164).

Nykyisen asemakaavan henkilönimiin liittyvät nimet ovat Brunilan luonnoksen nimiin verrattuna muistonimiä. Brunilan nimet viittasivat lähinnä Tallbergien perheen tyttäriin

ja saaren maanomistajiin, jotka elivät nimenantohetkellä. Nykyisen asemakaavan muistoniimet viittaavat jo edesmenneisiin henkilöihin. Olisivatko Brunilan ideoimat nimet kuitenkin vakiinnuttaneet henkilönnimet osaksi Lauttasaaren nimistöä, niin että saaren historiallisia henkilöitä haluttiin kunnioittaa ensimmäisessä virallisessa asemakaavassa?

1950-luvun ensimmäiseen viralliseen asemakaavaan lisättiin uusiakin liitynnäisnimiä. Läheisiin saariin viittavia nimiä ovat *Kyyluodontie – Ormkobbsvägen*, *Mustasaarenkuja – Svartholmsgränd* ja *Nahkahousuntie – Skinbyxvägen*, *Nahkahousunkuja – Skinbyxgränden* ja *Nahkahousunpolku – Skinbyxstigen*. Asemakaavaan lisätyt niemien ja lahtien nimet puolestaan näkyvät nykyisinkin nimissä *Pajalahdentie – Smedjeviksvägen* ja *Takanie-mentie – Taxnäsvägen*. Brunilan perinnäisiin paikannimiin viitannut nimistö sai siis vahvistusta ensimmäisessä virallisessa asemakaavassa, vaikka osa kaavaluonnoksen nimistä ei kaavassa enää olekaan.

5 Tutkimustulokset

Birger Brunilan asemakaavaluonnoksen 111 nimestä on säilynyt nykyiseen asemakaavaan vain hieman reilu kymmenesosa. Brunilan suunnitelman nimistö on kuitenkin vaikuttanut Lauttasaaren nykyiseen nimistöön myös muilla tavoin ja on omanlaisensa kuva Lauttasaaren nimistöstä 1900-luvun alussa. Tässä luvussa tarkastelen johtopäätöksiäni analyysiluvuissa tekemistäni havainnoista.

5.1 Luonnoksen nimistö silloin ja nyt

Asemakaavaluonnoksessa esiintyviä nimiä on todennäköisesti ollut käytössä Lauttasaassa 1910-luvun alussa perinnäisten paikannimien rinnalla. Jälkikäteen ei voida arvioida, kuinka monet nimistä ovat olleet ennestään käytössä. Noin sadan asukkaan saarella on ollut nimistöä jo ennen kaavaluonnosta, ja Brunilan luonnoksessa on paljon nimiä, jotka viittaavat näihin aiempiin nimiin. Huvilat ja niiden tontit saivat omat nimensä esimerkiksi omistajansa, asukkaansa tai sijaintinsa mukaan, ja näistä nimistä luonnoksessa ovat esimerkkeinä muun muassa *Kotipolku – Hjördishemsvägen* ja *Mettisenkuja – Bivägen*. Myös perinnäisiin paikannimiin pohjautuvia nimiä käytettiin huviloiden tai tonttien nimeämisessä, kuten *Runars-*

vik, Vattuniemi tai *Kotkavuori* (Uino 2005: Liite 1). Todennäköisesti saarella on ollut muitakin erilaisiin maamerkkeihin pohjautuvaa nimistöä, joista luonnoksen esimerkkejä ovat muun muassa *Kerhokuja – Föreningsallén* ja *Ryssänkuja – Ryssgränd*.

Tonttien myynti ja huviloiden rakentaminen saarella vilkastui kuitenkin merkittävästi vasta asemakaavaluonnoksen julkaisun jälkeen, joten paikannimiä alueella tuskin on ollut käytössä paljon ennen vuotta 1913. Välttämättä keskeisiäkään kulkureittejä ei ole ollut tarpeen nimetä, kun osoitteina ovat toimineet huviloiden ja henkilöiden nimet. Käytännössä Brunila on siis joutunut itse suunnittelemaan kaavaluonnokseensa kadunnimet, vaikkakin ehkä olemassa ollutta nimistöä hyödyntäen.

Brunilan asemakaavaluonnoksen katuverkosto on erittäin tiivis verrattuna sekä vuoden 1913 todelliseen tilanteeseen että nykyiseen asemakaavaan, joten nimiäkin siihen on tarvittu runsaasti. Luonnoksen innokas täytäntöönpano ennen virallista asemakaavaa on aiheuttanut sen, että monet kaavaluonnoksessa nimetyt kadut ovat nykyään olemassa mutta niillä ei ole nimiä. Ne ovat säilyneet rakentamattomiksi puistoiksi päätyneillä alueilla jäänneinä Brunilan täyteen rakennetuksi kaavaillusta suunnitelmasta. Vastaavasti myös toteutunut katuverkosto, etenkin pohjoisissa osissa saarta, noudattaa Brunilan kaavaluonnosta muodoiltaan. Nykyistä karttaa ja Brunilan luonnosta verratessa vaikuttaa erikoiselta, että hyvin vähän sen nimistöä on säilynyt.

Vaikeaa on myös arvioida miten vuosien 1913–50 välillä, ennen ensimmäistä virallista asemakaavaa, Brunilan luonnoksen nimistö on otettu ja vakiintunut käyttöön saarella. Saarta palstoitettiin ja rakennettiin vuosikymmenien aikana paljon, ja rakennetuille alueille asemakaavaluonnoksen kadut, rakennusohjeet ja nimet otettiin käyttöön. 1950-luvun alun Lauttasaari oli puoliksi vielä rakentamatonta aluetta, ja esimerkiksi vain yksi katu, Helsinkiä ja Espoota yhdistävä Lauttasaarentie, oli päällystetty (Uino 2005: 60). Oletettavaa on, että rakennettujen alueiden nimistö oli Brunilan luonnoksesta otettua ja vakiintunutta, mutta rakentamattomat seudut olivat jotakuinkin nimeämättömiä. Lauttasaari kehittyi hitaasti, mutta siltä osin kuin nimiä tarvittiin, otettiin Brunilan suunnittelemaa nimistöä käyttöön.

Merkittävin yksittäinen tapahtuma saaren nykyisen nimistön kannalta on ollut kaavaluonnoksen lisäksi liittäminen Helsingin kaupunkiin vuonna 1946 ja ensimmäisen virallisen asemakaavan saaminen kaupungin alaisuudessa 1950–51. Brunilan luonnoksen nimiä karsiutui tästä asemakaavasta, koska ne oli suunniteltu itsenäisen huvilayhdyskunnan nimiksi. Vaikka Brunila oli matkustellut suurkaupungeissa, ei hän silti hahmottanut Lauttasaaren vieressä verkkaisesti kasvavan kaupungin tulevaisuutta. Myös kaavaluonnoksen tilaajan,

Julius Tallbergin, tappio saaren myynnissä kaupungille saattoi vaikuttaa suunnittelijan visioon.

Suuri osa Brunilan kaavaluonnokseen suunnitelluista nimistä ei soveltunut enää pääkaupunkiin liitetyn kaupunginosan nimistöön 1950-luvulla. Pois karsiutuivat niin yhdyskunnan vaikuttajaperheen etunimiin pohjautunut nimistö, huviretkeilyyn saarelle houkutteleva merikylpylään ja lauttasatamiin liittyvä nimistö kuin arkkitehti Brunilan kulttuurivaikutteita ilmentänyt analoginen nimistökin. Toisaalta nimistönmuutosta helpottivat saaren väljät maalaismaiset olot, joissa kaavaluonnoksen koko nimistö ei ollut ehtinyt käyttöön ennen virallisen asemakaavan nimistön suunnittelua.

Lauttasaaren nimistöä on tarkasteltu harvoin laajana yhtenäisenä kokonaisuutena sijainteineen. Käytännössä tarkastelu on tehty kahdesti, Brunilan asemakaavaluonnoksen yhteydessä ja kadunnimikomitean toimesta suuren alueliitoksen jälkeisen ensimmäisen virallisen asemakaavan nimiä suunnitellessa. Näiden kahden kokonaisuuden yhdistyminen näkyy saaren nykyisessä nimistössä. Kaiken taustalla tukena on kasvava määrä perinnäisiin paikannimiin liittyviä nimiä.

5.2 Kaavaluonnoksen vaikutukset

Brunilan asemakaavaluonnoksen vaikutus Lauttasaaren nykyiseen asemakaavaan ja nimistöön on merkittävä. Ilman kaavaluonnosta yhdyskunta olisi kehittynyt 1900-luvun alkupuoliskon erilailla. Luultavasti jonkinlaista rakennussuunnitelmaa alueelle olisi luonnosteltu jo ennen liittymistä Helsingin kaupunkiin, mutta motiivi ja suunnitelman suuntaviivat olisivat olleet erilaiset kuin Tallbergeilla ja Brunilalla vuonna 1913.

Vaikka asemakaavaluonnoksen nimistön ei sellaisenaan voi sanoa näkyvän Lauttasaaren nykyisessä kaavanimistössä kovin selvästi, sen vaikutus on merkittävä. Perinnäisiin paikannimiin pohjautuvat nimet olisivat 1950-luvulla suunniteltuina voineet olla hyvin erilaisia, sillä muun muassa saaren rannanmuodot ja keskeiset sijainnit ovat muuttuneet sillan rakentamisen myötä. Nimissä näkyvät nykyisin vahvana piirteenä Lauttasaaren lähisaarten nimet, saaren lahtien ja niemien nimet ja maankohoumien nimet. Jos näitä nimiä ei olisi asemakaavaluonnoksen nimistössä aloitettu vakiinnuttamaan osaksi saaren nimistöä 1900-luvun alussa, kuinka hyvin ne olisivat päätyneet virallisiin asemakaavoihin myöhemmin? Kadunnimikomiteakin pyrki säilyttämään ensimmäisessä virallisessa asemakaavassa aiem-

min käytössä olleet nimet. *Melkonkatu*, *Vattuniemenkatu*, *Laukkaniementie* tai *Pohjoisniementie* eivät välttämättä olisi osa Lauttasaaren nimistöä ilman Brunilaa, puhumatta paikannimiin *Särkiniemi* ja *Lahnalahti* pohjautuvista nimistä.

Koska asemakaavaluonnos vaikutti Lauttasaaren rakentamiseen ennen suurta alueliitosta, on nimien tarvekin muotoutunut luonnoksen seurauksena. Rakentamisen suuntaviivat, lauttasataman ja myöhemmin sillan sijainti, huvilatonttien käyttöönotto, kulkureittien raivaaminen ja ensimmäisten kerrostalojen rakentaminen ovat vaikuttaneet siihen, miten saarella on liikuttu, ja on syntynyt tarve nimetä paikkoja yksityiskohtaisemmin. Olisiko Lauttasaarentietä, Otavantietä, Isokaarta tai Pohjoiskaarta olemassa ilman Brunilan kaavasuunnitelmaa, saati niiden nimiä?

5.3 Katsaus tulevaan

Tutkimusta kaupunkinimistössä riittää, ja tämän kaltaista eri-ikäisten asemakaavojen nimistöön keskittyvää työtä voisi tehdä minkä vain paikkakunnan tai kaupunginosan nimistöstä. Ilman Brunilan kaavaluonnoksen kaltaista spesifiä tutkimusaihetta löytyisi kadunnimikomitean arkistosta tutkittavaa Helsingin suuren alueliitoksen kaupunginosien paikannimistöstä. Myös Lauttasaaren nimistössä on uudempia nimikerrostumia 1960–80-luvuilta, joita työnsäni vain sivutaan. Paljon tutkittavaa olisi myös Helsingin suuren alueliitoksen aikaisesta nimistönmuutoksesta kokonaisuudessaan ja kadunnimikomitean ja kiinteistölautakunnan työskentelystä. Kaupungin muuttuessa muuttuu myös nimistö.

Tallbergien ja Brunilan vuoden 1913 Lauttasaarella länsirannan lahdessa sijaitsi kartanon laituri, jolta johti saaren päätie kohti kartanoa. Brunilan kaavaluonnoksessa alue oli suunniteltu satamaksi, jollaiseksi se on nykyisin kasvanut. Asemakaavaehdotuksen mukaan muutaman vuoden päästä satamaa supistetaan, lahden etelärantaa täytetään ja alueelle rakennetaan asuintaloja. Koivusaaren asemakaava on valmisteilla, ja sen mukaan saarelle ja ympäristöön täyttömaalle rakennettaisiin 5000 asukkaan ja 4000 työpaikan kaupunginosa. Myös Lauttasaaren alueen poikki kulkevan Länsiväylän bulevardisointia tai kattamista suunnitellaan, mikä lisäisi saaren kasvumahdollisuuksia osana pääkaupunkia. Lauttasaari on kasvava kaupunginosa ja sinne suunnitellaan uusia nimiä myös tulevaisuudessa. Jos nimien halutaan pohjautuvan ja liittyvän alueen aiempaan nimistöön, täytyy nimistöä tutkia.

Lähteet

Aineistolähteet

HKA = HELSINGIN KAUPUNGINARKISTO

K161 Kadunnimikomitea. Sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat. Nimistöaineistoa. Kaupunginosat 31–49: Lauttasaari. Ha:5.

- 14.10.1947: Komitean nimistöehdotus Lauttasaaren säätiölle liitteineen.
- 30.12.1947: Komitean nimistöehdotus kiinteistölautakunnalle.
- 16.11.1948: Komitean nimistöehdotus kiinteistölautakunnalle.

K161 Kadunnimikomitea. Kirjeistö. Kirjeet yms. Fa:1. Kirjeitä Lauttasaaren säätiöltä kadunnimikomitealle.

- 18.6.1952.
- 15.1.1963.
- 2.11.1963.

Kaupunkisuunnitteluvirasto, asemakaavaosasto, kartat ja piirustukset, 31. kaupunginosa

- Ehdotus Vattuniemen teollisuusalueen rakentamiseksi 1942. Ib32:10.
- Lauttasaaren pohjois- ja länsiosien rakennussuunnitelma 1936, mikrofilmi. Ib32:7.

KANSALLISKIRJASTO

Brunila, Birger 1913: Plan öfver Drumsö. Arvidsson, A/B G. Kansalliskokoelma III.5.c.118.

Tutkimuslähteet

AARNIALA, ILPO 2005a: Kaulustrappi ja kaulushaikara – Trappen och drummen. Drumsö historia 1. *Lauttasaari-lehti* 24.2.2005.

- 2005b: Kauppapuutarhuri ja kauppaneuvos – Konsten att odla hus. Drumsö historia 2. *Lauttasaari-lehti* 3.3.2005.
- 2005c: Else Aropaltio – Tuhansien kotien arkkitehti – Hemmafrun ritade hem. Drumsö historia 10. *Lauttasaari-lehti* 29.12.2005.

- 2007a: Julius Tallberg 150 år. Drumsö historia 18. *Lauttasaari-lehti* 24.5.2007.
- 2007b: Kotkavuoren pesät – Tallberg på berg. Drumsö historia 20. *Lauttasaari-lehti* 11.10.2007.
- AINIALA, TERHI 2012: Tähtitorninmäeltä Pitkällesillalle – paikannimiä kaupunkikuvassa. Teoksessa Henrik Meinander (toim.) *Unioninakseli – pääkaupungin läpileikkaus* s. 90–97. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.
- BROMMELS, MARIANNE – GESTRIN, CHRISTINE-LOUISE – UUSIKYLÄ, MATIAS 1999: *Lauttasaari ennen siltaa. Drumsö: Innan bron byggdes*. Helsingfors: Svenska kulturfonden.
- ELOMAA, VILLE - HEIKKI HULT – PÄIVIÖ TOMMILA 2005: *Krenatööreistä Rämäpäihin – Lauttasaaren linnoittamisen vaiheet Krimin sodasta toiseen maailmansotaan*. Helsinki: Lauttasaari-Seura.
- ELOMAA, VILLE (toim.) 2011: *Saarielämää: Kuvia Lauttasaaresta 1890–1939*. Helsinki: Lauttasaari-Seura.
- EU TOURING. Place Charles de Gaulle Square in Paris. http://www.eutouring.com/place_charles_de_gaulle_square.html. 14.12.2017.
- HARLING-KRANCK, GUNILLA 2006: Kaupunkinimistö – Kaupunkiasutus ja kadunnimet Ruotsissa ja Suomessa. Teoksessa Gabriel Bladh, Christer Kuvaja (toim.) *Kahden puolen Pohjanlahtea I – Ihmisiä, yhteisöjä ja aatteita Ruotsissa ja Suomessa 1500-luvulta 1900-luvulle* s. 207–258. Helsinki: SKS.
- HELSINGIN KADUNNIMET 1981. Helsingin kaupungin julkaisuja 24. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- HELSINGIN KAUPUNGIN KARTTAPALVELU: kartta.hel.fi. 30.11.2017.
- HELSINGIN KAUPUNGINMUSEO: Plan Öfver Drumsö. www.finna.fi/Record/hkm.HKMS000005%3Akm002p5n. 7.12.2017.
- HÜLDEN, LARS 2001: *Finlandssvenska bebyggelsenamn*. Helsingfors, Svenska Litteratursällskapet i Finland.
- HYTTIÄINEN, ERJA 2016: Hornetit kunnioittivat 110-vuotiaasta Bengtskäriä. Turun yliopiston uutisarkisto. <http://www.utu.fi/fi/Ajankohtaista/Uutiset/Sivut/hornetit-kunnioittivat-110-vuotiaasta-bengtskarin-majakkaa.aspx>. 30.11.2017.
- KEPSU, SAULO 2005: *Uuteen maahan – Helsingin ja Vantaan vanha asutus ja nimistö*. Helsinki: SKS.
- KIVINIEMI, EERO 1990: *Perustietoa paikannimistä*. Helsinki: SKS.
- KOLBE, LAURA 1988: *Kulosaari – unelma paremmasta tulevaisuudesta*. Helsinki: Kulosaaren kotiseuturahaston säätiö.
- KOSKINEN, TUULIKKI 2003: Brunila, Birger (1882–1979). Kansallisbiografia-verkkojulkaisu, *Studia Biographica* 4. Helsinki, SKS. URN:NBN:fi-fe20051410 ISSN 1799-4349. 30.11.2017.
- KUISMA, MARKKU 1990: *Helsingin pitäjän historia II 1550-1713*. Vantaa: Vantaan kaupunki.
- 1991: *Helsingin pitäjän historia III 1713-1865*. Vantaa: Vantaan kaupunki.

KUUSINIEMI, PIA – WECKMAN, EMILIA 2012: *Lauttasaaren kartanon puistohistoriaselvitys: Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston asemakaavaosaston selvityksiä*. Helsinki: LOCI maisema-arkkitehdit oy.

LAUTTASAARI-SEURA 2014: Lauttasaari-Seuran kulttuuriryöryhmä: *Esitys nimistönmuutoksiksi Lauttasaaressa*.
lauttasaari.fi/images/stories/Nimistonmuutosesitys_120314.pdf. 30.11.2017.

LILIUS, HENRIK 1984: *Esplanadi 1800-luvulla. Esplanaden på 1800-talet*. Helsingfors: Anders Nyborg.

LUONTOPORTTI: www.luontoportti.com. Hakusanat: 1. kaulushaikara; 2. merikotka; 3. tiirat; 4. taivaanvuohi. 30.11.2017.

MAANMITTAUSLAITOS: Kansalaisen karttapaikka.
<https://asiointi.maanmittauslaitos.fi/karttapaikka/>. 7.12.2017.

MANNINEN, OLLI – JUHANI RAILO – MARKKU TANNER 1986: *Lauttasaari – kaupunki kaupungissa*. Julkaisusarja Helsingin kaupunginosat. Helsinki; Lauttasaari-Seura, Helsingin kaupunginosayhdistysten liitto, Helsingin kaupunki.

MUSTONEN, KAUKO – KALEVI PYKÄLÄ 1976: *Lauttasaari – helmi Helsingin kruunussa*. Helsinki: Lauttasaaren kustannus oy, Lauttasaaren säätiö.

MUSTONEN, KAUKO 1973: *Muistojen Lauttasaari*. Helsinki: Lauttasaaren kustannus.

NETMOT-sanakirja, Helsingin yliopisto. <https://alma.helsinki.fi>.

NÄRHI, EEVA MARIA 1999: Muistonimet. Teoksessa Sirkka Paikkala, Ritva Liisa Pitkänen, Peter Slotte (toim.) *Yhteinen nimiympäristömme – Nimistönsuunnittelun opas* s.96–99. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Suomen kuntaliitto.

OLIN, RAFAEL 2017: Sukupuutietokanta. fi.geneanet.org. 7.10.2017.

POSTI postinumerohaku: <http://www.posti.fi/henkiloasiakkaat/palvelutverkossa/postinumerohaku.html>. 30.11.2017.

SLOTTE, PETER 1999: Vallis Gratiaesta Westendiin: ”Eurooppalaisia” aineksia paikannimistössämme. Teoksessa Sirkka Paikkala, Ritva Liisa Pitkänen, Peter Slotte (toim.) *Yhteinen nimiympäristömme – Nimistönsuunnittelun opas* s.30-39. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Suomen kuntaliitto.

STAHERE, NILS-GUSTAF – FOGELSTRÖM, PER ANDERS – FERENIUS, JONAS – LUNDQVIST, GUNNAR 1986: *Stockholms gatunamn*. Stockholm: Liber.

STENIUS, SIGURD 1946: *Lauttasaaren kirja. Boken om Drumsö*. Helsingfors: Lauttasaaren säätiö.

SUOMEN TUULIVOIMAYHDISTYS: Tuulivoiman historiaa.
<http://www.tuulivoimayhdistys.fi/tietoa-tuulivoimasta/tietoa-tuulivoimasta/miksi-tuulivoimaa/tuulivoiman-historiaa>. 23.10.2017.

TILASTOKESKUS: Helsingin seudun aluesarjat tilastotietokanta.
<http://www.aluesarja.fi>. 29.9.2017.

UINO, ARI 2005: *Lauttasaaren historiallisia vaiheita Julius Tallbergin ajasta 2000-luvulle*. Helsinki: Lauttasaaren säätiö.

VERKKONUMMI: Kirkkonummen kotisivut.
<http://verkkonummi.fi/kirkkonummi/luonto-ja-ymparisto/431-ronnskarin-majakkasaari.html>. 20.10.2017.

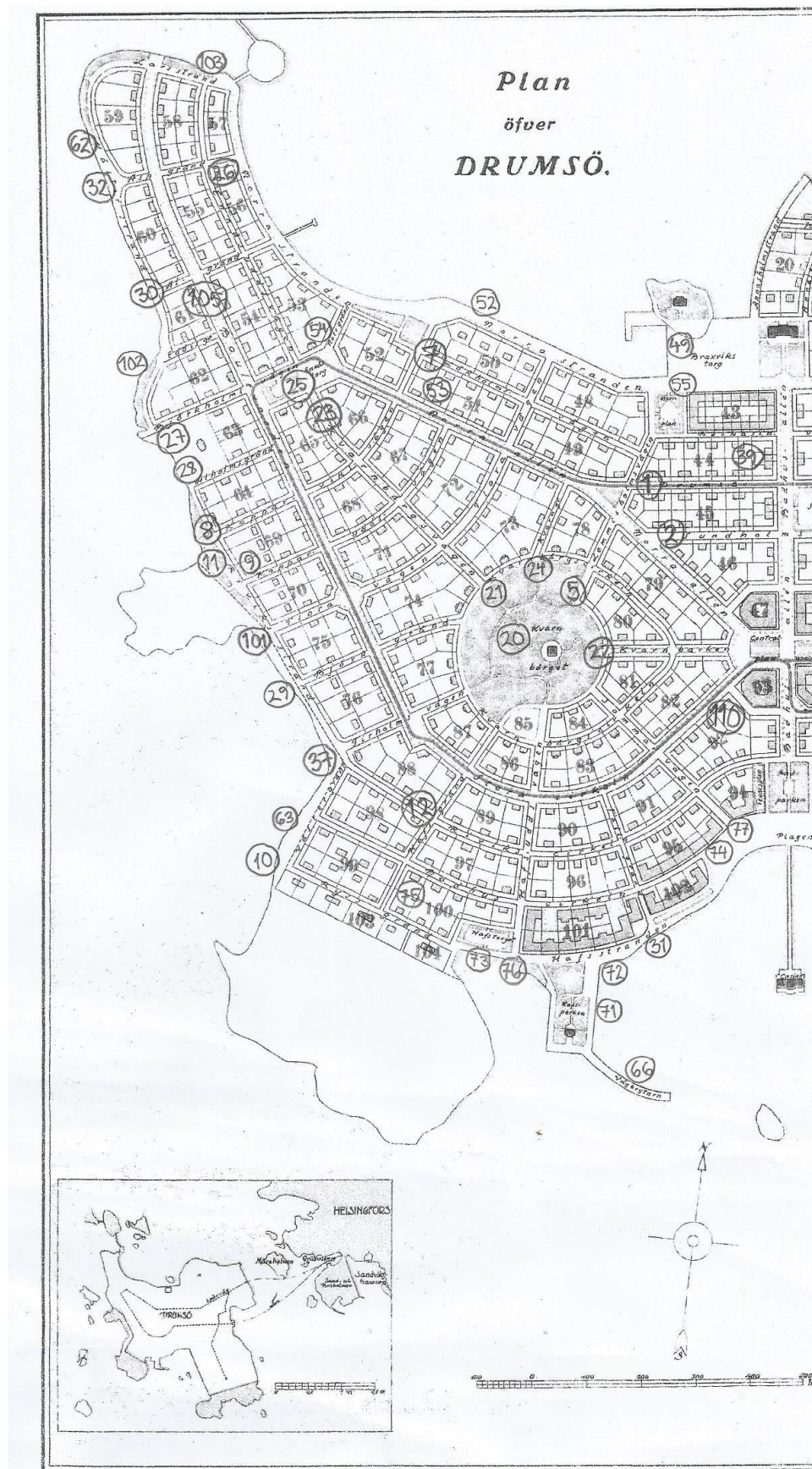
WINTER, HUGO 1914: *Helsingfors Turisten – Helsingin turisti*. Helsinki, Helsingfors centraltryckeri och bokbinderi aktiebolag.
<https://core.ac.uk/download/pdf/39952238.pdf>.

VUORIO, JUKKA 2017: Viikingit temmelsivät Suomessakin ja jälkiä löytyy edelleen. *Helsingin Sanomat*, 7.6.2017.

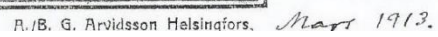
VÄISÄNEN, SEPPO 1994: Mistä saari on saanut nimensä? Köntys – vaiko Harjusaari. *Lauttasaari-lehti* 50–51, 17.12.1994.

WÄRE, RITVA 1997: Eliel Saarinen. Kansallisbiografia verkkojulkaisu, *Studia biographica* 4. Helsinki, SKS. URN:NBN:fi-fe20051410. 17.4.2016.

Liite 1 – Plan öfver Drumsö

118.

Nimet luvussa 3 esiintyvissä järjestyksessä

1. Lauttasaarentie – Drumsövägen
2. Salmisaarentie – Sundholmsvägen
3. Salmenranta – Märaholsstranden
4. Ruskolahdentie – Runarsviksvägen
5. Lemissaarentie – Lemmisholmsvägen
6. Helsingintie – Helsingforsvägen
7. Lökhölmvägen – Laukkasaarentie
8. Vaskiniementie – Kopparuddsvägen
9. Vaskilahdentie – Kopparviksvägen
10. Ryssänkuja – Ryssgränd
11. Riihilahdenranta – Riviksstrand
12. Riihilahdenkaari – Rivikscirkeln
13. Hevosenenkatie – Hästskovägen
14. Porkkalantie – Porkkalavägen
15. Pihlajasaarentie – Rönnskärsvägen
16. Särkinokankuja – Mörttänsallén
17. Ryssänkarintie – Rysskärsvägen
18. Melkiöntie – Melkövägen
19. Vattuniementie – Hallonäsavägen
20. Myllykallio – Kvarnbärgen
21. Myllykallionympyrä – Kvarnbärgscirkeln
22. Myllymäki – Kvarnbacken
23. Myllykalliontie – Kvarnbärgsvägen
24. Myllypolku – Kvarngränd
25. Katajajarjuntori – Ennåstorg
26. Katajajarjuntie – Ennåsdsvägen
27. Koivusaarentie – Björkholmsvägen
28. Leppäsaarenkuja – Alholmsgränd
29. Koivukuja – Björkgränd
30. Leppäkuja – Algränd
31. Honkakuja – Tallgränd
32. Haapakuja – Aspgränd
33. Kotkavuori – Örnberget
34. Kotkantie – Örnvägen
35. Kotkavuorensola – Örnbergsgränd
36. Tiirantanhua – Tärnansgränd
37. Tiirasaarentie – Tirholmsvägen
38. Tiiranranta – Tirstrand
39. Taivaanvuohentie – Beckasinvägen
40. Haukankuja – Falkgränd
41. Joutsentanhua – Svanensgränd
42. Haahkantanhua – Ejdergränd
43. Särkiniemenpuisto – Mörttäspark
44. Särkinokanpuistikko – Mörttässkvär
45. Särkinokansola – Mörttänsgränd
46. Ahvenkuja – Abborgränd
47. Salakkakuja – Löjgränd
48. Kalastajankuja – Fiskargränd
49. Lahnalahdentori – Braxvikstorg
50. Pohjoisniementie – Norruddsvägen
51. Pohjoiskaari – Norracirkeln
52. Pohjoisranta – Norra stranden
53. Pohjoinen puistotie – Norra allén
54. Pohjankuja – Norrgränd

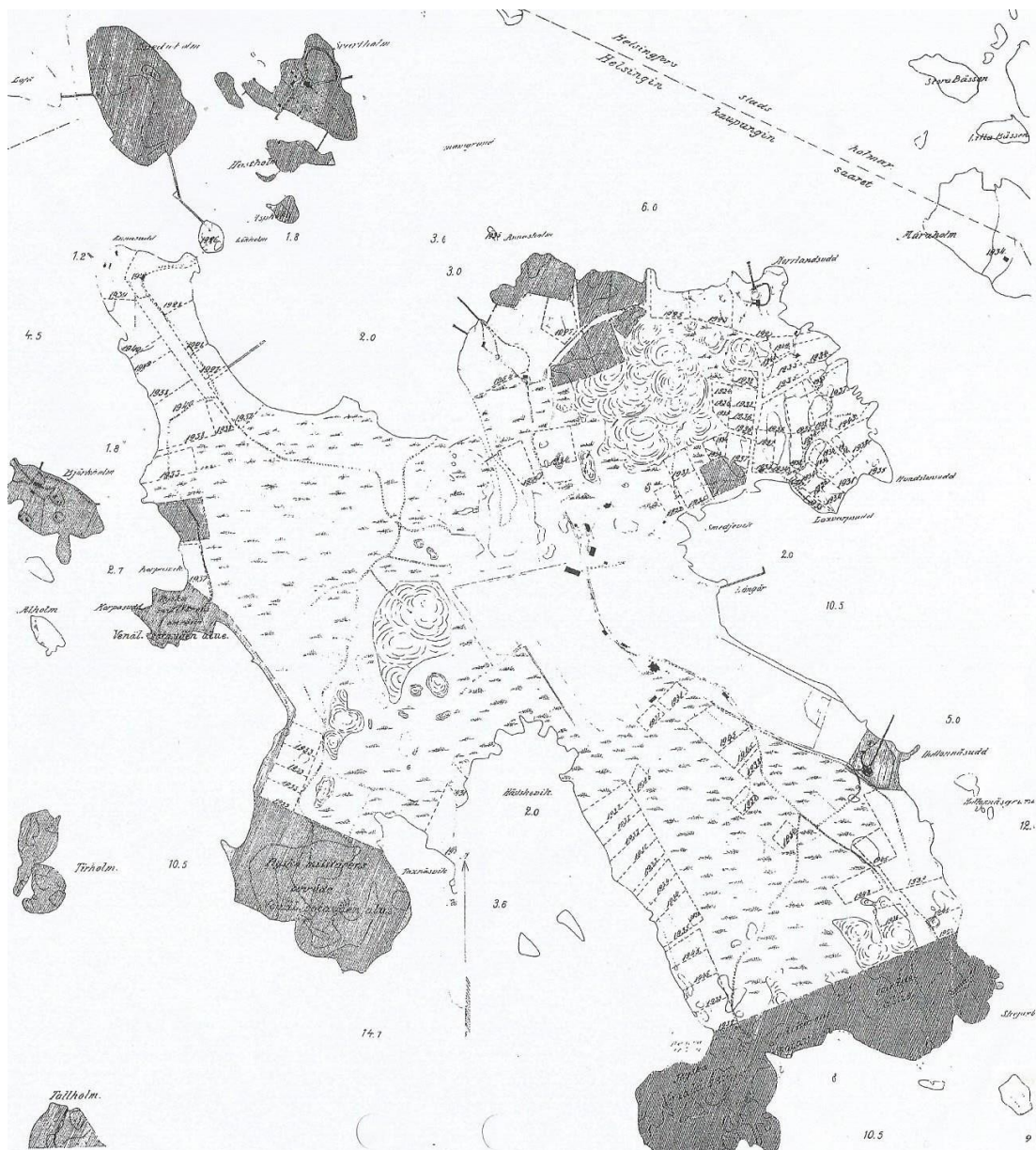
55. Pohjoisaukea – Norrplan
56. Etelätie – Sunnanvägen
57. Keskiäukea – Centralplan
58. Itäranta – Österstrand
59. Läntisenkientä – Västanplan
60. Läntisentie – Västanvägen
61. Itäisentie – Östanvägen
62. Länsiranta – Västerstrand
63. Länsikuja – Västergränd
64. Casino – Kasino
65. Hiekkaranta – Plagen
66. Aallonmurtaja – Vågbyrtarn
67. Kylpypuisto – Badparken
68. Verkkopallokenttä – Tennisplan
69. Kylpylätie – Badhusallén
70. Urheilukenttä – Sportplan
71. Meripuisto – Hafsparken
72. Merenranta – Hafsstranden
73. Meritori – Hafstorget
74. Kylpylänkaari – Badhuscirkeln
75. Merikuja – Hafsgränd
76. Meriniementie – Hafsuddsvägen
77. Suvitie – Sommarvägen
78. Meripuistokatu – Hafsallén
79. Satama – Hamnen
80. Meripuistotie – Sjöallén
81. Lautta-aukea – Färjplan
82. Pohjoinen satamakatu – Norra hamngatan
83. Eteläsatamakatu – Södra hamngatan
84. Kerhokuja – Föreningsallén
85. Satupuisto – Sagaskvär
86. Suomanaukea – Sveaskvär
87. Sylvinkenttä – Sylviplan
88. Västäräkinkenttä – Särilplan
89. Sentanpuistikko – Sentaskvär
90. Annanranta – Annasholmsstrand
91. Annankuja – Annasholmsgränd
92. Kotipolku – Hjördishemsvägen
93. Bivägen – Mettisentie
94. Reetantanhua – Gretasgränd
95. Isakinkuja – Isaksgränd
96. Tuijantie – Dorisvägen
97. Gunvorintie – Gunvorsvägen
98. Kaisantanhua – Karinsgränd
99. Kloorantie – Klaravägen
100. Gunnarinkuja – Gunnarsgränd
101. Kukkaistie – Floravägen
102. Eetunkuja – Eddisgränd
103. Lassenranta – Larsstrand
104. Puistokatu – Esplanaden
105. Bulevardi – Boulevarden
106. Kävelytie – Promenaden
107. Otavantie – Karlavägen
108. Otavanaukea – Karlplan
109. Tähtikenttä – Stjärnplan
110. Isokaari – Stora cirkeln
111. Kolmikulma – Trekanten

Nimet aakkosjärjestyksessä

46. Abborgränd – Ahvenkuja
 30. Algränd – Leppäkuja
 28. Alholmsgränd – Leppäsaarenkuja
 91. Annasholmsgränd – Annankuja
 90. Annasholmsstrand – Annanranta
 32. Aspgränd – Haapakuja
 69. Badhusallén – Kylpyläntie
 74. Badhuscirkeln – Kylpylänsaari
 67. Badparken – Kylpylaisto
 39. Beckasinvägen – Taivaanvuohentie
 93. Bivägen – Mettisentie
 29. Björkgränd – Koivukuja
 27. Björkholmsvägen – Koivusaarentie
 105. Boulevarden – Bulevardi
 49. Braxvikstorg – Lahnalahdentori
 64. Casino – Kasino
 57. Centralplan – Keskiaukea
 99. Claravägen – Kloorantie
 96. Dorisvägen – Tuijantie
 1. Drumsövägen – Lauttasaarentie
 102. Eddisgränd – Eetunkuja
 42. Ejdergränd – Haahkantanhua
 25. Ennåstorg – Katajaharjuntori
 26. Ennåsuddsvägen – Katajaharjuntie
 104. Esplanaden – Puistokatu
 40. Falkgränd – Haukankuja
 48. Fiskargränd – Kalastajankuja
 101. Floravägen – Kukkaistie
 81. Färjplan – Lautta-aukea
 84. Föreningsallén – Kerhokuja
 94. Gretasgränd – Reetantanhua
 100. Gunnarsgränd – Gunnarinkuja
 97. Gunvorsvägen – Gunvorintie
 78. Hafsellén – Meripuistokatu
 75. Hafsgård – Merikuja
 71. Hafsparken – Meripuisto
 73. Hafstorget – Meritori
 72. Hafstranden – Merenranta
 76. Hafsuddsvägen – Meriniementie
 19. Hallonnäsvägen – Vattuniementie
 79. Hamnen – Satama
 6. Helsingforsvägen – Helsingintie
 92. Hjärdishemsvägen – Kotipolku
 13. Hästskovägen – Hevosenkentä
 95. Isaksgränd – Isakinkuja
 98. Karingsgränd – Kaisantanhua
 108. Karlplan – Otavanaukea
 107. Karlavägen – Otavantie
 9. Kopparuddsvägen – Vaskiniementie
 8. Kopparviksvägen – Vaskilahdentie
 22. Kvarnbacken – Myllymäki
 20. Kvarnbärg – Myllykallio
 21. Kvarnbärgscirkeln – Myllykallionympyrä
 23. Kvarnbärgsvägen – Myllykalliontie
 24. Kvarngränd – Myllypolku

103. Larsstrand – Lassenranta
 5. Lemmisholmsvägen – Lemmissaarentie
 47. Löjgränd – Salakkakuja
 7. Lökholmsvägen – Laukkasaarentie
 3. Märaholmsstranden – Salmenranta
 18. Melkövägen – Melkiöntie
 16. Mörttänsallén – Särkinokankuja
 45. Mörttänsgränd – Särkinokansola
 43. Mörttänspark – Särkiniemenpuisto
 44. Mörttänskvär – Särkinokanpuistikko
 53. Norra allén – Pohjoinen puistotie
 51. Norra cirkeln – Pohjoiskaari
 82. Norra hamngatan – Pohjoinen satamakatu
 52. Norra stranden – Pohjoisranta
 54. Norrgränd – Pohjankuja
 55. Norrplan – Pohjoisaukea
 50. Norruddsvägen – Pohjoisniementie
 65. Plagen – Hiekkaranta
 14. Porkkalavägen – Porkkalantie
 106. Promenaden – Kävelytie
 12. Rivikscirkeln – Riihilahdenkaari
 11. Riviksstrand – Riihilahdenranta
 4. Runarsviksvägen – Ruskolahdentie
 10. Ryssgränd – Ryssänskuja
 17. Rysskärsvägen – Ryssänskarintie
 15. Rönnskärsvägen – Pihlajasaarentie
 85. Sagaskvär – Satupuisto
 89. Sentaskvär – Sentanpuistikko
 80. Sjöallén – Meripuistotie
 77. Sommarvägen – Suvitie
 70. Sportplan – Urheilukenttä
 109. Stjärnplan – Tähtikenttä
 110. Stora cirkeln – Isokaari
 2. Sundholmsvägen – Salmisaarentie
 56. Sunnanvägen – Etelätie
 41. Svanensgränd – Joutsentanhua
 86. Sveaskvär – Suomanaukea
 87. Sylviplan – Sylvinkenttä
 88. Särplan – Västäräkinkenttä
 83. Södra hamngatan – Eteläsatamakatu
 31. Tallgränd – Honkakuja
 68. Tennisplan – Verkkopallokenttä
 37. Tirholmsvägen – Tiirasaarentie
 38. Tirstrand – Tiiranranta
 111. Trekanten – Kolmikulma
 36. Tärnansgränd – Tiirantanhua
 66. Vågbrytarn – Aallonmurtaja
 59. Västanplan – Läntisenkenttä
 60. Västanvägen – Läntisentie
 63. Västergränd – Länsikuja
 62. Västerstrand – Länsiranta
 33. Örnäbärg – Kotkavuori
 35. Örnäbärgsgränd – Kotkavuorensola
 34. Örnvägen – Kotkantie
 61. Östanvägen – Itäisentie
 58. Österstrand – Itäranta

Liite 2 – Lauttasaaren kartta vuodelta 1911

Tummennetut alueet myyty, vuosiluvulliset alueet vuokralla merkittyyn vuoteen asti (Mustonen 1973: 8–9).